

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Darko Žlebnik

Strateška kultura

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Darko Žlebnik

**Mentor: doc. dr. Uroš Svete
Somentor: doc. dr. Milan Brglez**

Strateška kultura

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

Strateška kultura

Kultura je že dolgo pomemben dejavnik človeškega vedenja. To je mogoče videti že v Sofoklejevi tragediji *Antigona*, kjer Antigona ni hotela ubogati Kreonovega odloka, ki je prepovedoval pokop njenega brata Polinejka. V svojih argumentih proti odloku se je sklicevala na običajno pravo. Takšne zakone lahko razumemo kot nekaj, čemur lahko rečemo kultura. Tradicije in trajne vrednote določajo način, kako se ljudje obnašajo in razlikujejo med tem, kaj je prav in kaj narobe. Antigona je tako kljubovala Kreonovemu ukazu na podlagi kulturnih vrednot, čeprav je to dejanje vodilo v njeno smrt. Kultura pa je vplivala tudi na bojevnike, ki so že bili utrjeni v velikih bitkah in s tem narekovala njihova delovanja. To se vidi tudi v *Iliadi*, ko Odisej opozori poveljnika grške vojske v boju s Trojanci Agamemnona o nevarnosti nespoštovanja tradicije pokopavanja svojih mrtvih.

Tudi druge družbe so kulturo definirane. Eden izmed avtorjev, ki je pisal o Kautilyi, starodavnem indijskem strateškem mislecju, je ugotovil, da njegovo politično in strateško razmišljanje v njegovem znamenitem delu *Arthashastra* odraža družbo, v kateri je Kautilya živel. Kautilyeva politična misel je omejena s hindujsko družbo, z njenim razredom, kasto in navadami. Tudi primer velikega strateškega misleca in praktikanta strategije Sun Tzuja kaže na vpliv kulture na njegova razmišljanja, v njegovem delu *Umetnost vojne* pa je zapisal: »Kdor pozna nasprotnika in sebe ne bo v sto bitkah nikoli v nevarnosti«.

V sodobnem času kultura še vedno vpliva na obnašanje ljudi. Tako ni presenetljivo, da kultura igra pomembno vlogo v sodobnih konfliktih. Obrambna skupnost je sedaj končno priznala, da je strateška kultura zelo pomemben koncept, ki lahko odgovori na različna zahtevna vprašanja. Način vojskovanja in strategije, ki bi bile značilne za določeno državo, so bile med raziskovalci že dolgo predmet razprav. Kultura pa predstavlja le enega izmed elementov, ki sestavljajo strategijo. Relativno nov koncept »strateške kulture« pa sedaj predstavlja nov način gledanja na stari problem. Koncept strateške kulture tako predstavlja uporabno orodje za boljše razumevanje obnašanja nacionalnih držav in nedržavnih akterjev. Razumevanje strateške kulture različnih držav je pomembno, saj pomaga razložiti osnovna vprašanja o izvoru strateškega obnašanja in kaj vpliva na to vedenje. Obstajajo pa težave pri iskanju metodologije, s katero bi se lahko proučevalo strateško kulturo in v razumevanju kako strateška kultura »deluje«.

S preučevanjem strateških kultur Kitajske in Indije želim prikazati uporabnost le te pri pojasnjevanju različnih strateških izbir teh dveh pomembnih držav. Kitajska in Indija se danes uvrščata med najhitreje rastoča gospodarstva na svetu in sta tudi tretji in četrti največji vojaški sili na svetu. Obe državi imata ambicije postati velesili in si nenehno prizadevata za doseg tega statusa v svetu. Druga drugo in ostale sile vidita kot tekmece v svojih zgodovinskih vplivnih območjih, ki se prekrivajo v današnji jugovzhodni Aziji. Z boljšim razumevanjem njune strateške kulture pa bomo lahko tudi bolje razložiti njune strateške odločitve in mogoče bili sposobni napovedati njihova prihodnja ravnanja.

Ključne besede: strateška kultura, strategija, kultura, Kitajska, Indija, mednarodni odnosi

Strategic culture

Culture has long been an important factor in human behaviour. It can be seen in Sophocles's tragic play *Antigone* where she refused to obey Creon's edict forbidding the burial of her brother Polynices' body. In her arguments against the edict, she cited laws that had been in place from time immemorial. One could understand such laws as forming what we can call culture. Traditions and longstanding values define the manner in which human beings act and distinguish between right and wrong. Thus it was Antigone's cultural values that made her defy Creon's order, even though this act was to result in her death. Even men hardened by war have been moved by culture to act in certain ways. This can be seen in *Iliad* where Odysseus warned Agamemnon, the commander of the Greek army fighting the Trojans, of the dangers of not obeying the tradition of burying the dead.

Other societies, too, are defined by culture. Writing about Kautilya, the ancient Indian strategic thinker, one author observed that Kautilya's political and strategic thinking in his famous work *Arthashastra*, was embedded in the society in which Kautilya lived. The political thought of Kautilya was constrained by Hindu society, including class, caste, and customs. Such was the case with another great strategic thinker and master strategist Sun Tzu, who in his work *Art of War* wrote: »Know the enemy and know yourself, in a hundred battles you will never be in peril«.

In modern times we are still influenced by culture. It is not surprising, therefore, to find culture playing an important role in modern conflicts. Today, defence community has finally accepted that strategic culture is a vitally important concept with significant implications. A country-specific way of war and a country-specific strategic culture have long been a topic of debate. Strategy has many dimensions and one of them is culture. The relatively new concept of »strategic culture« is now a new way of looking at an old problem. The concept of strategic culture is a useful tool for better understanding of the behaviour of nation-states and non-state actors. Understanding a nation's strategic culture is important because it helps to explain core questions about the roots of, and influences upon, strategic behaviour. There are difficulties, however, in finding a methodology to study it and, indeed, in understanding just how it »works«.

By examining the strategic cultures of China and India I will show the usefulness of the concept in explaining the different strategic choices of these two important countries. Today China and India are amongst the fastest growing economies in the world. They are also the third and fourth largest military powers on the globe. Both countries entertain great power ambitions and have been steadily moving to achieve that status in the world. Hence, a strain of rivalry runs through their perceptions of the other, especially since their historical spheres of influence overlap substantially in today's Southeast Asia. By better understanding their strategic culture we can more easily explain their strategic choices, and possibly predict their future behaviour.

Key words: strategic culture, strategy, culture, China, India, international relations

Kazalo

1.	UVOD	9
2.	METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR	11
2.1	Predmet proučevanja	11
2.2	Raziskovalna vprašanja	12
2.3	Metodološki pristop.....	13
2.4	Struktura magistrskega dela	14
2.5	Opredelitev temeljnih pojmov.....	15
2.5.1	Kultura	15
2.5.2	Strategija.....	17
3.	STRATEŠKA KULTURA	21
3.1	Politična kultura	21
3.2	Razvoj koncepta strateške kulture.....	22
3.3	Strateška kultura in hladna vojna	27
3.3.1	Pomembnost ruske geografije in zgodovine za sovjetsko strateško kulturo	29
3.4	Viri strateške kulture.....	33
3.5	Konstruktivizem in strateška kultura	36
3.6	Spreminjanje strateške kulture.....	40
3.7	Ohranjanje strateške kulture	42
3.8	Strateška kultura nedržavnih in mednarodnih akterjev	43
3.9	Strateška kultura in orožje za množično uničevanje.....	45
3.10	Iskanje definicije strateške kulture	48
3.10.1	Prva generacija	48
3.10.2	Druga generacija	50
3.10.3	Tretja generacija.....	51
3.11	Konferenca v Montereyu 2005	53
3.12	Primerjava definicij	54
4.	INDIJSKA STRATEŠKA KULTURA.....	61
4.1	Lastnosti indijske strateške kulture	63
4.1.1	Religija prežema indijsko identiteto	66
4.1.2	Cilji so brezčasni.....	66
4.1.3	Indijski status je dan in ne zaslužen.....	67
4.1.4	Poznavanje resnice je ključno za ukrepanje in moč	67

4.1.5	Svetovni red je hierarhičen in ne egalitaren.....	68
4.2	Pomembnost zgodovinskih tekstov	68
4.3	Indijska strateška kultura v praksi.....	75
4.3.1	Razdelitev Indije	75
4.3.2	Hladna vojna, velesile in Kitajska.....	78
4.3.3	Ekonomski dejavniki in sprejemanje odločitev	81
4.3.4	Indija in mednarodni odnosi.....	82
4.4	Teme vojne in miru v indijski strateški kulturi	83
4.4.1	Zaznavanje nasprotnika	84
4.4.2	Revolucionarji in teroristi	85
4.5	Strateška kultura in orožje za množično uničenje	86
5.	KITAJSKA STRATEŠKA KULTURA.....	91
5.1	Lastnosti kitajske strateške kulture.....	92
5.1.1	Pomen enotnosti Kitajske	93
5.1.2	Hierarhično razumevanje mednarodnih odnosov.....	96
5.1.3	Napadalna ali obrambna nagnjenost	96
5.1.4	Nevarnost uporabe prisilnih diplomacij	96
5.1.5	Nagnjenost k preventivnim napadom	97
5.2	Pomembnost zgodovinskih tekstov	97
5.3	Kitajska strateška kultura v praksi.....	103
5.3.1	Tradicionalna strateška kultura	107
5.3.2	Realpolitična strateška kultura	110
5.3.3	Konfucijsko-mencijanska strateška kultura	114
5.3.4	Dualistična strateška kultura	116
5.3.5	Kitajska in mednarodni odnosi	120
5.4	Kitajska in orožje za množično uničevanje.....	121
6.	Zaključek.....	123
7.	Literatura	129

KAZALO TABEL IN SLIK

Tabela 3.1: Viri strateške kulture	34
Tabela 3.2 :Primerjava definicij strateških kultur.....	55
Tabela 4.1: Lastnosti indijske vsevedne strateške kulture	64
Slika 4.1: Razvoj indijskega jedrskega programa	87
Slika 4.2: Možne indijske jedrske države.....	89
Slika 5.1: Kitajska obrambna cona.....	95

1. UVOD

Danes želi vsak biti varen, varnost pa pomeni odsotnost groženj pred nasiljem, kriminalom, terorizmom, podnebnimi spremembami in gospodarsko krizo. Varnost v sodobni družbi pomeni globalno varnost, ki temelji na vzajemnem prizadevanju za preživetje (Buzan v Dobovšek 1997, 25). Varnost je postala osrednja vrednota zahodne družbe in osrednji koncept mednarodne skupnosti. Varnost in mir sta bila v preteklosti vedno skupaj zastopana v različnih programih in strateških debatah, danes pa prevladuje predvsem varnost, medtem ko se mir pojavlja bolj poredko. Koncept varnosti se vse bolj razširja in povezuje s socialnimi problemi, kar kaže na spreminjajoče se poglede na politične probleme in na spreminjajočo se varnostno kulturo. Varnostne grožnje so socialni konstrukt, zaznavanje nevarnosti, ki je odvisno tudi od zunanjih vplivov, kot so realne grožnje (terorizem, okoljska degradacija, pandemije), in političnih odločitev (stopnja teroristične ogroženosti, odločitve o porabi energije, preventivno cepljenje). Varnostna kultura se razvija in spreminja v medsebojnih odnosih med politiko, družbo in zunanjimi grožnjami, hkrati pa vpliva tudi na strateško kulturo (Daase 2011).

Koncept strateške kulture zajema bistvo meddržavnih odnosov, ki jih razjasnjuje s perspektive nacionalnih kulturnih lastnosti. Pojem strateška kultura je postal popularen, ko ga je skoval teoretik Jack Snyder v svojem delu *Sovjetska strateška kultura* iz leta 1977. Nobena teorija še ni zadostno razložila posamezne motive zunanjih in obrambnih politik ter strateškega obnašanja držav. Veliko teoretikov se ukvarja z obnašanjem države v mednarodnih odnosih in pri tem poskušajo določiti vzorce obnašanja v svetu. Koncept strateške kulture zajema bistvo meddržavnih odnosov, ki jih razjasnjuje s perspektive nacionalnih kulturnih lastnosti. V svojem delu se bom osredotočil na eno izmed teh kulturnih teorij, na strateško kulturno teorijo, ki se dotika vprašanja, kako se oblikujejo državni interesi in velika strategija, upoštevajoč relevantnost »kulturnega konteksta« pri vplivanju na strateške preference. Te subjektivne strateške preference naj bi po mnenju zagovornikov omejevale odzive držav na objektivno strateško okolje. Strateško-kulturni pristop tako v nasprotju z realističnim in neorealističnim prepričanjem zasidra strateške preference v zgodovino in kulturo preučevane države, in ne v strukturo sistema ali distribucijo zmogljivosti države. Ta pristop nasprotuje prepričanju realistov, da se državni akterji vedejo racionalno, in izpostavlja, da je racionalno vedenje kulturno pogojeno. Zagovarja tezo, da se bodo različne kulture in elite, ki so

socializirane v različnih strateških kulturah, odzvale na različne sebi specifične načine na vprašanja sprejemanja in sledenja mednarodnega prava in splošno sprejetih mednarodnih norm (Kartchner 2006, 8).

Kultura vpliva na to, kako strategji v določeni državi vidijo in mislijo o vojni in miru. Strateška kultura se nanaša na različne stile ljudi, ki se ukvarjajo s problematiko nacionalne varnosti. V svojem delu bom tako opredelil pojem strateška kultura in primerjal strateški kulturi Ljudske republike Kitajske in Indije. V državi kot je Kitajska je kultura zelo vplivna, saj gre za staro civilizacijo, ki ima dolgo strateško tradicijo. Enako ima tudi Indija svojo kulturo in strateško tradicijo, saj je tako kot Kitajska stara civilizacija, pomemben vpliv pa je pri njej pustila tudi britanska kolonizacija. Strateška kultura se kaže v strateški filozofiji, ki se ukvarja tako s trajnimi načeli kot tudi z značilnimi pristopi k problemu nacionalne varnosti. V strateški filozofiji so nekateri stalni elementi, kot so odvrčanje, psihološko vojskovanje in uporaba fizične sile, ki jih različne države nato oblikujejo v značilno svoje načine delovanja.

Zgodovina je pokazala, da obstaja več virov strateške kulture, ki vsebujejo tako materialne kot tudi miselne faktorje. Avtorja Darryl Howlett in Jeffrey S. Lantis pa jih delita na fizične, politične in socialne/kulturne. Fizični viri so po njunem mnenju geografija, podnebje in naravni viri, generacijske spremembe, tehnologija in transnacionalne norme. Med politične vire štejeta zgodovinske izkušnje, naravo političnega sistema, prepričanje elit in značaj obrambnih organizacij. Med socialne/kulturne vire pa štejeta mite in simbole ter ključne tekste, za katere številni raziskovalci pravijo, da učijo odločevalce o vzorcih primernega strateškega delovanja (Lantis 2006, 16-18; Stone in drugi 2005). David Jones (v Johnston 1995b, 37) našteva tri okolja, ki vplivajo na strateške kulture držav: to je makro okolje, ki ga sestavljajo geografija, etno-kulturne značilnosti in zgodovina; družbeno okolje, ki ga sestavljajo socialna, gospodarska in politična struktura posameznih družb; mikro okolje, ki ga sestavljajo vojaške institucije in civilno-vojaški odnosi. Gray (v Heikka 2002, 7) pa izpostavlja, da je strateška kultura oblikovana iz več relativno stalnih faktorjev, med katere šteje zgodovinsko izkušnjo, narodni značaj in geografijo, ki vplivajo na različne tipe vedenja. Lord vidi, da je strateška kultura sestavljena iz različnih vplivov med katerimi so: geopolitično okolje, vojaška zgodovina in vojaška kultura, mednarodni odnosi, politična kultura in ideologija, narava civilno-vojaških odnosov in vojaška tehnologija (v Margaras 2004, 4; v Skuta 2006, 11). Johnsonova vidi vpliv na strateško kulturo v geografiji, skupnem izročilu, odnosih z drugimi skupinami, zaznavanju groženj, ideologiji in religiji, gospodarstva

ter državni ureditvi in načinu vodenja (Johnson 2006, 5). Avtorja Booth in Trood sta najpomembnejše vire strateške kulture našla v geografskih in naravnih virih, zgodovini in izkušnjah ter politični strukturi in organizaciji obrambe, vsi ostali viri pa so po njunem prepričanju v te vključeni (Booth in Trood 1999, 365-366). Zaradi obsežnosti potencialnih vplivov na razvoj strateške kulture, je pri raziskovanju pomembna natančna ocena dinamike v preučevanih družbah. Ti tako različni viri strateške kulture lahko pripeljejo do širokega nabora posebnih in neodvisnih tem znotraj kulture (Twomey 2006, 6). Vpliva pa tudi na to, da se različne varnostne skupnosti vedejo in mislijo drugače pri svojih strateških odločitvah. Koncept strateške kulture predpostavlja, da obstajajo znotraj posameznih držav, narodov ali politično relevantnih skupin posebna prepričanja, vrednote in navade, ki se nanašajo na grožnje in uporabo sile. To pa se vidi v posameznih prevladujočih strateških preferencah. Na ta prepričanja pa so vplivala različna zgodovinska izkustva, zgodnji in nedavni konflikti, religiozni motivi, etnična identiteta, ter geopolitično okolje s svojimi filozofskimi, političnimi, kulturnimi in kognitivnimi značilnostmi države in njenih elit (Gray 2006, 8; Booth in Trood 1999, 8; v Holmes 2000, vii; Johnston 1995b, 34; Twomey 2006, 6).

2. METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Predmet proučevanja

V svojem delu bom predstavil koncept strateške kulture, ki postaja vse bolj uveljavljena pri preučevanju in razlagi strateških odločitev različnih držav. Analiziral bom tudi njen razvoj, uporabnost pri preučevanju varnostne politike in vpliv, ki ga ima na strateške odločitve izbranih držav. Primerjal bom tudi vpliv strateške kulture na države v 21. stoletju. Kot predmet proučevanja sem si izbral vse bolj pomembni državi na mednarodnem parketu, Kitajsko in Indijo. Kitajska je stalna članica varnostnega sveta z možnostjo veta, prav tako pa postaja tudi ekonomska in vojaška sila, na katero morajo druge države računati pri izvajanju svojih politik, tako na gospodarskem, kot tudi na političnem in obrambnem področju. Kitajska predstavlja tudi ena izmed najstarejših civilizacij z bogato zgodovino. Pri analizi kitajske strateške kulture bom moral upoštevati vso to bogato zgodovino, kot tudi kulturno in filozofsko ozadje kitajske družbe.

Indija ima poleg Kitajske največ prebivalstva na svetu in skupaj predstavljata več kot tretjino svetovne populacije. Poleg velikosti in prebivalstva Indija pridobiva moč tudi na

gospodarskem, političnem in vojaškem področju. Kot največja demokracija in država z jedrskim orožjem se v nekaterih predlogih reforme varnostnega sveta omenja tudi kot nova članica te elitne skupine in tako predstavlja pomembno državo. Tako kot na kitajsko tudi na indijsko strateško kulturo vpliva dolga zgodovina indijske civilizacije, razvoj njene religije in filozofije. Z analizo izbranih držav želim pokazati uporabnost koncepta strateške kulture pri razumevanju razlogov, spodbud in motivov za različne strateške izbire in delovanje, oziroma koncept, ki lahko karseda dobro pojasni državne velike strategije in pojasni vplive nanje.

Predmet raziskave presega okvir ene same znanstvene discipline, saj koncept strateške kulture združuje tudi zgodovinski, geografski, antropološki, psihološki in sociološki pristop. Razumevanje različnih strateških pogledov držav nam lahko pomaga pri razumevanju in ocenjevanju regionalnih in globalnih varnostnih vprašanj.

2.2 Raziskovalna vprašanja

Kdo ohranja strateške kulture?

Če sprejmemo, da je strateška kultura koncept, ki je lahko uporaben za razumevanje razlogov, spodbud in motivov za različne strateške izbire in delovanje, oziroma koncept, ki najbolje pojasnjuje državno veliko strategijo in nam lahko pomaga osmisлити vplive nanjo, je potrebno definirati elemente v družbi, ki definirajo in nadzorujejo kulturne vplive. Če sprejmemo, da je koncept pomemben za politične in varnostne analize, je pomembno pojasniti, kaj oblikuje glavne akterje v družbi, politiki in institucijah, ki oblikujejo zunanjo in varnostno politiko države. Voditelji morajo ponavadi spoštovati prepričanja in mnenja kot so večstrankarstvo, zgodovinske obveznosti, tradicionalni zavezniki, skupna ideologija in prioritete pri svojih sodržavljanih. Zgodovinski vzorci različnih držav pa kažejo, da se voditelji oportunistično odločajo o tem, kdaj bodo svoje odločitve podprli s strateškimi in kulturnimi tradicijami. Prav tako se vodilne elite v družbi odločijo o tem, kdaj bodo zavestno prešle te omejitve sprejemljivega obnašanja (Lantis 2005).

Ali je strateška kultura statična ali se razvija?

Če se strateška kultura lahko spreminja, se postavi vprašanje ali so te spremembe nenadne in nepričakovane. Harry Eckstein v svojem članku »A Culturalist Theory of Political Change« piše, da prihaja do socializacije prepričanj ter vrednot skozi čas, tako da se naučeno znanje ohranja v kolektivni vesti in je relativno odporno na spremembe. Lantis temu nasprotuje in

predlaga, da so spremembe skozi čas mogoče. Predlaga dve okoliščini, ki lahko pripeljeta do »strateško-kulturne dileme«. Prva je zunanji šok, ki lahko spremeni zgodovinska prepričanja. Druga okoliščina pa nastane, ko načela strateške misli pridejo v direkten konflikt druga z drugo, npr. če je država soočena s strateško kulturno dilemo, ko zagovarja demokracijo in odpor do uporabe vojaške sile, soočena pa je z izzivom, ki zahteva vojaški odgovor (Lantis 2005).

Ali se strateški kulturi Kitajske in Indije razlikujeta?

Obe civilizaciji predstavljata dve izmed najstarejših civilizacij na svetu in imata kljub geografski bližini različno zgodovino, kulturo in filozofijo. Z analizo njunih strateških kultur bom primerjal njuna pogleda do uporabe sile v mednarodnem okolju in z analizo njune zgodovine predstavil njune odgovore na uporabo sile proti njima. Zaradi različnega kulturnega in zgodovinskega razvoja bi lahko imeli državi različne poglede na svet, svoje mesto v njem in svoj pogled na primernost uporabe sile v mednarodnih odnosih. Pri tem bo pomemben tudi zahodni vpliv, katerega je bila Indija deležna v obdobju britanske nadvlade, pri Kitajski pa bi lahko bil opazen v komunistični ideologiji. Obe državi sta tudi napoti k pridobitvi večjega vpliva v mednarodni skupnosti. Na spreminjajoče ravnovesje sil v tem redu nas opozarjajo tudi različni cikli svetovnega reda. Avtor Mowat in drugi (Wright, Toynbee, Farrar, Goldstein itd.) v moderni zgodovini določajo štiri valove velikih vojn. To so italijanske vojne (1494-1529), tridesetletna vojna (1618-1648), vojne Ludvika XIV. (1672-1713) in napoleonske vojne (1791-1815). Sodobna zgodovina dodaja še peti val s svetovnima vojnama dvajsetega stoletja (1914-1945). Začetek vsakega od teh valov velikih vojn zaznamuje propad nekega določenega svetovnega reda. Konec vsakega vala pa zaznamuje začetek novega svetovnega reda – reda, ki velja za širši svetovni politični sistem, katerega del bosta tudi Kitajska in Indija (Knutsen 2011, 12-13).

2.3 Metodološki pristop

Predmet raziskave presega okvir ene same znanstvene discipline, saj koncept strateške kulture združuje zgodovinske, geografske, antropološke, psihološke in sociološke pristope. Pri analizi strateške kulture in strateškega vedenja pri izbranih dveh državah sem se oprl na kulturno-realistični pristop, saj združuje tako konstruktivistične in realistične poglede, preko katerih bom preiskoval vpliv strateške kulture na svetovni nazor, mednarodno vedenje in nagnjenost k uporabi nasilja pri reševanju konfliktov med državami. V magistrskemu delu se bom oprl

predvsem na različne metode zbiranja virov, analize in interpretiranje primarnih in sekundarnih virov ter sintetično metodo, deskriptivno metodo, zgodovinsko analizo in primerjalno analizo (C. Ragin 2007).

Literature, ki bi obravnavala to problematiko, ne primanjkuje, vendar pri nas ni dostopna. Zaradi velikega števila virov, ki so se v zadnjem času pojavili na to temo, je bil potreben tudi kritičen pristop pri zbiranju relevantnih virov. Pri preučevanju strateške kulture se je potrebno zavedati, da različni avtorji prihajajo iz različnih okolij. Kljub temu, da predstavljajo objektivni pogled na realnost na preučevanem področju, je lahko pogled na tovrstno realnost omejen z njihovim kulturnim ozadjem. To sem upošteval tudi pri uradnih doktrinah. Ti pogledi pa so bili uporaben pokazatelj, kako različne države gledajo na svet in kako se vidijo v njem. Analitično-interpretativno metodo bom uporabil za odkrivanje relevantnih dejstev v številnih knjigah in člankih, ki se ukvarjajo s preučevano problematiko. Znotraj kvalitativne metode analize bom s konceptualno analizo opredelil temeljne pojme in podrobneje analiziral koncept strateške kulture. Analitično-sintetično metodo pa bom uporabil za ureditev posameznih dejstev v smiselno celoto. S pomočjo deskriptivne metode bom opisal in ugotavljal posamezna relevantna dejstva, ki se nanašajo na mojo temo ter poskušal opredeliti nekatere dejavnike, ki so imeli pomemben vpliv pri razvoju kitajske in indijske strateške kulture ter na njune značilnosti. Uporabil jo bom tudi pri opisovanju povezanih dogodkov in pojmov. Preko zgodovinske analize bom uporabljal metodo primerjalno-zgodovinske analize, s katero bom poskušal prikazati razvoj različnih vplivov na kitajsko in indijsko strateško kulturo ter raziskoval njene značilnosti v tradicionalnem in modernem obdobju. S pomočjo metode primerjalnega raziskovanja pa bom prikazal različne poglede avtorjev v zvezi z obravnavano temo.

2.4 Struktura magistrskega dela

Magistrsko delo je razdeljeno na tri vsebinske sklope. V uvodnem delu bom predstavil namen preučevanja, določil raziskovalna vprašanja in metode, ki jih bom pri delu uporabljal, ter opredelil temeljne pojme. V osrednjem delu bom predstavil koncept strateške kulture, njen razvoj in definicije preko definicij treh generacij raziskovalcev, ki so ta koncept preučevali. Opredelil bom tudi vire strateške kulture s procesom njenega spreminjanja. V nadaljevanju bom preučeval vplive strateške kulture na primeru Kitajske in Indije. Najprej bom predstavil potencialne vire in indikatorje strateške kulture njene značilnosti in značilnosti sedanje

kitajske in indijske strateške kulture. S tem bom osvetlil morebitno kontinuiteto strateške kulture, in njen razvoj do danes. Sklepni del magistrske naloge pa bo namenjen predstavljanju zaključkov in verifikaciji raziskovalnih vprašanj.

2.5 Opredelitev temeljnih pojmov

2.5.1 Kultura

- *Kultura je skupek idej, prepričanj, vrednot in znanja, ki predstavljajo skupni temelj družbenega delovanja (Collins 2005).*
- *Kultura so zgodovinsko preneseni pomenski vzorci utelešeni v simbolih. Kultura je sistem pojmov izraženih, s simboli s katerimi ljudje komunicirajo, ovekovečijo in izražajo svoja znanja o življenju (Geertz 1977).*
- *Kultura je sestavljena iz različnih kod, kot so jezik, vrednote in samostojna prepričanja, kot je podpora demokraciji ali nasprotovanje vojni (Parsons v Baylis in drugi 2010, 86).*
- *Kultura je posoda, ki zadržuje in okrepi kolektivne spomine ljudi s tem, ko združi tradicijo s čustvi (Pye v Baylis in drugi 2010, 86).*
- *Kultura nam omogoča osmisliti, razumeti naš svet in nas opremlja z neizrečenimi in nezapisanimi predpostavkami, ki so temelj naših presoj. Kultura nam ponuja resnice, velike in majhne, ki usmerjajo naše odločitve in dejanja (Gray 2006, 12).*
- *»Kultura je globlja raven temeljnih predpostavk in prepričanj, ki so skupne članom in ki delujejo na nezavedni ravni ter so temeljni samoumevni način percepcije samega sebe in svojega okolja. Te predpostavke in prepričanja so naučeni odgovori na skupinske probleme preživetja v zunanjem okolju in na problem notranje integracije. Predpostavke postanejo samoumevne, ker rešujejo te probleme vedno znova in zanesljivo« (Schein 1997, 6).*

Kultura je hkrati eden najlažje razumljivih in eden najtežje opredeljivih socioloških konceptov. Kulturo so številni avtorji poskušali opredeliti z različnimi idejnimi, teoretičnimi in metodološkimi izhodišči. Klasično definicijo kulture je v 19. stoletju zapisal angleški antropolog Edward Burnett Tylor: »Kultura je kompleksna celota, ki vključuje znanje, vero, umetnost, moralo, pravo, šege in vsakršne sposobnosti in navade, ki jih pridobi človek kot družbeno bitje« (Čeplak 2004, 251).

Vsaka človeška družba ima svojo značilno kulturo ali socio-kulturni sistem. Kulture se med seboj razlikujejo glede na dana naravna bogastva in okolje, kateremu so se prilagodile. Razlikujejo se v jeziku, ritualih in družbeni organizaciji ter zgodovinskih fenomenih, kot so povezave oz. stiki in prepletanje ali mešanje z drugimi kulturami. Vsaka kultura močno vpliva na posameznikove vrednote, vedenje, ideale in verovanja (Britannica Encyclopedia 2006).

Schein (1997) razlikuje tri ravni kulture glede na to, v kolikšni meri so njeni elementi prepoznani opazovalcu. Na teh treh ravneh so vidni pojavni znaki, vrednote, norme in temeljne predpostavke:

- Vidni artefakti, ki predstavljajo najlažjo prepoznavno raven kulture, saj so očitni vsakemu posamezniku, ki vstopi v novo kulturo. Med njih prištevamo fizično okolje, jezik, tehnologijo, slog oblačenja, pravila naslavljanja, mite in zgodbe, rituale ter organizacijske postopke, ki nastanejo kot posledica rutinskih vedenjskih vzorcev.
- Vrednote so po Scheinu »nekaj, kar naj bi bilo, v primerjavi s tistim, kar je« (Schein 1997, 19). Odražajo se v filozofiji, strategiji ter ciljih in tako predstavljajo želeno stanje.
- Temeljne predpostavke predstavljajo najglobljo raven kulture. Schein jih postavlja na raven pred-zavesti, saj so za posameznika samoumevne, nevidne. Temeljne predpostavke združujejo sestavine, kot so odnosi z zunanjim svetom, narava resničnosti, čas in prostor, narava človeškega značaja, narava človeške aktivnosti in narava človeških odnosov (Schein 1997).

Sathe kulturo definira kot »niz pomembnih vrednot in stališč, značilnih za člane posamezne skupnosti in nanašajočih se na njihov pogled na svet ter na ideale, za katere si je vredno prizadevati«. »Lipičnik pravi, da se kultura večinoma ne izraža neposredno, na primer kot predpis ali vzorec vedenja, temveč se posredno kaže v tem kaj počnemo in kako, kakšen je naš odnos do sebe in okolja do soljudi in narave« (Ogrič 2010).

Johnston navaja, da »kultura v širšem smislu obsega vztrajne, čeprav ne večne družbeno prenosljive ideje, drže, tradicije, miselne navade in prednostne metode delovanja, ki so bolj ali manj specifične za določeno geografsko osnovano varnostno skupnost, ki je nujno imela edinstveno zgodovinsko izkušnjo« (Johnston v Gray 1999, 51). Colin S. Gray pa tako opredelitev dopolnjuje s svojo definicijo, s katero dodaja še eno dimenzijo, ki je vedenje. Gray pravi, da je kultura »ideali, so dokazi idej in je vedenje«. Oxfordov in Websterjev slovar

tudi definira kulturo kot nekaj, kar združuje ideje in vedenjske vzorce (Gray 1999, 52). Kljub uporabi raznovrstnih terminov, ki so uporabljeni v definicijah kulture, pa imajo vsi skupno nit, ki opisuje omejen, induktiven sistem predpostavk. Pri tem ne gre toliko za notranje konsistentne in rigorozne formalne strukture znanja, ampak za priučene, miselne mešanice, ki pa različnim ljudem omogočajo različno interpretiranje »igrane igre in razumevanja, kaj drugi vedo, verjamejo in mislijo« (Johnston 1995a, 34). Kljub različnim terminologijam in različnim poudarkom, pa so si avtorji enaki v tem, da »kultura sestoji iz skupnih predpostavk in pravil odločanja, ki vsiljujejo določeno stopnjo reda individualnemu in skupinskemu pojmovanju odnosa do svojega družbenega, organizacijskega ali političnega okolja« (Johnston 1995b, 45).

Analizam kulture v okviru mednarodnih odnosov pa je skupno tudi:

- kultura je last skupnosti in ne posameznikov;
- kultura je za posamezno skupnost posebna in razločna, med različnimi skupnosti pa lahko prihaja so velikih kulturnih razlik;
- kultura je stabilna v primerjavi z materialnimi pogoji in se spreminja le zelo počasi, če sploh. Kultura je do neke mere tudi odporna na spremembe, saj so alternativni nizi idej relativno maloštevilni (Duffield v Glenn in drugi 2004, 48).

Gray pravi, da lahko govorimo o kulturi le če imajo spremenljivke, ki jih bomo upoštevali, do neke mere trajnostno naravo oziroma so dovolj odporne, da si prislužijo pridevnik »kulturne«. Znotraj ene skupnosti, organizacije in države pa je lahko tudi več kultur, vendar je ena izmed njih vedno bolj dominantna (Johnston 1995b, 45; Gray 2006, 11).

Kljub svoji abstraktnosti in nejasni naravi, ima koncept kulture še vedno veliko vlogo v teorijah mednarodnih odnosov. Skupaj z drugimi koncepti je skozi zgodovino doživel različne vzpone in padce v strokovnih razpravah (Stoicescu 2004). Znotraj varnostnih študij pa je prišlo do spoznanja o njenem vplivu na veliko strategijo in vedenje držav (Svete 2005, 44).

2.5.2 Strategija

- *Strategija je uporaba spopadov za doseg ciljev v vojni (Carel von Clausewitz).*
- *Strategija je praktična uporaba sredstev, ki so generalu na razpolago za doseg ciljev v vojni (von Moltke).*
- *Strategija je umetnost porazdelitve in uporabe vojaških sredstev za uresničitev ciljev politike (Lidell Hart).*

- *Strategija je umetnost dialektike sile oziroma točneje umetnost dialektike dveh nasprotujočih si volj uporabe sile za rešitev sporov (Andre Beaufre).*
- *Strategija je konec koncev efektivno izvajanje moči (Gregory D. Foster).*
- *Strategija je načrt akcije načrtovan z namenom, da uresniči neki cilj; namen skupaj s sistemom meril za doseg cilja (J. C. Wylie).*
- *Strategija je proces neprestanega prilagajanja spremenljivim pogojem in okoliščinam v svetu, kjer dominirajo sreča, negotovost in dvoumnost (Murray in Grimslay).*
- *Strategija mora biti zdaj razumljena nič drugače kot celoten načrt uporabe kapacitet oborožene prisile (v sodelovanju z ekonomskimi, diplomatskimi in psihološkimi instrumenti oblasti) za najučinkovitejšo podporo zunanje politike z javnimi, tajnimi in tihimi sredstvi (Robert Osgood) (Baylis in drugi 2007, 5).*

Zgornje definicije imajo veliko skupnega, vendar so opazne tudi razlike. Definicije Clausewitz, Moltke, Liddella in Beaufre so osredotočene predvsem na odnos vojaške sile do ciljev v vojni. To kaže tudi na izvor besede strategija, ki izhaja iz staro grške besede stratós (vojska) in ágein (voditi). Definicije Gregory Fosterja in Robert Osgooda se osredotočata na širši pomen moči. Murray in Grimslay pa izpostavljata dinamiko procesov med izdelovanjem strategije.

- Strategija je sistem znanstvenih spoznanj in veščina (teorija in praksa) o pripravljanju na vojno in uporabo sile ter o izvajanju vojne in uporabi sile zaradi uresničitve določenih vojaških, političnih ali ekonomskih ciljev. Predmet strategije so predvsem temeljne zakonitosti vojne, zlasti pa njene bistvene sestavine – oboroženega boja – pa tudi zakonitosti v zvezi z drugimi oblikami izražanja vojaške sile. Strategija je vodilna veja v okviru veščine vojskovanja, ki v skladu s splošnimi načeli vojne in vojaške doktrine usmerja operatiko in taktiko (Gažević in drugi 1975).
- Splošna strategija je celovita znanstvena disciplina, ki se ukvarja s splošnimi (globalnimi) vprašanji teorije in prakse izvajanja vojne in drugih oblik izražanja sile in dejavnost najvišjega državno-političnega in vojaškega vodstva države, osvobodilnega gibanja, stranke ipd. Splošna strategija se deli na politično, diplomatsko, ekonomsko in vojaško strategijo (Petrović 1981).
- Strategija (angl. strategy) je veščina in znanost razvijanja in uporabe politične, ekonomske, psihološke in vojaške sile, potrebne v miru in vojni zaradi zagotovitve maksimalne podpore politiki z namenom, da bi se povečala verjetnost zmage oziroma,

da bi se zmanjšala verjetnost poraza (Dictionary of Military and Associated Terms, U.S. DoD, 2001).

- Strategija je v vojni ali miru načrtovanje in uravnavanje (angl. management) vseh virov države – ekonomskih, političnih in vojaških – z namenom doseči cilje nacionalne politike oziroma v vojni maksimalno povečati verjetnost zmage. Za takšno planiranje in uravnavanje so odgovorne najvišje ravni sistema državne in vojaške oblasti (Dictionary of Military Terms, 1999).

Jedrska strategija

Ima, tako kot vojaška strategija, tri osnovne sestavine: določa cilje, sredstva in načine za doseganje postavljenih ciljev. Vendar pa se jedrska strategija od vojaške tudi razlikuje, predvsem zaradi specifičnega sredstva, ki ga uporablja pri doseganju svojih ciljev, to je jedrsko orožje. Zaradi jedrskega orožja se je jedrska strategije začela razvijati vzporedno z vojaško strategijo in oblikovati tudi specifične cilje in načine za doseg ciljev. Jedrska strategija je redko zapisana v samostojnem uradnem dokumentu, ampak je navadno opredeljena v drugih uradnih dokumentih, na primer v nacionalno varnostnih ali vojaških strategijah držav oziroma drugih družbenih subjektov (Mlakar 2000, 9; Lubi 2005).

Grandstrategija (Velika strategija)

Za preučevanje priprav na oboroženi boj in njegovo izvajanje, katerega rezultat je na koncu bojev vedno opredelila politika, se je postavljalo vprašanje, na katere vede naj bi se oprle vojaške vede pri proučevanju tega pojava. Raziskovalci si niso bili enotni. Prvi so zagovarjali tehnične vede, drugi družboslovne vede in tretji uporabo tako tehničnih kot družboslovnih ved. V praksi pa je prevladovalo mnenje, da bi morali uporabljati vede o mednarodnih odnosih in zunanji politiki.

V Sovjetski zvezi (v nadaljevanju SZ) in Rusiji so vojaško strategijo razširili na znanost o vojni, ki vsebuje dosežke vseh družbenih ved. Tako se ukvarja tudi z nevojaškimi vidiki obrambe in dejavnostmi, ki presegajo okvir oboroženega boja. V Združenih državah Amerike (v nadaljevanju ZDA) pa so po drugi svetovni vojni formirali novo znanstveno disciplino grandstrategijo, ki se ukvarja z razvojem in uporabo vseh državnih virov in sil v primeru ogrožanja državnih interesov ZDA v miru, krizah ali vojni (uveljavitev John Collins). Preučuje vse vrste in vire nacionalne moči z namenom, da ugotovi najustreznejše načine njihovega razvoja in uporabe za zavarovanje in zagotavljanje nacionalnih interesov. Kot

komponente nacionalne moči se pojavljajo politična, diplomatska, gospodarska, propagandno-psihološka, znanstvena, tehnično-tehnološka, vojaška konvencionalna, jedrska, vesoljska in nekonvencionalna, informacijska in obveščevalna. Grandstrategija se kot splošna strategija opira na totalno moč države, pri čemer so oborožene sile le ena izmed sestavin te moči. Omogočala je izboljšanje položaja oziroma dosego omejenih ciljev z manjšim tveganjem. Jedrsko orožje, katerega uporaba bi pomenila uničenje tako napadalca kot branitelja, so »zamenjali« za metode ekonomije, diplomacije, politike in propagande. Konvencionalno in jedrsko orožje pa se je zadržalo za odvrčanje sovražnika. Praktična uporaba ameriške grandstrategije je zaporedje kampanj in operacij v osemdesetih letih proti SZ in Varšavskemu paktu, s katerimi so dosegli zmago brez preliivanja krvi. SZ je bila prisiljena v oboroževalno tekmo, lokalne vojne, ekonomske pritiske itd. V tem času sta ZDA in SZ dosegli tudi sporazum o zmanjšanju števila strateškega jedrskega orožja (START-1) in sporazum o konvencionalnem orožju v Evropi (CFE TLE).

Grandstrategija se je po padcu berlinskega zidu in razpadu SZ začela spreminjati. Pri tem obstajajo tri različna stališča: stališče modernistov, ki želijo stara načela zaradi spremembe trendov zamenjati z novimi, stališče tradicionalistov, ki zagovarjajo načela, ki so se izkazala v praksi in zavračajo spremembe in stališče zmernežev s poskusi zamenjave nekaterih načel. Argument, ki se pojavlja, zakaj je potrebno načela spreminjati je, da načela stare strategije ne morajo veljati v grandstrategiji. V njej so začela prevladovati načela sodelovanja nasproti konfliktov, načelo, da grandstrategija ne temelji več toliko na grobi vojaški moči in da stara načela ne morajo veljati v informacijski dobi (Žabkar 2003, 179-181).

3. STRATEŠKA KULTURA

3.1 Politična kultura

Ideja, da kultura lahko vpliva na strategijo, je bila prvič predstavljena v klasičnih delih grškega zgodovinarja Tukidida in kitajskega poveljnika in teoretika Sun Tzuja¹. V devetnajstem stoletju je pruski vojaški strateg Carl von Clausewitz to idejo dodatno razvil, ko je vojno in vojno strategijo² označil za test moralne in fizične sile (Baylis in drugi 2010, 86). Cilj strategije ni bil le vojaški poraz nasprotnika na bojnem polju, ampak tudi uničenje njegove morale.

Druga svetovna vojna je sprožila nov val raziskav na področju nacionalnih karakterjev držav s proučevanjem jezika, religije, običajev in interpretiranjem skupnih spominov. Raziskovalce je zanimalo kako nacionalni karakter vpliva na različno vodenje konfliktov. Pri tem je bilo v ospredju vprašanje razumevanja japonske kulture, ki je gojila idejo samožrtvovanja, kot so bili napadi kamikaz na ladje ZDA in boj do zadnjega moža na odročnih pacifiških otokih. Delo na tem področju se je nato nadaljevalo in v osemdesetih letih 20. stoletja je sociologinja Ann Swidler definirala kulturo zelo široko, in sicer kot »prenosnik simbolov, kot so nameni, prepričanja, rituali, umetnost in obredi ter neformalnih kulturnih navad, kot so jezik, zgodbe, rituali v vsakdanjem življenju in delovanju« (Baylis in drugi 2010, 87).

Gabriel Almond in Sindney Verba sta v tem času raziskovala politično kulturo, ki sta jo definirala kot »podskupino prepričanj in vrednost družb, ki se nanaša na politični sistem« (Verba v Baylis in drugi 2010, 87). Politična kultura vsebuje tudi prepričanja, kot so demokratične institucije in načela, ideje o moralnosti uporabe sile, pravice posameznika in skupnosti ter prepričanja o vlogi države v svetu. Politična kultura se izraža na vsaj treh ravneh: »kognitivni, ki vsebuje empirična in vsakdanja prepričanja, evalvacijski, ki vsebuje

¹ Tudi Sun Zi, rojstno ime Sun Wu.

² Vojna strategija ali vojaška strategija je disciplina v sistemu vojaške znanosti in veja večine vojskovanja, ki se ukvarja z najpomembnejšimi vprašanji pripravljanja in izvajanja oboroženega boja kot bistvene sestavine vojne, hkrati pa je praktična dejavnost najvišjega vojaškega vodstva v zvezi s pripravljanjem in izvajanjem oboroženega boja. Vojaška strategija je predvsem znanstvena disciplina in praktična dejavnost, lahko pa tudi naziv ali sestavina naziva uradnega dokumenta. Pri vojaški strategiji je poudarek na iskanju optimalnega razmerja med vojaškimi cilji ter silami in sredstvi, nameni in zmogljivostmi ter na iskanju optimalnega načina izrabe dejanskih in potencialnih sil in sredstev (Lubi 2008, 8-11).

vrednote, norme, in moralo, in emocionalni, ki vsebuje čustveno navezanost, lojalnost in občutke privlačnosti, odpora in brezbržnosti« (Duffield v Baylis in drugi 2010, 87).

Čeprav so sociološki modeli kulture postali vse bolj zapleteni, nadaljnje študije politične kulture niso prinesle nobene teoretične izpopolnitve. Kritiki koncepta so izpostavljali, da je tak pristop subjektiven in da je pojasnjevalna moč politične kulture bolj omejena, kot trdijo njeni zagovorniki. V tem času so se začeli uveljavljati tudi novi koncepti v družboslovju, ki so povzročili upad zanimanja za kulturno razlagalno analizo. Interes za to raziskovalno področje je ostal, vendar je bil deležen manjše pozornosti v študijah mednarodnih odnosov (Baylis in drugi 2010, 87).

3.2 Razvoj koncepta strateške kulture

Ideja, da obstaja povezava med družbo in strateško kulturo, ima že dolgo zgodovino. Že Tukidid v svojem delu o zgodovini peloponeške vojne opiše, da sta špartanski kralj Arkemend in atenski strateg Periklej povezala vojaške zmogljivosti svojih držav z njunima političnima ureditvama. Tudi 2400 let kasneje je Julian Corbett nakazal razliko med nemško »kontinentalno« in britansko »pomorsko« strateško šolo mišljenja, kjer se je prva osredotočala na vojno med kopenskimi silami in druga na vojno med pomorskimi silami. Basil Liddell Hart je nato to nadgradil in dodal, da je Velika Britanija v svoji zgodovini sledila sebi značilnemu pristopu do konfliktov, s tem ko se je izogibala velikim kopenskim bitkam in zoperstavljanju sovražniku na kopnem ter uporabljala svoje pomorske sile za izvajanje ekonomskega pritiska na sovražnike (Mahnken 2006, 3-4).

Liddell Hart je svojo idejo prvič objavil leta 1924 v članku z naslovom »Napoleonova zmeta«, v katerem je kritiziral idejo absolutne vojne (Danchev 1999, 317). Postal je zagovornik strategije posrednega pristopa,³ ki jo je enačil s tradicionalnim pristopom Velike Britanije do oboroženih spopadov. Za krvave spopade na zahodni fronti med leti 1914 in 1918 pa je krivo odstopanje države od svojega tradicionalnega načina vodenja vojne. Izpopolnjeno idejo je nato objavil leta 1932 v knjigi z naslovom *The British Way of Warfare* (Danchev 1999, 313). To delo se je nanašalo tudi na razvoj in uporabo mehaniziranih enot, kar je po

³ *Strategy of indirect approach*; v svojem delu uporabljam prevod strategija posrednega pristopa, kot je definiran v delu Marsova dediščina avtorja Antona Žabkarja, čeprav v slovenski literaturi prevladuje prevod avtorja Zorana Kruniča, ki v svoji definiciji uporablja prevod strategija posrednega nastopanja.

njegovem mnenju predstavljal najbolj perspektiven način za preprečitev pozicijskega vojskovanja. Ideje o specifičnih značilnostih držav glede vodenja konfliktov, pa v svojih delih ni več nadgrajeval. John Mearsheimer zato izpostavlja, da je bila ideja o britanskem načinu vojskovanja kratkoživa in v obstoju samo med leti 1931 in 1933 (Mearsheimer 1988, 93).

V začetku druge polovice dvajsetega stoletja so začele nastajati študije o nacionalnih karakteristikah in povezavah z japonskimi in nemškimi strateškimi odločitvami med drugo svetovno vojno (Kartchner 2009, 33). Prva proučevanja povezave kulture z obnašanjem držav so se začela med leti 1940 in 1950 s študijo o nacionalnih značilnosti. Ta dela so definirala nacionalne značilnosti oziroma kulturo v jeziku, religiji, običajih, socializaciji in v interpretaciji skupnih spominov. Študije nacionalnih značilnosti so med drugo svetovno vojno postale priljubljeno orodje za ocenjevanje nacionalne varnosti. Deležne pa so bile kritik o gojenju stereotipov do posameznih kultur in iz tega izhajajočega rasizma (Kartchner 2009, 34).

V akademskem okolju strateške študije izvirajo iz pojava jedrske revolucije in hladne vojne. V »zlato dobi« strateškega razmišljanja, v 50. in 60. letih 20. stoletja, ko se je zahod pričel zavedati problemov, ki so se pojavili z uvedbo jedrskega orožja in jih poskušal odpraviti, so različni raziskovalci s strateškega področja pričeli pridobivati na vplivu. V 60. letih pa so avtorji izražali dvom v abstraktnost formulacij teoretikov iger (Glenn 2004, 46). Prepričanje, da lahko racionalno obnašanje državnih akterjev pričakujemo v vseh državah, pri temu pa ne upoštevamo njihove nacionalne zgodovine, politike ali kulture, je po mnenju Bootha »vodilo v etnocentrične poglede, ki so se kazali v pomanjkanju zaupanja v idejo nacionalnih slogov v strategiji« (Glenn 2004, 47). Velika strategija je pogosto izgledala kot da je vodena skozi tehnološke in druge imperitive, posledica pa je bila pomanjkanje zaupanja v pomen in vpliv kultur ali idej na oblikovanje izidov (Howlett 2006, 6-7). Booth je tudi opozarjal na potrebo po osredotočenju na identifikacijo nacionalnih posebnosti in slogov, namesto da se predvideva, da se bodo države odzivale na zunanje dogodke na enak mehaničen način. Tako je na določen način vzpostavil temelje strateško kulturnemu pristopu (Glenn 2004, 47).

Tudi v sodobnem času je kultura igrala pomembno vlogo v novih konfliktih. V Vietnamu so ZDA, kljub ogromni količini poročil, statistik in ostalih zbranih kvantitativnih podatkov, spregledale kvalitativno dimenzijo. Ta je obsegala od sovražnikove motivacije za bojevanje do političnih manevrov južno vietnamskega predsednika Ngo Ding Diema in splošno

pomanjkanje kulturnega razumevanja s strani ZDA. Stvari se niso kaj dosti izboljšale vse do invazije na Irak leta 2003. Ameriška vojska je pokazala veliko tehnološko premoč nad sovražnikom, toda naknadni razvoj dogodkov je spremenil način bojevanja. Potreba po kulturnem razumevanju vojne se je pokazala tudi v Afganistanu med silami zveze Nata pri sodelovanju in koordinacijah med silami različnih držav, ki so imele drugačne izkušnje in tako drugačne načine delovanja. Že kratek povzetek zgodovinskega dogajanja, konfliktov, političnih dogodkov nam pove, da kultura igra pomembno vlogo pri razlagi, zakaj se ljudje tako obnašajo in bojujejo (Zaman 2009).

V 70. letih 20. stoletja se je postopno okrepilo spoznanje, da je strategija lahko razumljena le v kulturnem kontekstu iz katerega je tudi nastala. Pri iskanju odgovorov na vprašanje, kakšno vlogo imajo različne kulture v državi na nastajanje in sprejemanje strategije in kako te vplivajo na vedenje držav, je Jack Snyder leta 1977 skoval koncept strateške kulture, kar je spodbudilo nadaljnji razvoj koncepta (Feng 2007, 32). S pomočjo tega koncepta je Snyder poskušal pojasniti razlike, ki so bile vidne v strateškem pogledu in vedenju obeh jedrskih velesil ter pri razlikah v njihovih jedrskih doktrinah, ki so bile produkt različnih organizacijskih, zgodovinskih in političnih izkušenj ter tehnoloških omejitev (Lantis 2006, 6). Elite naj bi proizvajale edinstvene kulturne poglede na varnostno-vojaške zadeve, pri katerih pa so se kazale manifestacije javnega mnenja, ki je bil socializiran v posebnem načinu strateškega mišljenja (Lantis 2005, 55). Snyder je prišel do zaključka, da sovjetska strateška misel in vedenje izhajata iz »jasne sovjetske strateške kulture«, s tem pa je politično-kulturne argumente prenesel v moderne varnostne študije.

Snyderjevo delo je pozornost raziskovalcev usmerilo na povezave med različnimi političnimi in vojaškimi kulturami ter strateškimi izbirami (Lantis 2006, 3). Tudi Colin Gray je prišel do podobnega zaključka, ko pravi, da ima tudi ZDA svojo strateško kulturo, ki je bila svojstvena ameriška in predstavlja temeljno predpostavko jedrske strategije, da v jedrski vojni ni zmagovalca (Sondhaus 2006, 4). Koncept so uporabili na različne načine in v zvezi z različnimi državami, regijami in varnostnimi institucijami, vse z namenom, da bi lahko raziskali glavne vidike varnostnih politik preučevanih držav. Z uporabo koncepta strateške kulture v teh študijah, so nekateri raziskovalci poskušali pojasniti kontinuiteto in spremembe v nacionalnih varnostnih politikah ter tako ustvariti okvir, ki bi odgovoril na vprašanje, zakaj države sledijo določenim političnim izbiram (Margaras 2004, 1). Zaradi pomanjkanja akademskega interesa pa so bile te raziskave kmalu opuščene (Vreý 2007, 3).

Z vzponom konstruktivizma v 90. letih 20. stoletja je bil dan nov zagon raziskavam o strateški kulturi, ki so se vrstile v sociološke teorije in prakso ter se razvile iz preproste definicije o vplivu kulturne komponente v jedrski strategiji v kulturološko vprašanje, ki obsega širše koncepte varnosti in sega tudi na področje oblikovanja politik (Hadfield 2005). Prav tako je prišlo do pojava širše debate znotraj področja mednarodnih odnosov o uporabi kulturnih pristopov znotraj posameznih raziskav. Koncept strateške kulture je s tem postopoma pridobil podporo tudi v znanstvenih vrstah, ki so preučevale mednarodne odnose (Sondhaus 2006, vi). Razvil se je tudi raziskovalni program, ki združuje kulturne teoretike in varnostne strokovnjake, ki želijo s pomočjo tega koncepta raziskati morebitne povezave med identiteto in vedenjem različnih akterjev (Hadfield 2005).

Pri proučevanju strategije in kulture prevladujejo trije vidiki. Prvi vidik vidi kulturo kot dodatno vrednost pri razlagi strateškega obnašanja. Kultura je tukaj uporabljena za zapolnitev lukenj pri razlagi, z dodajanjem teorij o nacionalnih interesih in porazdelitvi moči. Kultura je spremenljivka, ki vpliva na obnašanje, vendar je sekundarna mednarodnim sistemskim pritiskom. Drugi vidik vidi kulturo kot konceptualni prenosnik znanj, ki lahko v celoti pojasni strateško obnašanje. Ta pristop uporablja tudi znanja z drugih področji, kot je politična psihologija. Strateška kultura je tukaj neodvisna spremenljivka, ki pojasni procese sprejemanja mednarodno varnostnih odločitev bolje kot neo-realizem ali neo-liberalizem. Tretji vidik zagovarja prepričanje, da se obnašanje ljudi lahko pojasni samo tako, da se poglobimo v njihovo strateško kulturo. Posredno je iz tega pristopa nemogoče izluščiti uporabno teorijo. Nekateri antropologi in sociologi vidijo odnos med strategijo in kulturo kot preveč zapleten, zato je tudi nemogoče izmeriti vpliv kulture na strategijo (Baylis in drugi 2010, 85-86).

V svojem delu, v katerem bom raziskoval značilnosti strateške kulture, bom pokazal koncept strateške kulture, ki lahko služi kot uporabno in legitimno orodje pri razumevanju razlogov, spodbud in motivov za različne strateške izbire in delovanja, oziroma koncept, ki najbolje pojasnjuje grandstrategije posameznih držav in nam bo lahko omogočal pojasniti vplive, ki bi jih drugače spregledali, narobe razumeli ali napačno interpretirali.

Mnogi analitiki se s svojimi ocenami največkrat opirajo na neorealizem oziroma strukturalni realizem, ki se osredotočata predvsem na učinke mednarodnega sistema oziroma na to, kako se lahko z distribucijo materialne moči, kamor spadajo oborožena sila in gospodarske

zmogljivosti, določi ravnotežje moči med državami in pojasnjuje njihovo vedenje (Jackson in Sørensen 2007, 162). Neorealizem, ki posveča nacionalni identiteti še manj pozornosti kot klasični realizem, na države gleda kot na unitarne, nediferencirane akterje, katerih vedenje je določeno z omejitvami sistema, v katerem delujejo. Neorealisti s tem ignorirajo nacionalne razlike v različnih načinih strateškega mišljenja in vedenja ter verjamejo, da se države na grožnje odzivajo enako (Sondhaus 2006, 3-4).

S koncem hladne vojne se je ponovno povečalo zanimanje za kulturne razlage obnašanja držav v mednarodnem sistemu, ki naj bi bile bolj primerne za razlago sveta. Iz tega ponovnega zanimanja se je razvil koncept strateške kulture, ki je zajemal vire zunanje in obrambne politike ter strateškega vedenja, ki jih druge teorije niso, obenem pa je koncept ponujal razlage za motive in namene, česar do takrat ostale teorije niso. Pri raziskovanju teorij mednarodnih odnosov so na pomenu pridobili novi koncepti identitete, norme in kulturni faktorji. Pri vzponu kulturnih teorij je pomembno vlogo odigral konstruktivizem, ki je bil ena izmed pomembnejših teorij konec 80. let 20. stoletja (Svete 2005, 41). Pri konstruktivizmu sta najpomembnejša elementa ideja in diskurz (Dessler 1999, 124). Pomembna pa je tudi vloga identitete, ideje, norme, ideologije, socializacije in svetovni nazor. Vse to pa pomaga pri razumevanju državnih voditeljev kot ključnih akterjev v mednarodni politiki. Konstruktivizem pomaga tudi pri interpretiranju družbene realnosti in preko svojih pogledov uveljavljala sebi lastne interese v mednarodnih odnosih (Meyer 2004, 2). Konstruktivizem zavrača neorealistično zagovarjanje in poudarjanje moči in materialnih virov (Svete 2005, 41) in zagovarjajo tezo, da je »najpomembnejši vidik mednarodnih odnosov socialni in ne materialni« (Sladoljev 2008, 9). Na vedenje akterjev v mednarodnih odnosih ne vplivajo samo materialna danost in strukture, ampak vpliva tudi identiteta, kar se vidi pri interesih akterjev in njihovem vedenju (Alamir v Svete 2005, 42; Jackson in Sørensen 2007, 162-163). Med pomembnejšimi prispevki konstruktivizma je tudi vzpostavitev mostu med »skrajnim pozitivistično racionalističnimi teorijami in med radikalno interpretativno kritičnimi teorijami na drugi strani« (Svete 2005, 47).

Teorija konstruktivizma pa je dala zagon tudi teoriji kulturalizma, ki združuje ideje več različnih teorij. V današnji teoriji kulturalizma prevladujejo različni pogledi o vplivu kulturne na organizacijsko, politično, strateško in globalno vedenje držav (Desch 1998, 142), ali kot jih imenuje Gray, strateški, vojaški, javni in organizacijski tokovi (Gray 2006, 11). Vsi naštetih tokovi so skupni v izražanju nezadovoljstva z obstoječimi realističnimi pogledi na vedenje

države in prepričanju, da lahko s kulturno teorijo uspešnejše razložijo delovanje sveta. Z neorealizmom, ki se pri razlaganju vedenja posameznih držav osredotoči le na zunanje omejitve pri distribuciji materialne moči, pa je mogoča le delna razlaga vedenja posameznih držav (Feng 2007, 4). Koncept strateške kulture je pomemben za razlago in razumevanje, različnih pristopov držav k vojni, miru, strategiji in uporabi vojaške sile ter zanesljiv pokazatelj pričakovanih dejanj držav (Johnston 1995b, 35).

Strateško kulturni pristop nasprotuje nezgodovinskim in nekulturnim neorealističnim okvirjem analiziranja različnih strateških možnosti, ki ignorirajo razlike v nacionalnem strateškem mišljenju in vedenju, na katere vplivajo različni nacionalni pogledi in izkušnje. Neorealistična paradigma pri svoji razlagi ne upošteva vpliva in pomembnosti zgodovine, saj vidi državo kot funkcionalno nediferencirano enoto, ki deluje samo v svojo korist. Zagovorniki strateško kulturne teorije pa takim ugotovitvam ugovarjajo. Mnenje zagovornikov strateške kulture pa je, da se bodo elite, ki se socializirajo v različnih strateško kulturnih okoljih, različno odzivale ob soočenju s podobnimi izzivi. Ker so kulture lastne posameznim državam in se tako v različnih državah razlikujejo, se lahko strateške odločitve v različnih državah različno razlagajo (Johnston 1995b, 35-36).

Človeštvo živi v vse bolj kompleksnem in povezanem svetu. Moč in vpliv sta prerasla politiko in združujeta nevladne organizacije, interesne skupine in posameznike. Pomembno je imeti analitična orodja za merjenje in proučevanje ciljev ter prioritet posameznikov, skupin in organizacij v okoliščinah, ki lahko pripeljejo do konflikta. Strateška kultura je po mojem prepričanju eno izmed teh orodji (Graham 2011, 8).

3.3 Strateška kultura in hladna vojna

Leta 1977 je Jack Snyder, z namenom interpretirati sovjetsko jedrsko doktrino, vpeljal v moderne varnostne študije nov termin kultura in razvil teorijo o strateški kulturi. Na jedrske države se je do takrat gledalo kot na racionalne igralce, ki se preračunljivo odzivajo na nasprotnikove poteze. Njegov alternativni pristop k analizi sovjetske in ameriške jedrske interakcije se je osredotočil na tisto, kar je on videl kot različne razlike v strateški kulturi med tem dvema državama. Elite posamezne države oblikujejo posebno strateško kulturo v pogledu do varnosti in vojaških zadev, ki se širše manifestira v javnem mnenju in socializira v značilnem strateškem mišljenju. V svojem delu je prišel do zaključka, da sovjetska vojska

izraža preferenco do preventivne in ofenzivne uporabe vojaške sile. Taka uporaba vojaške sile pa naj bi izhajala iz ruske zgodovine (Baylis in drugi 2010, 88).

Strateško kulturo je definiral kot »seštevek vseh idej, pogojenih čustvenih odzivov in vzorcev vedenja članov nacionalnih strateških družb, ki so se jih naučili ali jih oponašajo in delijo drug z drugim nanašajoč se na jedrsko strategijo« (Snyder 1977). Definicija namiguje na obstoj razmerja med idejami, odzivi, vzorci obnašanja in jedrsko strategijo, toda ne opiše kakšno je to razmerje. Prav tako ne poda nobenega okvirja, v katerem bi se ti elementi neprestano povezovali glede varnosti ali jedrske strategije. Snyder je v svojem delu veliko prostora namenil pojasnjevanju različnih metod, s katerimi je analiziral sovjetski odnos do omejene jedrske vojne. Analizi njihove jedrske doktrine ni pripisoval velikega pomena zaradi njene nekonsistentnosti in propagandnega namena, prav tako je bil mnenja, da so Sovjeti nagnjeni k laganju. Svojo pozornost je nato usmeril k analizi sovjetskega ravnanja v preteklih vojaških krizah in vplivu na njihovo jedrsko doktrino. Analiza ni pokazala jasnih odgovorov, saj je bila sovjetska zgodovina prekratka in ni vsebovala dovolj specifičnih vojaških odzivov na taki ravni, kot bi bil potencialni jedrski spopad (Snyder 1977).

Vpliv na sovjetsko doktrino je Snyder našel v ideji tehnološkega determinizma, saj so Sovjeti sami priznali, da je bil glavni faktor pri zavrnitvi ideje o neizogibnosti vojne, vojaška tehnološka revolucija. Sprijaznitev s strategijo odvracanja⁴ je bila tako posledica naraščajočih stroškov v oboroževalni tekmi z ZDA. Na koncu je kot najbolj zanesljiv pristop za

⁴ Strategija odvracanja v svoji najsplošnejši obliki je odvracanje ali zastraševanje preprosto na način, kako prepričati nasprotnika, da je cena ali tveganje neke dane situacije večje od njegovih koristi. Razlikujemo lahko vsaj štiri oblike teorije in prakse odvracanja. Oblikovalci politik so usmerjeni v proučevanje konceptov operacionalizacije, ki se lahko hitro preoblikujejo v konkretna dejanja in deklarativne politike. Splošni teoretiki odvracanja so nasprotno usmerjeni v abstraktno teorijo ter za svojo paradigmo uporabljajo strateško jedrsko odvracanje. Strokovnjaki za mednarodne odnose se največkrat osredotočajo na razmerje med odvracanjem, ravnotežjem moči, kolektivno varnostjo in naravo mednarodnega sistema. In končno obstaja še posebna skupina teoretikov, pogosto poimenovanih »spiralni teoretiki«, ki se osredotočajo na potenciale politike odvracanja v razmerju do ustvarjanja konfliktov in verjetnih smeri nadomestitve odvracanja s politikami za zmanjševanje konfliktov. Splošna teorija odvracanja ne nakazuje, kdaj naj bi država uporabila strategijo odvracanja za zaščito šibkejših držav. Ker je odvracanje instrument zunanje politike, so omejitve in uporaba strategije odvracanja v kateremkoli kontekstu odvisne od narave zunanje politike. Odvracanje je takšna oblika politike, da če je uspešna, lahko samo frustrira nasprotnika, ki poskuša spremeniti mednarodni status v svoj prid. Posledice takšne neprestane frustracije so vendarle nepredvidljive in niso nujno nenevarne. Obstaja pa tudi možnost, da odvracanje povzroči, da nasprotna stran razmisli in prilagodi svoje konfliktne interese in tako zmanjša napetost ter možnost odkritega konflikta v razmerju med strankama (Encyclopedia.com).

razumevanje sovjetske jedrske doktrine izbral analizo doktrin in političnih govorov, kljub nekonsistentnosti in propagandni naravi le-teh. V svojo analizo je vključil tudi zgodovino sovjetske intelektualne misli o strategiji, organizaciji in politiki ter njihovem vplivu na sprejemanje odločitev (Snyder 1977). To je uporabil kot osnovo za razumevanje sovjetskega vedenja do uporabe jedrskega orožja. Postavitev te analize, čeprav nezanesljive, v kontekst strateške kulture pa bi lahko omogočalo lažje razumevanje sovjetskega odgovora na jedrsko politiko ZDA (Graham 2011, 19-20).

Zaključek te analize je protisloven, saj uporablja analizo doktrin in političnih govorov, za katere sam trdi, da so nezanesljivi in dvoumni, kot podpora analizi skupnih idej, odgovorov in vzorcev običajnega obnašanja sovjetske družbe. Njegova ugotovitev v tej analizi je bila, da glede na občutke ogroženosti in avtoritarne oblike vladanja skozi zgodovino, sovjetska strateška kultura daje velik poudarek pri vodenju jedrske vojne na enostranske strategije, ki omejujejo uničevalno moč nasprotnika, v nasprotju s strategijo odvrčanja z možnostjo množičnega povračilnega odgovora. SZ je tako zagovarjala obsežni preventivni napad kot odvrčanje ZDA od uporabe jedrskega orožja v omejenem obsegu. Če se jedrske vojne ne da preprečiti, so bili sovjetski strategji prepričani, da je bolje imeti kapacitete za močni prvi udar na ZDA in njene zaveznice, kot pa da se zanašajo na možnost povračilnega odgovora. Snyder je opazil tudi subkulturo, ki se je pojavljala v sovjetskih delih, ki je nasprotovala možnosti prvega napad. Vendar ta subkultura ni bila zastopana v vladi in vojski, tako da jo je zaradi premajhnega vpliva na sovjetsko politiko zanemaril (Graham 2011, 20-21).

V svojem delu je strateško kulturo opisal kot neodvisno spremenljivko, ki je nastala spontano z nastankom SZ. Čeprav je jasna relevantnost strateške kulture za razumevanje sovjetske jedrske politike, bi imel več veljavnosti in vsebine, če bi do tega koncept pristopil kot do fenomena, ki se razvija, ali kot na značilne odzive na varnostne grožnje. Strateško kulturo in sovjetski odziv bi lažje opisal, če bi ju proučeval z vidika geografsko oblikovanih zgodovinskih vedenjskih vzorcev obnašanja ruskega prebivalstva (Graham 2011, 22).

3.3.1 Pomembnost ruske geografije in zgodovine za sovjetsko strateško kulturo

Sovjetska in ruska družba sta vsota razvijajočih se idej, pogojenih čustvenih odzivov in vzorcev obnašanja, ki jih običajno oblikujejo zgodovinsko gibanje in mešanje družb kot

odgovor na prilagajanje strateškemu in fizičnemu okolju. Razmerje med evrazijsko geografijo in razvojem ruske ter sčasoma sovjetske družbe, kar je preučevala že geostrategija⁵, najlažje ponazorimo z naslednjimi primeri geografskega vpliva na zgodovino regionalnega socialnega in intelektualnega razvoja.

⁵ Izraz "geo-strategija" je bil prvič uporabljen leta 1942 v članku Fredericka L. Schumana z naslovom "Let Us Learn Our Geopolitics", kot prevod nemškega izraza "Wehrgeopolitik" (obrambna oz. vojaška geografija), ki ga je uporabil nemški teoretik Karl Haushofer. O definiciji pojma geostrategija ni skupnega soglasja. Večina definicij poudarja integracijo političnih ciljev ter vojaške strategije. Prvotni pojem je bil razširjen v različne smeri in danes vključuje tudi nevojaške vidike, kot so diplomacija, ekonomija itd. Novo geostrateško misel je razvil Alexander de Seversky, ko je preučeval moč letalstva in njegov vpliv na geostrateška razmišljanja. Njegove ideje so delno vplivale tudi na odločitve Eisenhowerjeve administracije, vendar ne v tolikšni meri, kot Spykmanova in Kennanova teorija. Kasneje je Collin Gray odločno zanikal vpliv letalstva na geostrategijo, medtem ko je Saul B. Cohen razvil idejo o območjih, ki jih poimenuje »pas pretresov« (shatterbelt). Prav to razmišljanje pa je posledično vodilo v »teorijo domin«. Geostrategija tako preučuje geografske in politične značilnosti različnih regij in še posebej vpliv geografije na politiko. Uradne geostrategije vsebujejo obsežno planiranje, določanje sredstev za doseg državnih ciljev ali za zaščito vojaških ali političnih objektov. Ameriški teoretik Zbigniew Brzezinski ločuje tri pojme, in sicer geopolitičen, strateški in geostrateški. Geopolitičen izraža kombinacijo geografskih in političnih dejavnikov, ki opredeljujejo stanje države ali regije ter poudarja vpliv geografije na politiko; strateški se nanaša na obsežne in planirane ukrepe za doseg glavnih ciljev ali zaščito ključnih vojaških objektov; geostrateški pa po njegovem združuje strateške poglede z geopolitičnim. Pojma geopolitika in geostrategija se v literaturi pogosto zamenjujeta. Nekateri imenujejo geostrategijo »vojaška geopolitika«, ali pa kar »mlajša sestra geopolitike«. Giacomo Durando, ki je med prvimi uporabljal pojem geostrategija, mu je pripisal širši pomen od zgolj vojaškega. V praksi ga je uporabljal kot sinonim za geopolitiko. Oba termina se vsebinsko prekrivata, tudi razlike med obema so nejasne. Nejasnost se še povečuje, kadar nastopa pojem strategija širše - v smislu velike ali globalne strategije (oba pojma sta se pogosto uporabljala v obdobju hladne vojne). Nekateri francoski teoretiki menijo, da bi se morala geopolitika ukvarjati s preučevanjem nacionalnih interesov in interesnih sfer. Geostrategija pa naj se usmerja v »tamponska območja«, ki ščitijo geopolitične interesne sfere. Vendar pa ta delitev ni prepričljiva, saj so tamponska območja, če hočejo to biti, hkrati tudi interesne sfere. Malo drugače in precej bolj podrobno pojem definira Lim Joo-Jock, ki geostrategijo opredeljuje širše in ožje. Geostrategija v širšem globalnem kontekstu med vsemi geografskimi dejavniki v strateškem načrtovanju in ukrepanju poudarja globalno razporeditev morja in kopnega, prostorske razdalje in dostopnost. Poleg te je Lim Joo-Jock za svoje delo (Geo-Strategy and the South China Sea Basin) izbral ožjo definicijo, ki predstavlja omejen regionalen okvir, v katerem seštevek geografskih dejavnikov vpliva ali daje prednost enemu tekmeču ali vodi k posodobitvi strateških načrtov, kot tudi političnega in vojaškega ukrepanja. D. Topolović geostrategijo definira široko, saj pravi, da »globalna geostrategija definira svetovne odnose v miru in vojni ter je zasnovana na naravnogeografskih značilnostih, odnosu med kontinenti in svetovnimi oceani (razporeditev kopnega in morja), na demografskih in gospodarskih značilnostih, geoprometnih odnosih, vojaško-tehnološkem razvoju itd«. V nadaljevanju pravi, da poskušajo globalne geostrateške doktrine poiskati sistem in možnost svetovne prevlade, pri čemer zelo pomembno vlogo nosijo posamezne evropske države in regije. Pojem geostrategija je deležen tudi precejšnjih kritik. Nekateri pojem označujejo s krutim geografskim determinizmom, drugi ga vidijo kot olepšan izraz, ki opravičuje mednarodno agresijo in ekspanzionizem. Nekateri teoretiki mednarodnih odnosov so kritični tudi do realistične teorije v mednarodnih odnosih, in sicer zaradi predpostavke, da mednarodni sistem temelji na teoriji moči. V nekaterih akademskih krogih velja prepričanje, da se pomen geopolitike zmanjšuje z vedno večjo vlogo nedržavnih akterjev. Podobnega mnenja so tisti, ki večji pomen pripisujejo ekonomskim procesom ter tako na mesto geostrategije postavljajo geoekonomijo (Suša 2008).

Peter Zeihan v »The Geography of Recession« analizira nedavno svetovno recesijo, ki vključuje raziskovanje geografskih dejavnikov, ki vplivajo na gospodarstvo v različnih državah. Njegov povzetek ruske geografije kot gospodarski dejavnik je pomemben za Snyderjev »seštevek vseh idej, pogojenih čustvenih odzivov in vzorcev vedenja« v tem, da uvaja nabor neodvisnih spremenljivk, ki so vplivale na razvoj sovjetske obrambe politike, vključno z jedrsko doktrino (Graham 2011, 23).

Ruska stepa leži globoko v notranjosti evrazijske celine in je kot taka predmet podnebnih razmer, ki so veliko bolj sovražne do človeka in kmetijstva, kot je ameriški srednji zahod. Tudi v dobrih letih, ko je pridelek bogat, Rusija nima rečnega omrežja, ki bi omogočal enostaven transport tega pridelka. Rusija nima niti dobrih toplovodnih pristanišč za pospeševanje mednarodne trgovine (v svoji zgodovini si je velikokrat želela pridobiti dostop do kakšnega). Rusija ima dolge reke, ki pa med seboj niso povezane, kot npr. Mississippi s svojimi pritoki. Reke tečejo proti severu do Arktičnega oceana, ki lahko podpira le majhno število prebivalstva. Edina izjema je Volga, ki je odločilna za rusko trgovanje na zahodu, vendar teče do Kaspijskega morja, ki je nevihtno celinsko morje, katerega delta zamrzne v zimskem času skupaj s celotno Volgo. Razvoj tako neprizanesljivega ozemlja zahteva veliko sredstev samo za izgradnjo preprostega cestnega in železniškega omrežja, potrebnega za doseganje najbolj osnovnega gospodarskega razvoja. Strošek je tako visok, da je Rusija svojo prvo medcelinsko cesto končala šele v 21. stoletju, vendar pa je velik del svoje dolžine kljub temu samo dvopasovna. Med pomanjkanjem pristanišč in relativno nizko gostoto prebivalstva je le malo ruskega prometnega omrežja, razen koridor Sankt Peterburg – Moskva, ekonomsko racionalnega (Zeihan 2009).

Rusija tudi nima pomembnih naravnih zunanjih meja. Na zahodnem delu je severnoevropska nižina, ki se razteza vse do Normandije v Franciji. Ruska povezava z azijskimi stepami pa se konča globoko v Kitajski. Ker Rusija nima dobro razvitega notranjega prometnega omrežja, ki bi omogočal hitre premike vojske iz kraja v kraj, geografija sili Rusijo, da se brani z uporabo naslednjih dveh strategij. Prva zahteva veliko vojsko na vseh svojih mejah, druga pa narekuje, da Rusija nenehno potiska svoje meje navzven in tako zavaruje svoje jedro pred zunanjimi grožnjami (Zeihan 2009).

Zeihanova ocena nakazuje na populacijo, ki je izolirana, ločena, široko porazdeljena ter zgodovinsko vezana na agrarno življenje. Trenutna populacija šteje približno 140 milijonov in

je porazdeljena na več kot 17 milijonov kvadratnih kilometrov. 73 odstotkov prebivalstva živi v mestih (C. I. A. W. F. B a 2012, 14. februar). Za primerjavo, Kanada ima skoraj 33.500.000 prebivalstva porazdeljenega na skoraj deset milijonov kvadratnih kilometrov (C. I. A. W. F. B b 2012, 14. februar). Ruske meje so precej oddaljene in opredeljene v veliki meri s sosednjimi državami in ne z naravnimi geografskimi ovirami. Velikost države skupaj s slabo vzhodno-zahodno prometno povezavo prav tako zahteva vzdrževanje ogromne in drage vojske (Graham 2011, 24).

Že leta 1904 je H. J. Mackinder pisal o vplivu geografije na zgodovino. V svojem članku »Geographical Pivot of History« je posebej izpostavil vpliv geografije na rusko zgodovino. Že tisoč let so narodi iz Azije preko Rusije prodirali na zahod, večinoma pa so končali na Madžarskem, v samem središču evropskega polotoka. Njihovi prodori so vplivali na zgodovino narodov, kot so Nemci, Francozi, Italijani, bizantinski Grki in Rusi. Do tega, da je prodor tujcev pri teh narodih spodbudili zdrav in močan odziv namesto drobljenja, je prišlo zaradi dejstva, da zaradi gozdov in gora v Evropi niso bili več tako mobilni in močni kot na domači stepi (Mackinder 1904). V tem primeru je imel Mackinder v mislih naravno pot iz Azije, kjer je odprta stepa omogočila mongolski vojski pritisk tako na rusko prebivalstvo kot na prebivalstvo vzhodne Evrope (Graham 2011, 26).

Mongoli so se prvič pojavili na južnih ruskih stepah leta 1223. Rusi jih niso poznali, so pa mislili, da poznajo njihov tip. Rušilna moč mongolskega vojnega stroja pa je zasenčila vse, kar so Rusi poznali prej. Drugi stepski nomadi, ki so jih poznali, so bili zadovoljni z vpadi in plenjenjem, tokrat pa so bili Rusi hitro premagani in priključeni ogromnemu mongolskemu imperiju (Halperin 1987). Zaradi prisilne interakcije z Mongoli, ki so vladali Rusiji vse do leta 1480, so se Rusi seznanili z mongolsko upravno prakso, politiko, družbo in jezikom, kar je vodilo do socialnega in gospodarskega povezovanja in skupnih vojaških akcij. Posledic mongolske invazije je bilo veliko. Kazali so se v vplivu na političnem, socialnem in verskem področju. Medtem ko so nekateri od teh učinkov, kot so rast pravoslavne cerkve, imeli pozitiven učinek, so drugi, kot so centralizacija moči, pomagali pri preprečevanju širjenja tradicionalne demokracije in samouprave v različnih kneževinah (Hosseini 2005).

Snyder je že na začetku svojega poročila o strateški kulturi SZ izpostavil, da ni imel dostopa do študij primerov, ki bi mu omogočili, da bi pripravil zanesljivo analizo verjetnih odzivov SZ na jedrsko politiko ZDA. Svojo analizo sovjetske doktrine bi lahko postavil v širši

zgodovinski kontekst. Če bi razširili svojo raziskavo tako na ruske kot sovjetske skupne ideje, pogojene čustvene odzive, vzorce obnašanja in pokazal, da so tudi ti kolektivni odziv na zgodovinske dogodke, bi bila Snyderjeva analiza lahko veliko bolj zanesljiva. Njegovo analizo sovjetskega mišljenja bi lahko razširili tako, da bi odražala zgodnji politični vpliv Mongolov na centraliziranje moči in vlogo pri preprečevanju širjenja demokracije ter tradicionalnega samoupravljanja v Rusiji. Lahko bi okrepil svojo analizo s koncepti, temelječimi na zgodovinskem vplivu strateške geografije. Namesto tega je velik del svoje analize namenil razmišljanju o pomembnosti odvisnih spremenljivk, kot sta sovjetska doktrina in politični govori (Graham 2011, 28-29).

Nadaljnje študije strateške kulture so se nadaljevale z raziskovanjem povezav med jedrsko strategijo in odnosi med ZDA in SZ. Colin Gray je v tem času tudi predstavil trditev, da so značilni nacionalni stili z globoko ukoreninjenimi zgodovinskimi izkušnjami vplivali na razvoj strategije tako v ZDA kot v SZ. Strateška kultura je tako predstavljala okolje, v katerem se razpravlja o strategiji in služi kot neodvisna determinanta, ki določa vzorce strateških usmeritev. Osemdeseta leta 20. stoletja so ponovno oživela debato o pomembnosti strateške kulture. Kritiki pa so bili mnenja, da je teorija preveč subjektivna, njeni zagovorniki pa, da so pretiravali pri njeni pomembnosti za oblikovanje politik (Baylis in drugi 2010, 88-89).

3.4 Viri strateške kulture

V literaturi je navedenih več materialnih, političnih in socialno-kulturnih virov strateške kulture (glej Tabelo 3.1). Geografija, podnebje in surovine so bili pomembni viri strateške misli že več tisočletji in so to ostali vse do danes. Za mnoge so geografske okoliščine bistvene pri razumevanju, zakaj je neka država sprejela določeno strategijo. Primer tega so države, kjer je bližina velikih sil pomembno vplivala na njihove varnostne politike. Med hladno vojno so bile take države Norveška, Finska in Kanada. Poleg tega geografija vpliva tudi na določitev meja. Medtem ko je večina mej določena s pogajanji, so bile nekatere meje določene z uporabo sile ali pa so še vedno sporne. Nekatere države mejijo na več držav in se pri vsaki soočajo z različnimi strateškimi faktorji oziroma se soočajo z več različnimi varnostnimi dilemami. Pri Izraelu ima ta izziv velik vpliv na strateško orientacijo države in lahko pojasni odločitev za razvoj jedrskega orožja. Enako pomemben je tudi dostop do surovin. Geografski

faktorji, v kontekstu spreminjajočih se meja in dostopov do surovin, imajo tako še vedno velik vpliv na stratege v 21. stoletju (Baylis in drugi 2010, 89).

Tabela 3.1: Viri strateške kulture

Fizični	Politični	Socio-kulturni
Geografija	Zgodovinske izkušnje	Miti in simboli
Podnebje	Politični sistem	Zgodovinska dela
Naravna bogastva	Prepričanja elit	
Generacijske spremembe	Obrambne organizacije	
Tehnologija		
←----- Pritiski transnacionalnih norm -----→		

Vir: Pirejeno po Kartchner (2009, 40).

Zgodovina in pridobljene izkušnje so pomembne tako pri nastajanju in razvoju držav kot pri strateški kulturi teh držav. Teorija mednarodnih odnosov pozna več vrst držav, ki so razvrščene od šibkih do močnih, kolonialnih, postkolonialnih in modernih ter postmodernih. Različne države se tako lahko soočajo z različnimi strateškimi problemi, s katerimi se spopadajo na različne načine, odvisno tudi od količine materialnih in drugih surovin. Za novo nastale države predstavlja težavo vzpostavljanje novih institucij, kar lahko poveča stopnjo nevarnosti, s tem pa vpliva na oblikovanje strateške kulture. V državah z dolgo tradicijo obstoja, pa lahko faktorji, ki so vplivali na propad velikih imperijev in civilizacij, vplivajo na njihove strateške odločitve (Baylis in drugi 2010, 90).

Raziskovalci so kot vir strateške kulture izpostavili tudi spremembo generacij, transnacionalne norme in tehnologijo ter predvsem spremembe informacijske in komunikacijske tehnologije, ki lahko povečajo doseg in moč sporočil. Informacijske tehnologije so spremenile družbo, dale posameznikom in skupinam nove načine komuniciranja ter možnost povzročanja motenj z razdalje. Norme so razumljene kot posebljena prepričanja o družbi in svetu, s pomočjo katerih si akterji lahko pomagajo razlagati različne situacije in odgovore nanje. Theo Farrell pa za norme pravi, da lahko razložijo pomen in možnosti vojaških sprememb in dajejo usmeritve pri uporabi sile (Kartchner 2009, 39-40).

Tudi politične strukture in narava obrambnih organizacij se štejeta pod vire strateške kulture. Nekatere države so izbrale zahodni liberalno demokratični stil vladanja, medtem ko ga druge države niso. Nekatere države se štejejo za zrele demokracije, druge še prehajajo na demokratičen način vladanja. Predvsem pri zadnjih lahko pomembno vlogo igrajo plemenska, verska ali etnična pripadnost, ki določa hitrost preoblikovanja družbe. Mnogi štejejo tudi obrambne organizacije za pomemben vir strateške kulture, vendar se ne strinjajo o tem, kakšen vpliv imajo na strateško kulturo. Raziskave v skandinavskih državah kažejo, da na to vpliva tudi dejstvo ali so oborožene sile naborniške ali profesionalne in njihove izkušnje v spopadih. Prav tako lahko na strateško kulturo vpliva vojaška doktrina in civilno vojaški odnosi. Pri tem predstavljajo glavno vprašanje pogoji uporabe vojaške sile in miselnost, ki to uporabo podpira. Miti in simboli se štejejo za del kulture in oboji lahko stabilizirajo ali destabilizirajo razvoj strateške kulture. Miti pa ne pomenijo samo nekaj, kar je neresnično ali neutemeljeno. John Calvert mite definira kot prepričanja, ki izražajo temeljne, podzavestne in domnevne politične vrednote neke družbe oziroma izražanje ideologije. Politični miti so lahko resnični ali izmišljeni, večina združuje oba elementa, da pa bi bili učinkoviti, morajo nagovarjati prepričanja, ne razuma (Calvert v Baylis in drugi 2010, 90). Simboli pa delujejo kot splošno prepoznavne stvari, ki družbi predstavljajo reference pri strateškem delovanju. Moč in vloga simbolov se je pokazala tudi med kibernetičnimi napadi na Estonijo leta 2007. Napade je sprožila prestavitev sovjetskega vojnega spomenika iz centra prestolnice na vojaško pokopališče. Za rusko prebivalstvo je spomenik predstavljal spomin na žrtve v drugi svetovni vojni, za Estonce pa simbol sovjetske okupacije (Kartchner 2009, 40; Baylis in drugi 2010, 90-91).

Različni avtorji izpostavljajo tudi vpliv pomembnih zgodovinskih del na razvoj strateške kulture. Nekatera taka dela so Umetnost vojne Sun Tzuja, delo ki je nastalo med obdobjem vojskujočih se držav na Kitajskem, Kautilya in njegova dela v stari Indiji, Tukidid z Peloponeškimi vojnami in Clausewitz s svojim pisanjem o naravi vojne. Skozi zgodovino so ta in druga dela tekmovala za vpliv na družbo (Kartchner 2009, 41). Pri grški strateški kulturi sta tako tekmovala dva vplivna teksta, Iliada in Odiseja. Ta dualizem v grški strateški kulturi je tako posledica mitov in legend, ki imajo vpliv tudi v modernem času (Baylis in drugi 2010, 92).

Howlett meni, da je tako obsežen seznam spremenljivk, ki vplivajo na strateško kulturo, posledica kompleksnosti koncepta in bi lahko ogrozil poskuse gradnje teorije. Za prehodno

rešitev je priporočil, da se spremenljivke porazdeli glede na vpliv. Howlett priznava, da so prve spremenljivke ključnega pomena za oblikovanje strateških kulture. Pomen geografije, podnebja in surovin so ključni elementi v strateškem razmišljanju skozi zgodovino in ostajajo pomemben vir za strateško kulturo še sedaj. To fizično okolje določa pogoje za oblikovanje ostalih spremenljivk kot so politična struktura, obrambne organizacije, in miti ter simboli. Howlett meni, da so tudi neposredna bližina velikih sil, dostop do ključnih virov ter število teritorialnih meja trajni in pomembni geografski dejavniki, ki so v preteklosti že vplivali na strateške odločitve. Tudi tukaj je Howlett mislil na relativno konstantne fizične spremenljivke, ki sestavljajo strateško okolje določene družbe (Graham 2011, 53-54).

3.5 Konstruktivizem in strateška kultura

Kot ena izmed pomembnejših teorij, se je konstruktivizem pojavil v osemdesetih letih 20. stoletja kot odgovor na prevladujoči realizem in institucionalizem. V nasprotju z racionalističnimi teorijami se v okviru mednarodnih odnosov ukvarja predvsem z mednarodnim sistemom kot družbenim prostorom. Pri tem pa poudarja tisto, kar naj bi realizem in institucionalizem zanemarjala, to je identiteto in interese. Konstruktivisti uvedejo v razpravo »kulturno-institucionalno okolje«, ki določa vedenje akterjev ter zavračajo realistično in neorealistično racionalizacijo moči in materialnih virov. Prav tako se ne strinjajo z neoliberalno teorijo, ki norme, izhajajoče iz mednarodnega režima in institucij, obravnava kot glavne funkcionalne in instrumentalne intervenirajoče spremenljivke v odnosu med egoističnimi akterji (Svete 2005, 41).

Glavni interes konstruktivizma je preučevanje človeške zavesti oziroma idej in njihovega pomena v mednarodnem okolju. Pri tem izhaja iz treh predpostavk:

- Fundamentalne strukture mednarodne politike so vedno tudi družbeno oblikovane, ne samo materialno.
- Akterji svojega vedenja v mednarodnih odnosih ne oblikujejo samo na podlagi materialnih danosti in struktur, ampak tudi na podlagi identitet, ki imajo vpliv na njihove interese.
- Med strukturami kot rezultati družbene prakse in identitetami akterjev vlada izmenjujoč odnos. Družbeno okolje oblikuje akterje, ravno tako pa tudi odnos akterjev do družbenega okolja določajo ideje in norme.

- Osrednje vprašanje konstruktivizma je tako povezano z vprašanjem, kako primarni akterji, torej nacionalne države, oblikujejo in sprejemajo svojo identiteto (Svete 2005, 42).

Konstruktivizem upošteva pomen kulture, idej, ideologije in socializacije. Državni voditelji so ključni akterji v mednarodni politiki, toda kulturne norme, vrednote in identitete v določenem zgodovinskem kontekstu izoblikujejo oziroma definirajo njihove politične preference. Konstruktivizem predpostavlja, da je mednarodni sistem družbeno določen na temelju ideologije, zgodovine in socializacije. Prav tako je družbeno določena tudi mednarodna anarhija (Peou v Svete 2004, 42).

Znotraj konstruktivizma lahko obravnavamo tudi kulturalizem. Kultura je postala moderna v teorijah mednarodnih odnosov po koncu hladne vojne (tudi zaradi vpliva konstruktivizma), ko se je znotraj varnostnih študij oblikoval konsenz o njenem vplivu na oblikovanje velike strategije in na obnašanje države v mednarodnem okolju. Tako je postala pomemben element znotraj klasičnih teorij, še posebej pa njen pomen poudarjata konstruktivizem in kulturalizem oziroma teorija o strateški kulturi. Brez konstruktivizma kultura ne bi imela takega pomena v sodobnih varnostnih in družbenih teorijah. Konstruktivizem vidi kulturo kot izdelan sistem deljenih vrednot in pomenov, ki obvladuje in določa zaznave, komunikacije in delovanje samo (Svete 2005, 44).

V širšem pogledu lahko strateško kulturo obravnavamo kot nacionalno varnostno kulturo, ki obsega strateške, diplomatske in splošno družbene kulturne komponente. V analitičnem smislu se strateške kulture v konstruktivizmu ne obravnava kot enega izmed elementov moči, temveč se želi s pridevnikom strateška zgolj poudariti njen pomen za razumevanje delovanja varnostnih akterjev. Konstruktivisti se pogosto predstavljajo kot analitiki nestrategskih tipov delovanja, vendar pa so kljub vsemu prisiljeni natančno definirati pogoje, v katerih je nestrategsko delovanje verjetno. Na področju raziskovanja strateške kulture so se pri tem izoblikovale štiri temeljne dimenzije analize in pripadajoči teoretični modeli, ki jih Siedschlag (v Svete 2005, 45-46) razdeli na:

- Kultura kot način delovanja in svet izkustev.

V skladu s tem modelom strateška kultura omogoča delovanje varnostno političnih elit neke države. Mednarodni položaj, kot tudi njegovo subjektivno zaznavanje, ne pojasni, katere države, zakaj in kdaj razvijajo zunanje in varnostno politične interese. Nanje v

bistveno večji meri vplivajo strategije, oblikovane na temelju zgodovinskih izkušenj, identitetne predstave ter kulturno pogojenega načina delovanja.

- Kultura kot sistem znanja za interpretacijo stvarnosti.

V tem modelu ne gre za to, kako akterji uporabljajo sezname delovanja, temveč kako določevalci razumejo stvarnost. Cilj pa ni psihološki opis stanja zavesti posameznega državnika, temveč izdelava splošnega modela, katerega cilj je napoved. Odločevalci namreč ne reagirajo neposredno na spremembe v okolju, temveč reagirajo primarno na kognitivno predstavo okolja, ki jo oblikujejo v duhu. Kar je v nekaterih državah objektivno in izjemno pomembno, v državah z drugačno odločevalno kulturo nima nobenega pomena. Da bi lahko ocenili mednarodne posledice svojih strategij, morajo odločevalci zmanjšati kompleksnost, zato pogosto razmišljajo na način zgodovinskih analogij. Kultura pa je tudi »software« za upravljanje odnosov med družbo in okoljem. Tako lahko pojasnimo preobrate v varnostnih politikah v smislu kognitivne evolucije, ki vključuje učenje in prisvajanje drugih interpretativnih načinov stvarnosti.

- Kultura kot vrednotni sistem oblikovanja identitet in interesov.

Ta model postavlja v ospredje identiteto ter na zgodovinskih kompromisih temelječe konstitutivne norme. Na določenih vrednostnih sistemih temelječe identitete se spreminjajo le počasi, zato se niso sposobne v hipu prilagoditi novim mednarodnim izzivom. Kjer pa so potrebni hitri odgovori, se razvijejo nove, dodatne identitete, namesto da bi se spreminjale stare. Druga možnost je, da se stvarnost interpretira na tak način, da ustreza predhodnim vrednotam in identitetam. V tem primeru govorimo tudi o družbeni konstrukciji zunanjih in varnostno političnih interesov. Ti interesi so proizvod kolektivnega opisa situacije ter izključitve alternativnih predstav o stvarnosti. Prav tako kot se oblikuje moč neke države, je pomembna moč družbenih akterjev in identitetnih predstav ter sposobnost znotraj neke družbene strukture izoblikovati medosebne pomenske vzorce, npr. kaj je človekoljubno posredovanje in kdaj naj se posreduje.

- Kultura kot družbena podlaga varnostne skupnosti in njenega odnosa do okolja.

V tem modelu so pomembni mednarodni odnosi med skupinami držav in okoljem, kakor tudi med idejami in običaji, ki to razmerje določajo. Pri tem govorimo o varnostnih skupnostih. S tem analitičnim konceptom lahko pri Natu npr. pojasnimo skupne interese, način delovanja ter skupne predstave o ogrožanju varnosti po izgubi skupnega »vidnega« nasprotnika.

Konstruktivizem torej temelji na dveh predpostavkah: okolje, v katerem delujejo države, je družbeno in materialno. Ta predpostavka pa omogoča državam razumevanje njihovih interesov (Svete 2005, 46).

Konstruktivizem se je predstavljal tudi kot izziv neorealizmu in nekateri predstavniki konstruktivizma zagovarjajo tezo, da bo ta teorija zamenjala neorealizem kot dominantno teorijo. Čeprav se to ni zgodilo, je pojav konstruktivizma dal novo energijo raziskavam strateške kulture (Kartchner 2009, 36). V začetku 90-tih let 20. stoletja je vpliv konstruktivizma tako povzročil ponovno zanimanje za strateško kulturo. To je nova generacija raziskovalcev, ki jo Lantis opiše kot tretjo generacijo in Stone kot tretji val. Oba povečano zanimanje pripišeta naraščajočemu zanimanju za konstruktivizem kot teoretični osnovi za razumevanje obnašanja držav in delovanje mednarodnih odnosov (Graham 2011, 52). Leta 1992 je avtor Alexander Wendt v svojem delu predstavil idejo, da sta identiteta države in njeni interesi socialni konstrukt dobre prakse (Kartchner 2009, 36). Avtorji Peter Katzenstein, Robert Keohane in Stephan Krasner pravijo, da konstruktivizem prepozna pomembnost norm, kulture, identitete in idej, ki dajejo smisel materialnemu svetu in vplivajo na obnašanje držav in mednarodne odnose (Hymans 2006, 17). Valerie Hudson v svojem delu pravi, da konstruktivizem sprejema proučevanje kulture kot razvijajoč sistem skupnih pomenov, ki oblikujejo naše zaznavanje, komunikacijo in delovanje (Hudson v Kartchner 2009, 36).

Kmalu so se pojavila tudi nova dela, ki so povezovala konstruktivizem in strateško kulturo in med njimi je delo Alistair Iana Jonhstona *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History* iz leta 1995, ki se šteje za eno izmed najpomembnejših del o strateški kulturi, na katerega je vplival konstruktivizem. Alistair Jonhston v tem delu raziskuje obstoj in karakter kitajske strateške kulture in ali ima strateška kultura povezavo z uporabo vojaške sile proti zunanjim grožnjam. Za proučevanje si je izbral obdobje dinastije Ming (1368-1644). Njegova ugotovitev je, da ima Kitajska težnjo po nadzorovani, politično vodeni, obrambni in minimalistični uporabi sile, ki je zakoreninjena v starodavnih strategijah skozi zgodovino in v vodenju države. Njen svetovni pogled pa izraža superiornost, vse to pa ima pomemben vpliv na strategijo (Johnstone 1995, 1). Tudi druge raziskave v devetdesetih letih 20. stoletja so kazale na pomembnost strateške kulture. Raziskave o Nemčiji in Japonski so pokazale na pomembnost protimilitaristične politične in vojaške kulture pri oblikovanju zunanje politike obeh držav.

Drugi so se ukvarjali tudi s proučevanjem vojaške in organizacijske kulture. Elizabeth Kier je opisala pomembnost vpliva organizacijske kulture na razvoj francoske vojaške doktrine. Steven Rosen je opisal vpliv vojaške in organizacijske kulture na razvoj strategije skozi čas v Indiji. Jeffrey Largo s svojim delom o zadržanosti vojaške sile med drugo svetovno vojno in Roland Ebel, Raymond Taras in James Cochrane s svojim delom o kulturah v Latinski Ameriki so pokazali, da kultura vpliva na sprejete odločitve. Študije o organizacijski kulturi so pokazale, da je ta lahko močna, neodvisna ali vmesna spremenljivka, ki vpliva na strateške odločitve (Baylis in drugi 2010, 92-95).

3.6 Spreminjanje strateške kulture

Veliko študij se nanaša na to ali se strateška kultura spreminja ali ne. Harry Eckstein je v svojem delu zapisal, da se socializacija vrednot in prepričanj odvija skozi čas. S tega pogleda se pretekle izkušnje povežejo s kolektivno zavestjo in so dokaj odporne na spremembe. Pretekle izkušnje služijo tudi kot filter za izkušnje, ki se jih lahko še pridobi. Proces transformacije je zato počasen in ponavadi pride z generacijskimi spremembami. Če sprejmemo, da zgodovinske izkušnje in politične institucije oblikujejo strateško kulturo, potem lahko sklepamo, da je strateška kultura deležna stalnih sprememb. Različni avtorji pa izpostavljajo tudi možnost dramatične spremembe strateške kulture. Ko je Severna Koreja leta 1998 testirala raketo dolgega dosega in leta 2006 svojo prvo atomsko bombo, so se strateške kulture Japonske in drugih azijskih držav morale prilagoditi (Baylis in drugi 2010, 95).

Jeffrey Lantis (2002) trdi, da lahko vsaj dva dejavnika povzročita spremembo strateške kulture in varnostne politike. Prvi je zunanji šok, ki mora biti, kot pravi Farell, radikalen, saj lahko le tako spremeni zgodovinska prepričanja. Primer tega je Japonska v zadnjem desetletju in Nemčija v devetdesetih letih 20. stoletja, ko je humanitarna katastrofa na Balkanu povzročila spremembe v nemški strateški kulturi. Moč zunanjega šoka je tako povzročila ponovni premislek o spremembi dotedanjih politik. Etnično čiščenje v Bosni naj bi izničilo legitimnost pacifizma na politični levici v Nemčiji in pripeljalo do atmosfere, ki je bila bolj naklonjena uporabi sile za preprečitev nadaljnjega nasilja. Kakršenkoli proces sprememb pa naj ne bi bil lahek. Duffield o političnih vzrokih pravi, da morajo biti dramatični, npr. revolucije, vojne ali ekonomske katastrofe, ki bi razvrednotile pomembne vrednote in prepričanja. Kljub temu se posledice takega šoka ne bi pokazale čez noč. Take spremembe bi

povzročile nov proces resocializacije, v kateri bi morale sodelovati različne skupine za doseg kompromisa o novi politično kulturni orientaciji (Duffield 1999).

Drugi dejavnik nastane, ko načela strateške misli pridejo v direkten konflikt druga z drugo, npr. ko je država soočena s strateško kulturno dilemo v primeru, da zagovarja demokracijo in odpor do uporabe vojaške sile, soočena pa je z izzivom demokraciji, ki zahteva vojaški odgovor. Primer take države je Japonska, ki je bila postavljena pred tako izbiro v zvezi z Vzhodnim Timorjem in njegovim procesom osamosvajanja. Avtorji kot so Thompson, Ellis in Wildavsky so prepričani, da kultura ostane pomembna le, če njena glavna načela ponujajo odgovore, ki pomagajo pri razumevanju sveta in zagotavljanju človeških potreb (Booth 1990, 69-70). Taka neskladnost strateške kulture se lahko kaže kot umik države iz večstranskih dogovorov in razvoj alternativnih diplomatskih pobud ali pogodb. Dileme v strateški kulturi tako povzročijo nove zunanje politične usmeritve in reinterpretacijo zgodovinskih dogodkov.

Tudi elite v državi igrajo pomembno vlogo pri spreminjanju ali ohranjanju strateške kulture. Berger meni, da je strateško kulturo najlažje razumeti kot dogovorjeno realnost zunanje političnih elit. Voditelji ponavadi spoštujejo prepričanja, ki jih vsebuje strateška kultura. Zunanjo politiko pa si lahko predstavljamo kot iskanje legitimnosti politike, ki je lahko s tradicionalnimi kulturnimi vrednotami skladna ali pa ne. Voditelji si ponavadi izoblikujejo svoj pogled na nacionalno identiteto iz množice ponujenih pogledov (Kartchner 2009, 44-45; Baylis in drugi 2010, 95-96).

Odgovor ZDA na teroristične napade 11. septembra je lep prikaz spremembe strateške kulture. Odločitev Bushove administracije, da napove vojno terorizmu, je predstavljala spremembo strateške kulture, ki jo je povzročil zunanji šok. Predsednik Bush in njegovi svetovalci so tako sprejeli novo smer varnostne politike glede na svojo interpretacijo nevarnosti. Nova orientacija strateške kulture je tako vsebovala potrditev dominantnega položaja ZDA v mednarodni varnostni politiki, povečanje domovinske varnosti, sprejem nove doktrine, ki predvideva uporabo vojaške sile za doseg varnosti tudi z preventivnimi napadi in pripravljenost na enostranske posege, ki zmanjšujejo omejitve pri ravnanju ZDA. Te spremembe pa so bile zelo težavne in so povzročile globoke delitve v ameriški družbi (Kartchner 2009, 45).

Howlett je v svojem pregledu poudaril, da je ena od kritik, ki se pogosto nanaša na opredelitev strateške kulture, težnja teoretikov, da predstavijo koncept kot zapleten pojav, neprepusten za spremembe. Pogled na koncept kot na stalni pojav je v nasprotju s prepričanjem o prednosti vpliva fizičnega in strateškega okolja na oblikovanje strateške kulture. Pojavi, kot so geografija, vreme in strateški odnosi, so konsistentni koncepti, toda odnos med družbo in temi spremenljivkami se spreminja glede na družbo in njeno sposobnost premagati svoje strateško in fizično okolje. Priznavanje potrebe po bolj dinamičnem razumevanju kulture kot pogoja za opredelitev strateške kulture še bolj krepi razumevanje, da koncepta nista statična (Graham 2011, 54-55). Strateška kultura tako ne obstaja kot ena sama enotna razlaga pojma znotraj države, ampak se kaže tudi kot pojem, ki presega meje in združuje strateške odločitve več interesnih skupin (Graham 2011, 56).

3.7 Ohranjanje strateške kulture

Z identifikacijo skrbnikov strateške kulture se ukvarja veliko novejših del o strateški kulturi. Razumevanje strateške kulture kot skupno prepričanje in odločitve odpira vprašanje, kako se ta prepričanja in odločitve ohranjajo in kdo jih ohranja. Starejše raziskave so politično in strateško kulturo pripisovale samo državam, nanašajoč se na idejo, da državo tvorijo kolektivi in ne posamezniki (R. W. Wilson 2000). Novejše raziskave pa so to polje razširile in pokazale, da imajo tudi nedržavni akterji lahko strateško kulturo.

Glavne skrbnike strateške kulture predstavljajo elite določene države, ki imajo tudi glavno vlogo pri razlagi zgodovine te družbe. Elite so tudi glavne pri določanju zunanje politike in spreminjanje te politike v primeru novih izzivov (Kartchner 2009, 42). Avtorji so tako pokazali, da elite igrajo posebno vlogo pri ohranjanju ali spreminjanju strateške kulture, vendar so bolj naklonjene ohranjanju statusa quo. Čeprav ima strateška kultura lahko globoke korenine v družbi, novejša dela izpostavljajo, da je strateško kulturo najbolje razumeti kot dogovorjeno realnost med elitami (Swidler 1986). Voditelji spoštujejo prepričanja, kot so večstrankarstvo in zgodovinske obveznosti, toda obnašanje držav kaže na to, da voditelji izbirajo kdaj se bojo sklicevali na strateško kulturne tradicije. Elite so tako uporabniki kulture, ki določajo meje možnega pri ključnih vprašanjih zunanje in varnostne politike (Kartchner 2009, 42; Baylis in drugi 2010, 96).

Študije o nemški in japonski zunanji politiki v devetdesetih letih 20. stoletja so pokazale obstoj strateške kulture v državnih institucijah, vendar skrbniki kulture niso nujno vojaške birokracije. V Nemčiji ima nadzor nad zunanjo in varnostno politiko zunanje ministrstvo. Na Japonskem različne institucije zagovarjajo enako državno politiko, tako v Dietu⁶ kot tudi v glavnih političnih strankah in v samoobrambni silah. Lynn Eden pri tem izpostavlja, da institucije ustvarijo organizacijske okvire za lažje prepoznavanje problemov in njihovo rešitev. Ti okvirji vsebujejo vsebino problema, strategije, ki bodo uporabljene za njihovo rešitev in pogoje ter omejitve uporabljenih rešitev (Baylis in drugi 2010, 97).

3.8 Strateška kultura nedržavnih in mednarodnih akterjev

Dogodki 11. septembra in vojna proti terorizmu so povzročili ponovno zanimanje za vlogo kulture pri obnašanju državnih in nedržavnih akterjev. Wendt pravi, da je to odprlo novo vprašanje o strateški kulturi in njeni uporabnosti za nedržavne, državne in večdržavne oziroma nadržavne akterje (Kartchner 2009, 42). Ta pristop ima posledice tudi v proučevanju Evropske Unije (EU). Decembra 2003 je EU prvič v svoji zgodovini sprejela skupno evropsko varnostno strategijo (ESS). Dokument je predvideval razvoj strateške kulture, ki spodbuja zgodnjo, hitro in po potrebi robustno intervencijo (European Union 2003, 11). Postavlja pa se tudi vprašanje ali s tem nastaja povsem nova strateška kultura EU. Paul Cornish in Geoffrey Edwards verjameta, da znaki o razvijanju evropske strateške kulture že obstajajo v procesu socializacije. Strateško kulturo EU definirata kot sposobnost institucij voditi in razvrstiti vojaške sile kot del legitimnih in učinkovitih instrumentov politike. Christoph Meyer pa vidi strateški koncept EU v glasovanju evropskega sveta decembra 2003, kateremu bi bilo po njegovem mnenju potrebno posvetiti več pozornosti. Sten Rynning pa je prepričan, da je zaradi nesoglasja o naravi groženj verjetnost razvoja koherentne in močne strateške kulture EU malo verjetna (Baylis in drugi 2010, 98).

Pojavlja se tudi vprašanje ali se strateška kultura lahko nanaša na teroristične skupine in skupine, ki delujejo čez meje držav in katerih identiteta se oblikuje tako v fizičnem kot nefizičnem prostoru. Internetna revolucija je tudi poglobila zapletenost pri ocenjevanju nevarnosti nedržavnih akterjev. Čeprav sta razvoj tehnologije in globalizacija omogočila terorističnim skupinam izvajanje operacij, ki so bolj smrtonosne, uničujoče in težje ustavljive, je James Kiras prepričan, da bi države, ki imajo sredstva ter voljo, isto tehnologijo lahko

⁶ Diet - Japonski dvodomni parlament

uporabile za preprečitev terorističnih napadov. Mark Lang pa zagovarja tezo, da imajo Al Kaida in druge teroristične organizacije lahko prepoznavno strateško kulturo. Predpostavlja tudi, da je proučevanje strateške kulture nedržavnih akterjev, predvsem dobro organiziranih terorističnih skupin ali osvobodilnih gibanj, lažje kot preučevanje strateških kultur pri državah (Kartchner 2009, 43-44; Baylis in drugi 2010, 98).

Uporaba koncepta strateške kulture izven državnih okvirov kaže na priznanje skupnih gospodarskih, okoljskih in s tem povezanih človeških varnostnih vprašanj, ki presegajo meje in tradicionalno suverenost države. Ta pristop podpira konstruktivistični pogled na mednarodne odnose, ki vidi države le kot enega izmed mnogih družbenih konstruktoev, pomembnih za analizo mednarodnih odnosov in varnostnih študij.

Za podporo pomembnosti regionalnih ali nadnacionalnih analiz se je Howlett skliceval na serijo člankov iz leta 2005, posvečenim raziskovanju skandinavske strateške kulture. Posebna pozornost je bila namenjena preučevanju posameznih strateških kultur Danske, Finske, Norveške in Švedske. Študija je predstavlja tisto, kar je Howlett opisali kot pomembno sodelovanje med državami v nordijski regiji. Je tudi mnenja, da je potrebno podpirati nadaljnja raziskovanja regionalnih in nadnacionalnih analiz nastajajočih trendov. Glede na članek, ki sta ga Paul Cornish in Geoffrey Edwards objavila v istem letu, in se je nanašal na raziskovanje strateške kulture Evropske Unije, pa je videl razvoj trenda v raziskavah strateške kulture kot pomemben premik, ki je nakazoval, da koncept ni omejen s strani državnih meja, vendar bi lahko obstajal tudi kot kolektivno, regionalno opredeljen pojav (Graham 2011, 49-50).

Howlett omenja še dva druga dejavnika, ki sta pomembna pri vplivu na transnacionalno uporabo koncepta strateške kulture v varnostnih analizah. Prvi je internet in drugi spremenjena narava konfliktov. Možnost povzročanja ogroženosti ni več omejena samo na državne akterje. Različne skupine in tudi posamezniki lahko predstavljajo nevarnost za lokalno, nacionalno in regionalno varnost. Howlett o vplivu interneta navaja trditev Johna Arquilla in Davida Ronfeldta, »da je informacijska revolucija spremenila naravo konflikta« (Howlett 2005). V informacijski dobi je mrežna organizacijska struktura začela izpodrivati tradicionalno in pogosto državocentrično-hierarhični model moči. Kot rezultat sta Arquilla in Ronfeldt verjela, da bodo grožnje v informacijski dobi verjetno bolj razpršene in večdimenzionalne, kot v industrijski dobi. Vpliv interneta na analize mednarodnih odnosov in

varnostnih študij pa, da je pomembna za razvoj definicije strateške kulture. Široko razširjena uporaba novih tehnologij predstavlja tudi stroškovno učinkovito sredstvo za povezovanje in krepitev nevladnih akterjev kot pomembnih interesnih skupin v mednarodnih odnosih (Graham 2011, 51).

Howlett obravnava tudi dilemo o uporabi strateške kulture za proučevanje novih konfliktov v 21. stoletju. Tudi usmeritev ZDA, ki na teroriste ne gledajo kot na kriminalce, ampak kot na vojaške sovražnike, zmanjšuje pomembnost državocentričnega pristopa pri analizi mednarodnih odnosov in potrjuje vse večji pomen konstruktivističnega okvirja pri opredelitvi strateške kulture (Graham 2011, 52).

3.9 Strateška kultura in orožje za množično uničevanje

Novejše študije strateške kulture so pokazale na njeno vlogo pri odločitvah držav za pridobitev orožja za množično uničevanje⁷ (OMU) in za njegovo uporabo. Dela o strateški kulturi se tako vračajo k začetnim vprašanjem glede OMU, s katerimi so se ukvarjale že starejše študije, toda v svetu, ki je vse bolj globaliziran in v katerem je več igralcev ter hitrih tehničnih inovacij.

Eno izmed vprašanj je tudi ali je strategija odvratanja še obstoječa in sprejeta norma, ki vpliva na obnašanje držav ali se nanaša le na analize vzhodno – zahodne politike in strategije v obdobju med leti 1945 in 1990? Postavlja se tudi vprašanje ali je odnos do jedrske strategije konstrukt lastne kulture? Taka vprašanja so posledica sprememb v mednarodni varnosti v zadnjih desetletjih in napredkov v družbeni znanosti. Keith Payne je mnenja, da so stari koncepti odvratanja izgubili pomen, saj so se politična razmerja in razmerja moči močno spremenila, v primerjavi z obdobjem hladne vojne.

Če sprejmemo, da je koncept odvratanje psihološki pojav, ki je namenjen prepričevanju nasprotnika, da je neka država pripravljena uporabiti OMU in povzročiti nesprejemljivo škodo, potem velja tudi, da je to kulturni simbol, ki igra pomembno vlogo v medkulturni komunikaciji. Snyder je bil prvi, ki je podvomil v strategijo odvratanja v svojem delu iz leta 1970, za njim pa je tudi Booth izrazil dvom o učinkovitosti strategije odvratanja pri

⁷ Pod orožje za množično uničevanje se šteje jedrsko, radiološko, kemično in biološko orožje (Encyclopedia Britannica Online).

predvidevanju nasprotnikovega obnašanja. Novejši raziskovalci pa skušajo razložiti dinamiko strategije odvrčanja skozi kulturno lečo. Izpostavljajo predvsem, da ima lahko poznavanje določenega akterja pomemben vpliv na model odvrčanja in pripomore k njegovemu uspehu. Ta pristop je uporabljen pri strategiji odvrčanja in v novem konceptu pametnih sankcij. Tudi oblikovalci politik so sprejeli nove argumente, saj kot pravi Payne, vse empirične ocene strategije zastraševanja vsebujejo razumevanje nasprotnika, njegovih vrednot in motivacij, ki so pomembne za uspeh ali neuspeh politike odvrčanja (Payne v Baylis in drugi 2010, 99).

Izhajajoč iz politične psihologije, Hymans vidi odločitev za razvoj jedrske oborožitve kot »izredno«, ki je ukoreninjena v voditeljevem pojmovanju nacionalne identitete (Hymans v Baylis in drugi 2010, 99). Razumevanje različnih pojmovanj nacionalne identitete lahko pomaga pri napovedi ali se bo nek voditelj odločil za pridobitev take oborožitve. Aaron Karp pa je ugotovil, da danes obstajajo tri različne strategije zastraševanja. Prva je med petimi prvotnimi imetnicami jedrskega orožja, kjer je to orožje preprečevalo uporabo tega orožja proti njim, druga med novimi državami imetnicami jedrskega orožja in tretja, ki je usmerjena proti terorističnim skupinam (Karp v Baylis in drugi 2010, 99).

Novejše študije so prav tako izpostavile pomembnost razmerij med različnimi področji, na katerih igrajo kulturni dejavniki pomembno vlogo pri strateških odločitvah. Oli Holsti zagovarja tezo, da imajo prepričanja neproporcionalno velik vpliv na proces odločanja v nejasnih strateških situacijah ali pri sprejemanju dolgoročnih odločitev. Stan Rynning pa pravi, da strateška kultura najpogosteje vpliva na tiste vzvode vodenja države, od katerih je država najbolj odvisna. Močna strateška kultura lahko povzroči, da bo država bolj naklonjena uporabi vojaške sile za reševanje konfliktov, medtem ko lahko države s šibkejšo strateško kulturo pogosteje iščejo diplomatske poti za reševanje istih konfliktih (Rynning v Baylis in drugi 2010, 100). Moč strateške kulture pa je odvisna od velikega števila vplivov, kot so moč države, zgodovina, geografija in družba. Nekateri izpostavljajo tudi povezavo med vojaško – politično kulturo in varnostno politiko. Kartchner predpostavlja, da lahko nekateri vplivi omogočijo strateški kulturi, da igra pomembnejšo vlogo v obnašanju države. Ti vplivi so: obstoj že močnega občutka ogroženosti skupine, identiteta, surovine, ali se skupina vidi v deprivilegiranem položaju glede na druge skupine, ko že obstaja močna kulturna podlaga v družbi, če se voditelji pogosto sklicujejo na kulturne simbole za podporo varnostnih politik družbe, če je strateška kultura neke družbe zelo homogena in če zgodovinske izkušnje povečajo nagnjenost za zaznavanje groženj.

Strategija zastraševanja je lahko podvržena različnim razlagam, kjer si lahko zahodni akterji narobe razlagajo dejanja nezahodnih akterjev in obratno. Pri Kitajski se raziskovalci ne morajo strinjati ali kitajska strateška kultura nakazuje na ofenzivno ali obrambno uporabo vojaških sil. To ima opazne posledice na strategijo zastraševanja, saj nekateri avtorji izpostavljajo tudi nagnjenost uporabe tvegane diplomacije v kriznih razmerah. Kitajska ima trenutno majhno število jedrskega orožja v primerjavi z ZDA in Rusijo, vendar primerljivo število z Veliko Britanijo in Francijo. Jedrski arzenal je v fazi posodabljanja, s čimer želi Kitajska pridobiti možnost povratnega udara, prav tako pa izraža zaskrbljenost glede širjenja OMU predvsem na korejskem polotoku in učinku, ki ga bo to imelo na regijo (Baylis in drugi 2010, 100).

Prav tako je tudi Severna Koreja prepričana, da mora imeti jedrsko orožje kot odgovor na jedrsko grožnjo s strani ZDA. V njeni strateški kulturi pa prihaja do neskladnosti pri tem, kaj ZDA lahko naredijo z uporabo OMU in močjo, ki jo pripisujejo jedrskemu orožju. Iran predstavlja še eno državo, ki tudi skuša proizvesti jedrsko orožje, s katerim bi odvrčal ZDA, pridobil na moči v mednarodnem okolju, njegova pridobitev pa bi bila tudi simbol nacionalnega ponosa. Novejša dela so se osredotočila tudi na nedržavne akterje. Long je v proučevanju Al Kaide videl povezavo med ideološkim prepričanjem, zgodovino in njenim namenom pridobiti OMU.

Veliko literature o strateški kulturi na področju OMU se osredotoča na avtoritarne države, kar nakazuje, da imajo take države bolj merljive strateške kulture, ki se kažejo v politični ideologiji in doktrini. Študije strateške kulture Severne Koreje dajejo poudarek na ideologijo samozadostnosti (Juche), ki postavlja nacionalno varnost pred vse druge potrebe. Kult osebnosti pa omogoča izražanje določene vojaške prioritete. Tudi pri Iranu so študije pokazale obstoj razločljive strateške kulture. Na njegovo strateško kulturo vpliva tri tisoč letna zgodovina perzijske civilizacije, ki se kaže v občutkih večvrednosti in v globokem občutku ogroženosti (Giles v Baylis in drugi 2010, 101). Giles prav tako meni, da šiizem, ki so ga Iranci prevzeli v šestnajstem stoletju, še poudari določene lastnosti njihove strateške kulture. Sprejetje argumentov, da obstajajo različni pogledi na strategijo zastraševanja, ki so pogojeni s strateško kulturo, zastavlja vprašanje o pomembnosti politike neširjenja OMU. Sankcije lahko prepričajo nekatere akterje, medtem ko druge ne. Jedrski tabu, ki se je razvil po letu 1945, omejuje uporabo jedrskega orožja kot na zadnjo možnost. Medtem ko tak tabu lahko omejuje ZDA, ni nujno, da omejuje tudi ostale akterje. Tu se zastavlja tudi vprašanje glede

učinkovitosti normativnih omejitev na področju OMU v kontekstu različnih strateških kultur (Baylis in drugi 2010, 101).

3.10 Iskanje definicije strateške kulture

Generacije raziskovalcev so poskušale razjasniti povezave med kulturo in obnašanjem držav. Študije strateške kulture so prispevale veliko gradiva o različnih kulturah in identitetah, raziskovalci pa so spoznali pomembnost povezav med zunanjimi in notranjimi dejavniki nacionalno varnostne politike. Študije kulture so bile nadgrajene z interdisciplinarnimi študijami antropologije, zgodovine, sociologije in psihologije. Pod navdihom konstruktivizma so raziskovalci začeli raziskovati, kako se strateška kultura oblikuje in razvija skozi čas. Vse te raziskave so pripeljale do tega, da so morali tudi skeptiki pripisati večji pomen sodobnim delom o strateški kulturi in jo ne obravnavati kot »razlago v skrajni sili« (Kartchner 2009, 38). Kljub vsemu delu na temu področju, pa si raziskovalci niso enotni o sami definiciji strateške kulture.

3.10.1 Prva generacija

Johnston je v svojih delih avtorje, ki so pisali o strateški kulturi razdelil na tri generacije. V prvi generaciji raziskovalcev strateške kulture, ki se je uveljavila na začetku 80. let 20. stoletja, med hladno vojno, so se raziskovalci osredotočali na raziskovanje različnih pogledov dveh velesil, ki sta jih imeli glede jedrske strategije (Johnston 1995b, 36). En izmed predstavnikov prve generacije, Jack L. Snyder, ki je skoval izraz in postavil prvo definicijo strateške kulture, jo je definiral kot »vsoto idej, pogojenih čustvenih odzivov in vzorcev običajnega vedenja članov nacionalne strateške družbe glede jedrske strategije« (Snyder v Gray 2006, 9; Sondhaus 2006, 123). Snyder je po uvedbi termina le-tega v kasnejših delih izpustil z obrazložitvijo, da ni bil nikoli prepričan v njegovo uporabnost. Je pa Snyderjev prispevek pri ostalih analitiki varnostnih politik vzpodbudil zanimanje za nadaljnjo raziskovanje strateške kulture in različnih jedrskih strategij ter odnosov, ki so obstajali med velesilama (Lantis 2006, 7).

Colin S. Gray, tudi predstavnik v prvi generaciji, si je s konceptom kulture pomagal pri raziskovanju različnih varnostnih politik in se tako opiral na Snyderjevo delo. Strateško kulturo je definiral kot »vztrajne družbeno prenosljive ideje, vedenje, tradicije, miselne navade in preferenčne metode delovanja, ki so bolj ali manj značilne za določeno geografsko

osnovano varnostno skupnost, ki je nujno imela edinstveno zgodovinsko izkušnjo« (Gray v Margaras 2004, 4; Stone in drugi 2005; Sondhaus 2006, 126). Njegovo mnenje je, da se strateška kultura »nanaša na načine mišljenja in delovanja z ozirom na moč, ki izhaja iz percepcije nacionalne zgodovinske izkušnje, želje po samo karakterizaciji in posebnih izkušnjah države« (Gray v Stone in drugi 2005). Strateška kultura tudi »zagotavlja okolje, znotraj katerega poteka razprava o strategiji« (Gray v Lantis 2006, 7). Avtor Ken Booth je naslednji predstavnik, ki se mu pripisuje osnovno delo s področja analiziranja in interpretiranja strateške kulture. On meni, da se strateška kultura nanaša na »nacionalne tradicije, vrednote, drže, vedenjske vzorce, navade, simbole, dosežke in določene načine prilagajanja okolju ter reševanja problemov glede groženj ali uporabe sile« (Booth v Booth in Trood 1999, 363).

Predstavniki te generacije so opozorili »na obstoj strateške kulture in na podlagi poznavanja strateške zgodovine so teoretiki te generacije domnevali, da različne varnostne skupnosti v svoji strateški misli in vedenju kažejo vzorce, ki jih lahko označimo kot kulturne, ter da se strateška kultura izraža v značilnih slogih strateškega vedenja« (Gray 1999, 53). Drugi prispevek je bil opozorilo na uporabnost strateške kulture. Predstavniki prve generacije so bili mnenja, da je strateška kultura prisotna in vpliva na vse poglede varnostnih politik, vse od taktičnih ravni do grandstrategije. Tak koncept pa bi bil uporaben pri ocenjevanju obnašanja drugih držav (Heikka 2002, 7).

Kljub novemu pogledu na prepletanje kulture in strategije, pa imajo dela te generacije tudi manjšo pomanjkljivost. Predstavniki prve generacije niso uspeli izluščiti, katere kulturne spremenljivke so najbolj pomembne pri analizi strateškega odločanja. Kot relevantne spremenljivke se tako pojavijo tudi zgodovinske, politične, geografske in ideološke spremenljivke (Johnston 1995b, 38; Johnston 1996, 222). Pri prvi generaciji je posledično strateška kultura definirana tako široko, da jo naredi »praktično nepomembno in je pustila le malo konceptualnega prostora nestrateško kulturnim razlagam vedenja držav« (Johnston 1996, 221-222; Sondhaus 2006, 7-8). V tej generaciji je tudi izključena možnost razlikovanja med strateškim vedenjem in strateško kulturo. Nerazumevanje razmerja med strateško kulturo in vedenjem pa je povzročilo mišljenje, da strateška kultura lahko pelje le v en tip vedenja (Johnston 1996, 221-222; Heikka 2002, 8). Predstavniki te generacije so tako bili mnenja, da če ni povezav med strateškimi kulturami in vedenjem, strateška kultura ne mora obstajati (Johnston 1995b, 38-39). Johnston izpostavi tudi, da si prva generacija ni zastavila in

odgovorila na pomembna vprašanja, kot so: »kateri so viri strateške kulture, zakaj so nekatera zgodovinska obdobja bolj pomemben vir strateške kulture kot druga in kako se strateška kultura prenaša skozi čas« (Johnston 1995b, 39).

3.10.2 Druga generacija

Osemdeseta in začetek 90. let dvajsetega stoletja je prišlo do spremembe pri raziskovanju strateške kulture, saj je to preraslo prvotni okvir raziskovanja in se začelo zanimati tudi za druga varnostna vprašanja. Druga generacija raziskovalcev je nameravala popraviti nekatere pomanjkljivosti raziskovalcev iz prve generacije. Pri pojasnjevanju koncepta strateške kulture je uporabila nekatere nove elemente in tako predstavila drugačen pogled na koncept. Predstavniki druge generacije »so poudarjali koristnost koncepta strateške kulture« (Johnston 1996, 221). Bradley Klein je trdil, da »strateška kultura vključuje široko dostopne usmeritve k nasilju in načine, na katere lahko države legitimno uporabljajo nasilje proti domnevnim sovražnikom« (Klein v Johnston 1995a, 16). Avtorica Kerry Longhurst je strateško kulturo definirala kot »posebno celoto prepričanj, drž in dejanj skupnosti v zvezi z uporabo sile, ki nastanejo postopoma, skozi edinstven, podaljšan zgodovinski proces« (Longhurst 2000). Kot pravi se lahko v strateško kulturnih analizah vidi »poskus odkriti vpliv globoko zakoreninjenih vrednot in prepričanj, ko gre za odločanje o varnostnih politikah« (Johnston 1995a, 17; Longhurst 2000).

Med teoretike druge generacije spadata tudi Carnes Lord in Charles Kupchan, ki sta se osredotočila na različne tipologije kulturnih koncepcij in vedenja ter skladno s tem redefinirala koncept strateške kulture. Carnes Lord je tako definiral novo različico strateške kulture, ki ne zajema le vojaških pogledov, ampak tudi politične in ideološke karakteristike držav. Podal je definicijo strateške kulture, katero vidi kot »tradicionalne prakse in miselne navade, s pomočjo katerih je organizirana vojaška sila in z uporabo katerih družba dosega svoje politične cilje« (Lord v Sondhaus 2006, 7). Charles Kupchan pa definira strateško kulturo kot »podobe, ki narodu kot kolektivni entiteti pomagajo oblikovati razumevanje blagostanja in predstave o lastni varnosti«. Druga generacija raziskovalcev je z oblikovanjem načel in konceptov, katere se lahko uporabni pri študiju katerekoli strateške kulture, to področje preoblikovala v vedo. Prav tako je prepoznala instrumentalno naravo in nadnacionalni potencial strateške kulture (Sondhaus 2006, 7). Avtorji druge generacije so v svojih delih prvi izpostavili možnost, da lahko hkrati soobstoja več kot ene strateška kultura.

Avtorji te generacije so tudi opozorili na možnost ločevanja strateške kulture in vedenja zaradi »velike razlike med tistim, kar vodje mislijo oz. rečejo, da delajo, in globljimi motivi za tisto, kar dejansko počno«, kar prvi generaciji ni uspelo (Johnston 1995b, 38-39).

Ločevali so tudi med javno in tajno doktrino ter pri tem izpostavili, da se kulturo lahko uporablja kot sredstvo, ki legitimira strateške doktrine (Heikka 2002, 8; Johnston 1995b, 40). Ta generacija pa ni podala odgovora ali mednacionalne razlike v operativni strategiji in kulturi vplivajo na vedenje. V delih avtorjev te generacije je mogoče razbrati tudi, da naj bi imele svetovne elite podobne strateške in vojaške preference (Johnston 1995b, 40-41). Po njihovem mnenju kultura nima velikega vpliva na vedenje, isto časno pa naj bi bila pomembna kot socializacijski dejavnik pri političnih elitah (Sondhaus 2006, 7-8).

3.10.3 Tretja generacija

Devetdeseta leta 20. stoletja so prinesla ponovno povečanje zanimanja za odnos med kulturo in strategijo. Tej generaciji raziskovalcev je uspelo uveljaviti prepričanje o koristnosti kulturnih interpretacij ter začeti vpeljevati bolj znanstven pristop k preučevanju strateške kulture. Raziskovalci so se osredotočili na uporabo kulture, norm in idej ter z njimi poskušali razložiti vedenje. Dela te generacije so med vsemi najbolj dosledna v »svoji konceptualizaciji in metodologiji« (Johnston 1996, 221).

Najbolj znan predstavnik tretje generacije je Alastair Iain Johnston, ki je strateško kulturo definiriral kot »enoten sistem simbolov (argumentativnih struktur, jezikov, analogij, metafor), ki ustvarja prodorne in dolgoročne strateške preference, in sicer z oblikovanjem predstav o vlogi in učinkovitosti vojaške sile v meddržavnih političnih zadevah in z obdajanjem teh predstav s takšno avro realnosti, da se zdijo strateške preference edinstveno realistične in učinkovite« (Johnston 1995b, 46; Sladoljev 2008, 28). Ideja, da je strateška kultura »sistem simbolov« pa temelj na predpostavki o »urejenem strateškem okolju« in predpostavki, ki se nanaša na operativno raven pri izbiranju »katere strateške izbire so najučinkovitejše v soočanju z grožnjami iz okolja« (Johnston 1995b, 46-47; Johnston 1996, 223). Johnstonov prispevek k tretji generaciji je tako bil postavitev definicije in metodologije ter operacionalizacija konceptov.

Andrew Scobell, predstavlja naslednjega pomembnega teoretika te generacije, ki je nadaljeval z Johnstonovim. »Johnston namreč podrobno označi kaj, toda pri tem zanemari kdo« (Scobell 2002, 2;). Johnstonovo delo poskuša dopolniti in v svojem delu definira strateško kulturo kot »niz temeljnih in trajnih predpostavk (političnih in vojaških elit države) glede vloge vojne (tako državljanske kot meddržavne) v medčloveških odnosih in učinkovitosti uporabe sile, ki je v rokah državnih političnih in vojaških elit« (Scobell 2002, 2). Scobell tudi izpostavi, »da se predpostavke razlikujejo od države do države« (Scobell 2002, 2-3; Sladoljev 2008, 29).

Kerry Kartchner, naslednja predstavnica te generacije, strateško kulturo definira kot »skupna prepričanja, predpostavke in načine vedenja, ki izvirajo iz skupnih izkušenj in sprejetih izročil (tako ustnih kot pisnih), ki oblikujejo identiteto skupnosti ter njihove odnose z drugimi skupinami in določajo primerne cilje in sredstva za doseganje varnostnih ciljev« (Sondhaus 2006, 3-4; Sladoljev 2008, 29).

Yitzhak Klein definira strateško kulturo bolj ozko kot »niz drž in prepričanj znotraj vojaškega vodstva, ki se nanašajo na politične cilje vojne, izbiro najbolj učinkovite strategije in operativne metode za njihovo doseganje«. Siedschlag vidi strateško kulturo kot »izkušnje preteklih vojn in mirnodobnega stanja, predstave o vlogi oboroženih sil pri zagotavljanju miru, načine zaznavanja ogrožanja, podobe o nasprotnikih, načinih sodelovanja med akterji (unilaterizem, multilaterizem) ter na izkustvenih principih in principih na znanju temelječe vojaške strategije« (Yong 1999; Svete 2005, 44; Sladoljev 2008, 29).

Tretja generacija združi ugotovitve prejšnjih dveh. Tako se izogne »determinizmu prve generacije, z obravnavanjem »strateške kulture kot neodvisne in vedenja kot odvisne spremenljivke« (Heikka v Baylis in drugi 2010, 8). Poleg tega ima bolj ozko usmeritev glede strateških odločitev. Nanje gleda kot na odvisne spremenljivke, pri tem pa daje poudarek metodološki natančnosti in preverljivosti hipotez. Prav tako je ta generacija izrazito predana preverjanju teorij in uporabi kulture pri razlaganju vedenja. Veljavnost realističnih razlag je za avtorje te generacije dvomljiva in se raje osredotočijo na primere, pri katerih »strukturalno materialistične predstave interesov ne morejo pojasniti strateških izbir« (Johnston 1995b, 41; Sondhaus 2006, 9).

Kot vse druge ima tudi ta generacija svoje kritike. Johnston pri tem izpostavlja, da uporabljena definicija kulture te generacije zahteva tudi uporabo drugih spremenljivk, s

katerimi bi se lažje pojasnilo, zakaj so bile sprejete določene izbire (Johnston 1995b, 42). Avtorji te generacije se strinjajo s prvo generacijo, ki pravi da na vedenje vplivajo tudi miselne oziroma kulturne spremenljivke. Glede prizadevanja druge generacije raziskovalcev, ki so mnenja, da simbolične strategije nimajo vpliva na operativne doktrine, pa tretja generacija to prepričanje zanemari. Tretja generacija ima tudi pomanjkljivost v svoji preveliki osredotočenosti na trenutne dogodke in zanemarjanju zgodovinskih. Po njihovem prepričanju naj bi »kultura izhajala iz nedavnih izkušenj in ne iz globljih zgodovinskih, čeprav priznavajo, da kultura in zgodovinsko zakoreninjene predstave o vojni vplivajo na strategijo« (Johnston 1995, 42). Gray, ki je predstavnik prve generacije in najostrejši kritik tretje generacije, tudi kritizira poskus ločitve kulture in vedenja, saj pravi »da je vedenje samo po sebi sestavni del kulture in ga zato ni mogoče ločeno preučevati, ter da je vsako strateško vedenje kulturno vedenje« (Sondhaus 2006, 129-130).

3.11 Konferenca v Montereyu 2005

Septembra 2005 je Naval Postgraduate School Center for Contemporary Conflict (CCC) v Montereyu v Kaliforniji organizirala delavnico o strateški kulturi, ki so se je udeležili strokovnjaki z različnih področij z namenom, da bi razpravljali o koristnosti in prihodnji vlogi teorije o strateški kulturi v obrambni strategiji ZDA (Lavoy in drugi 2005). Konferenca je bila produktivna, čeprav so na njej ugotovili, da še vedno ni mogoče priti do kakršnegakoli soglasja glede opredelitve strateške kulture. Udeleženci konference so se strinjali, da bi bilo spoštovanje in razumevanje strateške kulture nasprotnika lahko koristno pri razvoju uspešne politike v zvezi s tem nasprotnikom. Za prednostne naloge v zvezi z ZDA pa so na konferenci določili potrebo po nadaljnjih raziskavah spremenjenega pogleda ZDA na svet po enajstem septembru (Lavoy 2005).

Medtem ko so udeleženci priznavali vrednost poznavanja strateške kulture nasprotnika, je prevladala težnja po projekciji zahodnih vrednot in prioritet pri oblikovanju koncepta. Ta ozek pristop je predstavljal oviro pri doseganju bolj univerzalne definicije strateške kulture, ki bi veljala tako za nezahodne kulture, kot tudi za vse več pogosto smrtonosnih nedržavnih akterjev pri preučevanju mednarodne varnosti. Na konferenci so prav tako prišli do spoznanja, da je potrebno ponovno preučiti kulturo kot legitimno orodje za analizo politike. Udeleženci so sklenili, da bi bilo bolje, da bi do kulture pristopili ne kot do enega sistema, ki ga določa

državljanstvo ali državne meje, ampak kot regionalno opredeljen koncept, kjer bi vsaka večja regionalna in kulturna območja imela lastno strateško kulturo (Graham 2011, 29-30).

Končno poročilo o konferenci je ugotovilo, da klub temu, da niso prišli do skupne definicije, so se strinjali, da je taka definicija potrebna. Koncept strateške kulture, če hočemo, da bi bil kdaj uspešno uporabljen kot analitično orodje za razvoj politike, je bilo potrebno opredeliti na tak način, ki bo merljiv ali pa ga bo mogoče testirati. Pri tem so izpostavili dve vprašanji, kateri je po mnenju udeležencev konference še potrebno rešiti, če želimo pridobiti merljivo definicijo, ki jo bomo lahko uporabili na več primerih:

- Kje se proučevana kultura nahaja?
- Kaj je z obnašanjem, ki ga ta kultura oblikuje? (Lavoy 2005)

Drug primer sodelovanja je bila konferenca leta 2006, ki jo je pripravila Defense Threat Reduction Agency z namenom razviti učni načrt za študij primerjalne analize strateških kultur. Cilj te konference leta 2006 je bil učni načrt za vzpostavitev študija, ki bi bil podlaga za nadaljnje raziskave in razvoj koncepta kot analitičnega in napovednega orodja za raziskavo verjetnosti uporabe orožja za množično uničevanje proti ZDA. Konferenca se je osredotočila na vrsto študij primerov, ki so bili bolj primerni za razvoj operativne definicije. Za lažjo analizo študij primerov so na konferenci predlagali tudi delovno definicijo, ki je zadostovala kot podlaga za razvoj učnega načrta. Definicija strateško kulturo opredeljuje kot »niz skupnih prepričanj, predpostavk ter načinov obnašanja, ki izhajajo iz skupnih izkušenj in sprejetih pripovedi (tako pisnih kot ustnih), ki oblikujejo skupno identiteto in odnose z drugimi skupinami in ki določajo ustrezna sredstva za doseganje varnostnih ciljev« (Johnson 2006).

3.12 Primerjava definicij

Avtorja prvih del o nacionalnem načinu vojskovanja in strateške kulture Basil H. Liddell Hart in Jack Snyder sta svoja koncepta napisala v različnih obdobjih, za različne bralce in vsak s svojimi različnimi motivi. Oba sta kasneje napisala še veliko število knjig in člankov, v katerih svojih konceptov nista več omenjala. Liddell Hart je prepustil drugim, da so nadaljevali njegovo delo o britanskem načinu vojskovanja s podobnimi opisi drugih držav. Snyder pa je v svojih kasnejših delih zanikal koncept strateške kulture, ko je videl kako so drugi razvili njegov koncept (glej Tabela 3.2).

Tabela 3.2: Primerjava definicij strateške kulture

Snyder (1977)	Booth (1990)	Johnston (1995)	Gray (1999)	Longhurst (2004)
<p>»Seštevek vseh idej, pogojenih čustvenih odzivov in vzorcev vedenja članov nacionalnih strateške družbe, ki so se jih naučili ali jih oponašajo in delijo drug z drugim nanašajoč se na jedrsko strategijo« (1977, 8).</p>	<p>»Nacionalne tradicije, vrednote, vedenja, vzorci vedenja, navade, simboli, dosežki, načini, prilagoditve na okolje in reševanje problemov pri določeni državi glede na grožnjo ali uporabo sile« (1990, 121).</p>	<p>»Enoten sistem simbolov (npr. argumentativnih struktur, jezikov, analogij, metafor), ki ustvarja prodorne in dolgoročne strateške preference, in sicer z oblikovanjem predstav o vlogi in učinkovitosti vojaške sile v meddržavnih političnih zadevah in z obdajanjem teh predstav s takšno avro realnosti, da se zdijo strateške preference edinstveno realistične in učinkovite« (1995b, 46).</p>	<p>»Vztrajne družbeno prenosljive ideje, vedenje, tradicije, miselne navade in preferenčne metode delovanja, ki so bolj ali manj značilne za določeno geografsko osnovano varnostno skupnost, ki je nujno imela edinstveno zgodovinsko izkušnjo« (1999a 133).</p>	<p>»Posebno celoto prepričanj, drž in dejanj skupnosti v zvezi z uporabo sile, ki nastanejo postopoma, skozi edinstven, daljši zgodovinski proces« (2004 17-18).</p>

Snyder (1977)	Booth (1990)	Johnston (1995)	Gray (1999)	Longhurst (2004)
<p>Spremenljivost in trajnost: »do sprememb ne bo prišlo zaradi neposrednih sprememb strateškega okolja ampak posredno in v okviru že obstoječih kulturnih prepričanj« (1977, 8).</p>	<p>Spremenljivost in trajnost: »prestala bo vse razen velikih sprememb v vojaški tehnologiji, v notranjepolitičnem ali v zunanjepolitičnem okolju« (1990, 121).</p>	<p>Spremenljivost in trajnost: »se njen razvoj ali propad skozi čas lahko opazuje tako dolgo, dokler se naslednje generacije voditeljev socializirajo v njej in delijo iste nauke strateške kulture« (1995b, 49).</p>	<p>Spremenljivost in trajnost: lahko se spremeni skozi čas, s tem ko absorbira v kulturo nove izkušnje« (1999a, 131). »Kulture ne da izničiti« (1999a, 143).</p>	<p>Spremenljivost in trajnost: »vztrajna in preživi čas, v katerem je bila ustvarjena, vendar ni stalna ali statična. Nanjo vpliva in jo oblikuje obdobje v katerem nastane ter se lahko spremeni po delih ali ko celota v kritičnih obdobjih« (2004 17-18).</p>
<p>Viri in njeni predstavniki: »člani nacionalne strateške družbe« (1977, 8).</p>	<p>Viri in njeni predstavniki: »najbolj vplivni glasovi v državi: predvsem politične in vojaške elite, v nekaterih primerih pa tudi javno mnenje« (1990, 121).</p>	<p>Viri in njeni predstavniki: »voditelji«. »Prenašalci kulture, predvsem strategji, vojaški voditelji in drugi predstavniki nacionalno varnostnih elit« (1995b, 49).</p>	<p>Viri in njeni predstavniki: »pripadniki varnostne skupnosti na nekem geografskem prostoru« (1999a, 131).</p>	<p>Viri in njeni predstavniki: »elite in politiki v neki skupini« (2004, 17-18).</p>

Snyder (1977)	Booth (1990)	Johnston (1995)	Gray (1999)	Longhurst (2004)
<p>Vloga in vpliv: »usmerja in definira vprašanja o strateški miselnosti, vpliva na to kako se strateška vprašanja oblikujejo in prispeva k strateški debati« (1977, 9-10).</p>	<p>Vloga in vpliv: »pomaga oblikovati toda ne določa, kako države sodelujejo med seboj na področju varnosti«. »Pomaga oblikovati odgovore na vprašanja o uporabi sile v mednarodni politiki, o civilno vojaških odnosih, o zunanjih grožnjah in strateški doktrini« (1990, 121).</p>	<p>Vloga in vpliv: »omeji izbor, ki je na izbiro« Toda tega se ne da predvidevati, ampak se mora dokazati s primerjanjem učinka in teorije (1995b, 46).</p>	<p>Vloga in vpliv: »na strateško vedenje vpliva kultura« in da je strateška kultura »vodnik za akcijo, ki se izraža skozi oblikovane vzorce strateškega vedenja«. »Strategija nemora iti čez kulturo« (1999a, 133, 142, 144).</p>	<p>Vloga in vpliv: Vsebovana in opazna v »zakonodajnih praksah« politike (2004, 48).</p>

Vir: Prirejeno po Sondhause (2006).

Snyder je strateško kulturo definiral kot »seštevek vseh idej, pogojenih čustvenih odzivov in vzorcev vedenja članov nacionalnih strateške družbe, ki so se jih naučili ali jih oponašajo in delijo drug z drugim nanašajoč se na jedrsko strategijo« (Snyder 1977, 8). Izpustitev besede »jedrski«, ki se nanaša na njegovo specifično študijo pri družbi RAND, predstavlja možnost večstranske uporabnosti definicije. Booth je kasneje podal razširjeno definicijo, da se strateška kultura nanaša na »nacionalne tradicije, vrednote, vedenja, navade, simbole, dosežke, načine, prilagoditve na okolje in reševanje problemov pri določeni državi glede na grožnjo ali uporabo sile« (Booth 1990, 121). Booth je tako ohranil Snyderjevo referenco na vedenjske vzorce in navade, zamenjal »pogojene čustvene odzive« z »vrednotami« in »vedenjem«, uporabil širši izraz »država« namesto »nacionalnih strateških družb« in razširil definicijo iz »jedrske strategije« na »grožnjo ali uporabo sile«. Najpomembneje pa je bila vključitev »simbolov« kot komponente strateške kulture. Johnston je nadgradil ta koncept tako, da so simboli postali ključni v njegovi bolj ožji definiciji strateške kulture kot »enoten sistem simbolov (npr. argumentativnih struktur, jezikov, analogij, metafor), ki ustvarja

prodorne in dolgoročne strateške preference, in sicer z oblikovanjem predstav o vlogi in učinkovitosti vojaške sile v meddržavnih političnih zadevah in z obdajanjem teh predstav s takšno avro realnosti, da se zdijo strateške preference edinstveno realistične in učinkovite« (Jonhston 1995b, 46). Jonhston je tako zavrgel ideje, tradicije, vrednote, vedenje, obnašanje, dosežke in navade. Pri tem pa se vidi vpliv avtorjev druge generacije, predvsem Bradlya Kleina. Gray je v svojem odgovoru Jonhstonu strateško kulturo definiral kot »vztrajne družbeno prenosljive ideje, vedenje, tradicije, miselne navade in preferenčne metode delovanja, ki so bolj ali manj značilne za določeno geografsko osnovano varnostno skupnost, ki je nujno imela edinstveno zgodovinsko izkušnjo« (Gray 1999a, 131). Gray je tako obnovil seznam z idejam, vedenjem, tradicijam, navadami in obnašanjem, ki ga je naštel že Snyder in dodal Booth. Njegov glavni argument pa je vztrajanje pri vključitvi obnašanja v definicije strateške kulture, saj se po njegovem mnenju obnašanja ne da ločiti od kulture. Longhurst pa je strateško kulturo definirala kot »posebno celoto prepričanj, drž in dejanj skupnosti v zvezi z uporabo sile, ki nastanejo postopoma, skozi edinstven, daljši zgodovinski proces« (Longhurst 2000, 305). Poleg uporabe pojma »vedenje«, pod pojmom »prepričanja« zajame večino elementov, ki jih uporabljata Booth in Gray. Kjer so Snyder, Booth in Gray uporabili bolj splošen termin »obnašanje«, ga je ona zamenjala z »dejanji«. Tako kot Gray pa tudi ona uporabi v svoji definiciji referenco na izvor strateške kulture kot »edinstvene« in »zgodovinske« (Longhurst 2000, 305-307).

Pri vprašanju spremenljivosti in trajnosti strateške kulture vseh pet avtorjev zagovarja enak pogled. Snyder zagovarja, da bi se strateška kultura odzvala na spremembe v strateškem okolju, toda le »posredno in v okviru že obstoječih kulturnih prepričanj« (Snyder 1977, 9). Booth pravi, da bi prestala »vse razen velikih sprememb v vojaški tehnologiji, v notranjepolitičnem ali v zunanjepolitičnem okolju« (Booth 1990, 121). Johnston v svojih opazanjih pravi, da »se njen razvoj ali propad skozi čas lahko opazuje tako dolgo, dokler se naslednje generacije voditeljev socializirajo v njej in delijo iste nauke strateške kulture« (Jonhston 1995b, 49). Gray pravi, da se strateška kultura »lahko spremeni skozi čas, s tem ko absorbira v kulturo nove izkušnje« (Gray 1999a, 131). Opomni pa tudi, da se kulture ne da izničiti (Gray 1999a, 143). Longhurstova izpostavi odpornost strateške kulture in njeno nagnjenost, da »preživi čas, v katerem je bila ustvarjena«. Bolj kot Gray priznava, da je oblikovana skozi zgodovino, ki nanjo tudi vpliva. Po njenem se lahko spremeni »bistveno ali pa le po delih v kritičnih trenutkih družbe« in s konstantnim uravnavanjem (Longhurst 2004, 17-18).

Na vprašanje kdo generira in ohranja strateško kulturo, Snyder odgovarja, da so to člani nacionalne strateške družbe (Snyder 1977, 8). Booth odgovarja, da so to skupine, ki imajo »najbolj vplivne glasove« v državi, predvsem politične in vojaške elite, v nekaterih primerih pa tudi javno mnenje (Booth 1990, 121). Johnston pod vire strateške kulture šteje tiste, ki »prenašajo kulturo«, predvsem so to »strategi, vojaški voditelji in drugi predstavniki nacionalno varnostnih elit« (Johnston 1995b, 49). Gray posnema Snyderja in te skupine definira kot »pripadnike varnostne skupnosti na nekem geografskem prostoru« (Gray 1999a, 131). Longhurstova se tudi strinja, da so to elite in politiki v neki »skupini«, ponavadi v državi (Longhurst 2004, 17-18).

Glede vloge in vpliva strateške kulture na sprejemanje politik, Snyder meni, da strateška kultura »usmerja in definira vprašanja o strateško miselnosti, vpliva na to kako se strateška vprašanja oblikujejo in prispeva k strateški debati« (Snyder 1977, 9-10). Booth jo vidi, da »pomaga oblikovati toda ne določa, kako države sodelujejo med seboj na področju varnosti« in »pomaga oblikovati odgovore na vprašanja o uporabi sile v mednarodni politiki, o civilno vojaških odnosih, o zunanjih grožnjah in strateški doktrini« (Booth 1990, 121). Johnston meni, da strateška kultura le »omeji izbor, ki je na izbiro« (Johnston 1995b, 46). Gray je podal splošno opazko, da »na strateško vedenje vpliva kultura« in da je strateška kultura »vodnik za akcijo, ki se izraža skozi oblikovane vzorce strateškega vedenja« (Gray 1999a, 133 144). Pri razlagi vpliva strateške kulture Longhurstova trdi, da je opazna v »zakonodajnih praksah« politike. »Zakonodajna praksa« pa je tudi ena izmed treh komponent strateške kulture, poleg »stališč varnostne politike« in »osnovnih prepričanj«. Osnovna prepričanja je opisala kot »prepričanja o uporabi sile«. Poudarila je tudi dinamiko strateške kulture, ki se z »delovanjem vseh treh komponent strateške kulture stalno spreminja« (Longhurst 2004, 17, 18, 48). Njena stališča varnostne politike, katerih Booth in Gray v svojih definicijah ne omenjata, služijo kot povezava med predstavniki različnih generacij in vsebuje le Snyderjevo trditev, da je vsaka sprememba omejena z že obstoječimi kulturnimi prepričanji. Drugače pa njen koncept strateške kulture odraža vplive Bootha in Graya, vendar tudi izboljša njuna koncepta. Johnston, v nasprotju s tremi elementi strateške kulture, ki jih definira Longhurstova, definira le dva ključna elementa. »Osrednja paradigma«, ki vsebuje zaznavanje grožnje in prepričanja o vlogi ter učinkovitosti vojskovanja. Drug element t.i. »empirični odtis« pa predstavlja predpostavke na bolj operativni ravni, vsebuje veliko strateške preference in je produkt »osrednje paradigme« (Johnston 1995a, 248). Razlika je tudi v tem, da Longhurstova

sprejema zgodovinsko osnovo strateške kulture, medtem ko Johnston ne (Sondhaus 2006, 128).

Konferenca v Montereyu leta 2005 je predstavila pregled zadnjih raziskav in pokazala na področja za nadaljnji razvoj. Na njej je bilo dogovorjeno, da čeprav pojem strateške kulture še vedno ni bil opredeljen, še naprej predstavlja močno analitično orodje (Lavoy, 2005). Več udeležencev konference leta 2005 je sodelovala tudi na konferenci leta 2006, kjer so sprejeli delovno definicijo, ki se jim je zdela ustrezna kot podlaga za razvoj učnega načrta v podporo nadaljnjim raziskavam. Njihova opredelitev odraža prejšnja prizadevanja, vendar je bolj opisna kot pa dokončna, predstavlja pa najbolj celovit poskus opredelitve. Strateško kulturo so definirali kot »niz skupnih prepričanj, predpostavk ter načinov obnašanja, ki izhajajo iz skupnih izkušenj in sprejetih pripovedi (tako pisnih kot ustnih), ki oblikujejo skupno identiteto in odnose z drugimi skupinami, in ki določajo ustrezna sredstva za doseganje varnostnih ciljev« (Johnson 2006).

Ta definicija se ujema s prejšnjimi v tem, da je strateška kultura sestavljena iz skupnih misli in dejanj ter da skupne lastnosti izhajajo iz skupnih izkušenj in zgodovine. Od vseh predlaganih definicij je najbolj izrazita o vlogi strateške kulture pri določanju sredstev za doseganje varnostnih ciljev. Ta zadnja definicija je prišla blizu zagotavljanju podlage za dosledno uporabo v primerjalni analizi, vendar ji še vedno primanjkuje neodvisna spremenljivka ali sklop spremenljivk, na katerega bi lahko navezali skupna razmišljanja in delovanja. Skupna prepričanja, predpostavke ter obnašanja izhajajo iz skupnih izkušenj in pripovedi. Če se ne zagotovi zanesljivega in merljivega vira za skupna razmišljanja in ukrepanja, bo vsak poskus uporabe strateške kulture kot analitičnega orodje ali za primerjalne analize zahteval izčrpno raziskovanje zgodovinskih vzorcev vedenja. Rezultati pa bodo še vedno nezanesljivi, saj ne bo skupnega referenčnega okvirja za primerjavo (Graham 2011).

Manjkajoči element tudi v tej zadnji definiciji je odnos med ljudmi in njihovim strateškim okoljem, torej s svojo geografijo. Naravni viri, topografija, podnebje in strateški položaj na koncu določijo kako se bojo ljudje odločili, da se organizirajo. To so trajni konceptualni elementi, ki sestavljajo strateško okolje, v katerem deluje kultura ali družba in oblikuje njihove prioritete ter temeljne vrednote. Fizično okolje in ljudje s svojimi zmogljivostmi za izkoriščanje in nadzorovanjem tega okolja določajo kako ljudje prepoznavajo nevarnosti in

priložnosti ter določijo sredstva, ki jih izbirajo za doseg svojih skupnih varnostnih ciljev (Graham 2011).

4. INDIJSKA STRATEŠKA KULTURA

Indija se je osamosvojila 15. avgusta 1947 z umikom Britanskega imperija po 190 letih nadvlade. Kljub velikim problemom, med drugim razdelitev ozemlja med Indijo in Pakistanom, se je državi kazala dobra prihodnost. Toda prihodnost ni pokazala takega razvoja in napredka, kot se je pričakovalo ob rojstvu države in do devetdesetih let 20. stoletja je Indija ostala velika tretjerazredna država. Med hladno vojno je Indija sledila politiki neuvrščenosti. S propadom SZ in koncem hladne vojne je bila Indija prisiljena preoblikovati svojo zunanjo politiko in si poiskati nov prostor v novem mednarodnem redu. Država se je v devetdesetih letih 20. stoletja spopadala z veliko gospodarsko krizo, ki je vsilila ekonomske reforme in sprejem liberalnih ekonomskih politik. Med leti 1991 in 2000 se je tako BDP kar podvojil in je dosegal od 6,5% do 8% in tako je Indija postala deseto največje gospodarstvo na svetu (Zaman 2006, 231).

Toda Indija se ni razvijala samo na gospodarskem področju. Tudi na vojaškem področju je v zadnjih desetletjih Indija naredila velikanski napredek in je danes resna vojaška sila. Kopenska vojska, ki šteje milijon pripadnikov, je dobro usposobljena, opremljena z ruskimi T-90 in T-72 ter domačimi Arjun in Vijayant bojnimi tanki. Tudi letalstvo, ki je opremljeno z ruskimi in francoskimi letali, predstavlja močno silo. Simulacije bojev med amerišskimi F-15 in indijskimi Su-30 letali so pokazale sposobnost indijskih pilotov, ki so izšli kot zmagovalci (Margolis 2005). Poleg kopenske vojske in letalstva, Indija poseduje tudi jedrsko orožje in sredstva za učinkovito uporabo tega orožja v obliki številnih raket kratkega in srednjega dosega. Indijska mornarica je bila edina veja oboroženih sil, kjer je Indija zaostajala, vendar sedaj veliko vlaga v njen razvoj. V letu 2004 je bil delež obrambnega proračuna za mornarico potrojen, na kar 18%. To je omogočilo nove projekte, kot so jedrske podmornice, nakup sovjetske letalonosilke Admiral Gorshkov in bombnikov Tu-22M. Indija je tudi najela s končnim ciljem nakupa dve ruski jedrski podmornici in francoske dizelske podmornice (Zaman 2006, 232).

Spremembe se odvijajo tudi pri mornariški doktrini, katere nova izdaja je izšla leta 2004. Dokument predvideva, da bo indijska mornarica zamenjala svojo obrambno doktrino zaščite obale za bolj agresivno strategijo, ki predvideva sposobnost minimalnega jedrskega odvrčanja in dominacijo v Indijskem oceanu. Indijska mornarica si tako prizadeva za projekcijo moči skozi doseg in podporo svojim silam v svojem interesnem območju, ki se razteza od Perzijskega zaliva do Malajskega polotoka. Ta vloga se je pokazala že septembra 2002, ko so ladje indijske mornarice spremljale ameriške ladje med plovbo na tem območju. Z večanjem indijske moči na gospodarskem in vojaškem področju je jasno, da bo država igrala vse bolj pomembno vlogo v svetovni politiki in tukaj nastopijo strateške in obrambne analize. Za lažje razumevanje rastočih indijskih ambicij je potrebno imeti jasno razumevanje indijske strateške kulture (Zaman 2006, 233).

Ob koncu dvajsetega stoletja se je začelo postavljati vprašanje ali ima Indija, kot vzhajajoča sila, svojo specifično strateško kulturo. Zagovorniki novega indijskega nacionalnega prebujanja so hoteli najti dokaze o obstanku strateške kulture, drugi pa so poskušali s kulturnimi argumenti hoteli razjasniti zakaj se Indija ni obnašala po realistični teoriji na svoji poti do jedrskega orožja. Prav jedrski status države ima velik vpliv na južno Azijo in na vso mednarodno okolje, zato se je veliko raziskovalcev osredotočilo na pomen le tega za Indijo (Sondhaus 2006, 89). Raziskovalci so se tako začeli ukvarjati s temo indijske strateške kulture in leta 1992 je George Tanham v svojem članku z naslovom »Indian Strategic Culture« predstavil idejo, da Indija nima tradicije strateškega premišljevanja. Lastnosti indijske strategije po koncu hladne vojne pripisuje geografskim okoliščinam, tradicionalni socialni hierarhiji in krhki narodni identiteti. Indijska podcelina geografsko omejuje možnost širjenja in hindujski kastni sistem je v družbo vtikal konservativno poglede ter zgodovino notranjih bojov. Tanham tako krivi indijsko hindujsko tradicijo za neagresivno in defenzivno držo Indije in za nerazvitje koherentne vojaške doktrine (Sondhaus 2006, 89-90). Svojo trditev je ponovil leta 1996 tudi v svojem naslednjem eseju »Indian Strategic Thought«. V njem ponovi svoje prejšnje teze, da so zgodovina, geografija in predvsem kultura glavni razlogi za indijsko strateško defenzivnost proti svojima glavnima sovražnikoma Pakistanom in Kitajsko (Tanham 1996, 72-78, 81-82).

V istem delu njegov soavtor Kanti Bajpai odgovarja na Tanhamovo kritiko s tem, da ima Indija pomanjkanje strateške kulture samo v primerjavi z evropskimi državami. Po njegovem mnenju je Evropa zgodovinska posebnost, saj so okoliščine v Evropi proizvedle strateško

miselnost, ki je edinstvena na svetu. Pakistan in Kitajska nista nikoli predstavljala take grožnje obstoju Indije, ki bi povzročila nastanek tako velikega števila del o strateški miselnosti. Pakistan ne predstavlja grožnje zaradi svoje šibkosti v primerjavi z Indijo, Kitajska pa je geografsko preveč oddaljena, da bi predstavljala grožnjo njenemu obstanku (Bajpai 1996). Tudi Waheguru Pal Singh Sindhu zanika trditve Tanhama in izpostavi, da indijska strateška miselnost sega že v daljno zgodovino. Sindhu s tem misli predvsem na epe o Mahabharatu in Kautilyevo delo Arthashastra. Spodbija tudi stereotip o hindujskem pacifizmu, saj je tudi Gandhi na trenutke zavzemal realistična stališča. Tanhamovo trditev, da indijska enotnost izhaja iz britanske vladavine, pa zavrača s trditvijo, da je bila indijska evolucija v moderno narodno državo prekinjena z britansko kolonizacijo (Sindhu 1996, 175-178).

Najostrejša zavrnitev Tanhamovega dela je podal indijski brigadir G. D. Bakshi v svoji knjigi »The Indian Art of War«, v kateri nadaljuje miselnost in delo Sidha. Bakshi je prepričan, da sta poglobljena vira indijske mitologije Ramayana in Mahabharata tudi osnovna vira indijske vojaške miselnosti. Opisujeta spopad med »mišicami in možgani«, v katerem slednji z uporabo asimetričnih metod premaga močnejšega in bolj kavalirskega sovražnika. Bakshi pomembnost v Mahabharatu vidi predvsem v še vedno relevantnih konceptih vojne, kot zadnjega izhoda in koncept pravične vojne. Prekrite metode, ki jih delo tudi opisuje, pa so bile po njegovem mnenju prezirane s strani indijskih vojakov tega obdobja, kot tudi s strani sodobnih indijskih vojakov, ki na njih gledajo kot na neetične in nevredne vojaka. Tak pogled je utrjen tudi s strani britanske vojaške dediščine iz kolonialnega obdobja. Tako je postal prevladujoč pogled do reševanja konfliktov pogled, ki zagovarja konvencionalne spopade in izčrpavanje nasprotnika kakršnega uporablja poražena stran v epu in kakršnega uporabljajo vojaki, ki cenijo direktno silo in viteštvo (Bakshi 2002, 12, 61-63, 112, 127, 132, 134). Ta pristop Bakshi izpostavi tudi kot glavno pomanjkljivost Mahabharata, saj ostaja prisoten v indijski vojski še danes in predstavlja veliko napako v delovanju indijske vojske (Bakshi 2002, 15).

4.1 Lastnosti indijske strateške kulture

Indijska strateška kultura ni monolitna, ampak podobna mozaiku, kot celota pa je koherentna in izrazita, kot pri drugih državah (glej Tabela 4.1). Razlog za to je nadaljevanje in ohranjanje tradicij starih civilizacij, ki so se razvile na tem prostoru. Te tradicije so se ohranjale v

izobraženih hindujskih elitah, prav tako pa so se skozi vso zgodovino zadrževale na istem geografskem prostoru, to je indijski podcelini. Njihove vrednote so bile napadene, toda nikoli potlačene s strani muslimanov in Mogulskega imperija, prihodom portugalskih in francoskih misijonarjev ter pustolovcev in osvojitve s strani britanskega imperija (Jones 2006, 4-5). Pod britansko vladavino so bile vpeljane reprezentativne politične inštitucije in moderni zakoni, ki jih je indijska kultura asimilirala med rastjo nacionalizma, kot tudi veliko drugih »modernih« pogledov na svet. Vsi ti različni vplivi na indijsko kulturo so oblikovali odločitve samostojne indijske države po letu 1947 (Dodds 2000, 211; Kartchner 2009, 117).

Tabela 4.1: Lastnosti indijske vsevedne strateške kulture

<p>Filozofske in mitološke osnove:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Religija prežema indijsko identiteto • Cilji so brezčasni • Indijski status je dan, ne zaslužen • Poznavanje resnice je ključno za ukrepanje in moč • Svetovni red je hierarhičen in ne egalitaren <p>Posledice filozofske in mitološke osnove:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zunanji obraz Indije je skrivnosten • Osebne koristi izražene navzven so neosebne in neomajne • Protislovja v svetu so naravna • Sila ima svojo uporabnost toda prevara lahko prevlada nad silo • Dejanja imajo svoje posledice in dobre namere vseh ne opravičijo • Občutek upravičenosti ovira možnost kompromisa • Kompromis se lahko doma vidi kot poraz • Varnost zajema geografsko okolje in način življenja • Strategija je prilagodljiva (videz se spreminja, realnost ostaja ista)
--

Vir: Prirejeno po Kartchner (2009).

Na površju današnja indijska strateška kultura zagovarja parlamentarno republiko, sekularno ustavo, izvoljene federalne in državne vlade, spoštovanje mednarodnih zakonov in odprto mednarodno trgovino. Večina javnih uslužbencev na višjih položajih je dobro izobražena, uporablja angleški jezik in druge tuje jezike v mednarodnih odnosih in se dobro znajdejo v

modernem svetu. Notranje je indijska družba razdeljena, toda tudi med izobraženci različnih verskih manjšin je zaznati veliko pripadnost Indiji (Jones 2006, 6). Za razumevanje globljih lastnosti indijske strateške kulture, torej za razumevanje indijskega razmišljanja o uporabi sile za doseg političnih ciljev, je potrebno začeti raziskovati v daljni zgodovini z Kautilyo, avtorjem Arthashastra. Arthashastra je zbirka knjig, v katerih avtor razpravlja o politikah, bogastvu in kako pridobiti ter ohraniti politično moč. Zbirka knjig tako pokriva različna področja, kot so administracija, pravo, davki in drugi državni prihodki, zunanja politika in vojna. Namen proučevanja vseh teh področji je bil izboljšanje življenja vseh podanikov, kar vodi v povečane bogastva, to pa omogoča povečanje svojega ozemlja z osvojitvami (Kartchner 2009, 117).

Indija je med hladno vojno v mednarodnih odnosih izvajala politiko neuvrščenosti. Ob propadu SZ in koncu hladne vojne pa je bila prisiljena spremeniti svojo politiko in si poiskati novo mesto v novem svetovnem redu. Na indijsko strateško kulturo vpliva več lastnosti. Delijo se na konceptualne izvore lastnosti in na njihovo vplivanje na obnašanje (Kartchner 2009, 118).

Indijsko strateško kulturo bi lahko opisali kot vsevedni tip⁸ strateške kulture (glej Tabela 4.3) in je mozaik mitov, legend, spominov starih držav in civilizacij, katere geografsko omejuje indijska podcelina, z moderno prevleko nacionalizma in prepričanja o indijski veličini. Nosilci in oblikovalci indijske strateške kulture so vodje nacionalnih političnih strank in višji birokrati, ki se imajo za intelektualno in moralno superiorne. Razen redkih izjem višji vojaški častniki niso oblikovali strateške kulture, čeprav izvršujejo vladne politike, ki izražajo to strateško kulturo. Čeprav indijska strateška kultura podpira poglede, ki spoštujejo človeško življenje, dobro vladanje in pravo, tako da se prilagaja sodobnim pogledom na človeške pravice, je strateška kultura prilagodljiva in ne doktrinarna pri vprašanjih vojne, miru, zunanje politike, obrambne politike ali pri posedovanju orožja za množično uničenje. Strateška kultura tako predstavlja matriko, s katero politični voditelji nato oblikujejo bolj točne nacionalne poglede in poze. V primeru spremembe na vrhu oblasti pa omogoča tudi spremembo svojo pozicijo do vprašanj v zvezi s strateško kulturo.

⁸ Vsevedni tip strateške kulture opisuje že hindujska fraza »bharat jagat guru« ali »Indija svetovni učitelj«. Ostali primeri strateških kultur se delijo na: teokratska, merkantilistična, ekspanzionistična, imperialna birokratska, revolucionarna tehnokratska in predatorska.

Indijska strateška kultura postavlja v ospredje obrambo Indije kot geografskega pojma in vrednote indijske družbe. Ne izraža indijskih imperialnih ambicij čeprav, dopušča odprto vprašanje o neodvisnosti Pakistana in Bangladeša. Ne izpostavlja nobenega absolutnega sovražnika ali zaveznika, čeprav konflikti s Pakistanom in Kitajsko te države postavljajo v kategorijo sovražnikov. Poleg obrambe Indije so učinki strateške kulture videni v zunanjih odnosih Indije, kjer je pomembno dvigovanje indijskega mednarodnega ugleda, priznanje statusa velike sile in stil pogajanj, ki zahteva enako obravnavo glede na status.

Indijska strateška kultura ni v naprej določila potrebe po veliki konvencionalni vojski ali jedrskem arzenalu. Predstavljala pa je osnovo, preko katere je Indija lahko opravičila pridobitev konvencionalnega in jedrskega orožja, ko je to postalo dosegljivo in ko je bilo to orožje povezano z indijskim ugledom in statusov v odnosu do drugih velesil. Strateška kultura prav tako ne definira kako bi Indija reagirala v primeru napada z jedrskim orožjem ali grožnje z njim, vendar nič v indijski strateški kulturi ne prepoveduje jedrskega odziva. Elemente indijske strateške kulture bi bilo potrebno modernizirati, kar pa bi lahko predstavljalo konflikt z drugimi elementi (Kartchner 2009, 134).

4.1.1 Religija prežema indijsko identiteto

Indijska strateška kultura ima v kolektivni zavesti prepričanje o svetem izvoru Indijcev, ki daje mitološki in metafizični pomen indijski podcelini. Velike reke simbolizirajo rodnost in duhovne očiščevanje v materialnem svetu ter povezujejo smrtnike z njihovimi bogovi. Ob reki Ganges in njenimi pritoki je nešteto s templjev in romarskih mest, od njenega izvira v Himalaji do Bengalskega zaliva. To območje predstavlja tudi naravne meje in moderni koncepti varnosti zagotavljajo ta način življenja ter prostor, v katerem se odvija (Dodds 2000, 213). Naklonjenost religiji pa v indijski družbi ne gre zamenjevati z verskim fundamentalizmom ali literarnim razumevanjem verskih tekstov. Tak pogled na religijo je brezčasen in prodoren in je zapuščina raznih sag, pripovedi duhovnikov ter verskih učiteljev (Jones 2006, 6; Kartchner 2009, 118-119).

4.1.2 Cilji so brezčasni

Cilji in miselni procesi so ahistorični, niso posledica dogodkov in nimajo rokov trajanja. Razni vplivi, kot so demografska ali gospodarska rast, so pomembni, toda njihove posledice

ponavadi niso nenadne in neustavljive. Uradni cilji so lahko zasnovani kot petletni načrti, toda če v tem času niso izpolnjeni, se jih definira kot bodoče cilje brez večjega razočaranja. Cilje so zato redko opusti ali popolnoma ne upošteva. Strateški cilji so določeni in vgrajeni v daljše časovno obdobje. Velja tudi prepričanje, da sta potrpežljivost in vztrajnost nagrajeni skozi čas. Tudi ljudske vrednote so drugačne kot v postindustrijskih družbah, kje prevladuje podjetniški duh in moto »čas je denar«. Podjetniška etika je prisotna v privatnem sektorju, toda ni vsesplošno prisotna med ljudmi (Jones 2006, 6; Kartchner 2009, 119).

4.1.3 Indijski status je dan in ne zaslužen

Omenjena trditev izhaja iz prepričanja v brezčasno in bogato indijsko civilizacijo in naravno dano veličastnost. Ta pogled dodatno potrjujejo indijske tradicionalne norme. Čeprav je kastni sistem prepovedan, imajo nekateri pripadniki višjih kast boljše izobraževalne pogoje in posledično boljše izobrazbo. Prav tako so pripadniki višjih kast bolje predstavljeni v voljenih telesih, v poslovnem svetu in v vseh modernih vsebinah indijske strateške kulture. Tisti, ki so napredovali po teh kanalih v obdobju nacionalizma, so bili tudi naučeni, da so kulturno močnejši kot zunanji svet. Ta lastnost se vidi tudi pri indijskem pogajanju z zunanjim svetom. V zunanjih odnosih Indijci cenijo spoštovanje, status pa vidijo kot objektivno realnost, katero morajo druge države spoštovati, priznati in se obnašati temu primerno (Jones 2006, 7; Kartchner 2009, 119).

4.1.4 Poznavanje resnice je ključno za ukrepanje in moč

»Resnica« se v tem primeru nanaša na zgodovino indijske civilizacije. V času kolonializma so Indijci začeli spoznavati moderno znanost in uporabno znanje, ki so ga ponujali novi kolonizatorji ter to asimilirali v svojo strateško kulturo. Ta lastnost in želja po obvladovanju moderne znanosti je Indijo gnala v investicijo v znanost, tehnologijo, v pridobivanje moderne vojaške tehnike, vključno z jedrskim orožjem, raketno tehnologijo in skrivni razvoj kemičnega orožja. Indijski politiki, ki tudi prenašajo in skrbijo za strateško kulturo, pa so bili izučeni tudi o svoji starodavni kulturi in vplivom le te v modernem svetu. Tako se je moderna znanost postavila v kontekst brezčasne kulture in verjetja v nekaj večjega, kar daje velik poudarek na globoko premišljanje, razumevanje vplivov, ki usmerjajo odločitve skozi čas in vsebuje vrednote, ki nagrajujejo potrpežljivost, vztrajnost in predanost nacionalnim

interesom. Tak pogled je namenjen iskanju globljega znanja in je sekularno približevanje vsevednosti.

V Indiji se te lastnosti pripisuje kasti brahmanov in družinam, ki pripadajo višjim kastam, ki so nosilci in prenašalci znanja vključno z legendarnimi epi, filozofijo in kulturnimi normami. V družbi se je ta pogled uveljavil kot edinstven občutek obveznosti, ki je koristen za doseganje indijskih strateških ciljev. Ta lastnost se pokaže tudi na področju indijskega strateškega odločanja in pogajanja, saj so pogajalci bolj obveščeni in bolj analitično usmerjene kot večina njihovih zunanjih sogovornikov, prav tako pa so tudi precej manj zaskrbljeni glede takojšnje zadovoljitve (Kartchner 2009, 120).

4.1.5 Svetovni red je hierarhičen in ne egalitaren

Indijsko strateško kulturo upravlja elita, ki v svojem stilu in ciljih ni demokratična. Zunanji svet vidi hierarhično tako pri merjenju materialne moči, kot pri ideoloških in intelektualnih sposobnostih. Priznava in se prilagaja močnejšim zunanjim silam, toda to prilagajanje vidi kot začasno. Svoj pogled oblikuje skozi daljše časovno obdobje, v katerem se lahko pokaže, da so sedanji vtisi nezanesljivi. Ta hierarhični pogled na svet izraža tudi hindujska mitologija in simboli, ki poudarjajo kaj je moralno pravilno in kaj ima praktično uporabo. Prav tako upošteva tudi Kautilyovo delo Arthashastra, ki ima paralele z Machiavellijevim Vladarjem (Jones 2006, 9). To ne pomeni, da Indija v svojih strateških odločitvah in diplomatskih akcijah ne spoštuje modernih principov in mednarodnega prava, ki pripisuje enakost med suverenimi državami in daje šibkejšim večjo zaščito pred močnejšimi. Ko priložnost to zahteva, je Indija pripravljena izkoristiti vse možnosti, ki ji jih dovoljuje mednarodno pravo. Samostojna Indija je velik zagovornik Združenih narodov in aktivna pri uveljavljanju mednarodnega prava. Toda njena strateška kultura ne goji nobene iluzije o pomembnosti objektivne realnosti ter pridobljenega vpliva in moči za zagotavljanje neodvisnosti in samoodločbe (Kartchner 2009, 120).

4.2 Pomembnost zgodovinskih tekstov

Kautilya je pisal v času, ko je Aleksander Veliki napadel indijsko podcelino. Čeprav Aleksander v Indiji ni pustil takega pečata kot drugje v Mali Aziji, je napad povzročil nemir. Invazije, nasilni spopadi manjših držav in anarhija so bili stalnice v času, v katerem je

Kautilya pisal svoje delo, ki ne opisuje samo kako učinkovito upravljati imperij, ampak tudi kako ga izgraditi v kaotičnem času. V ospredju njegovega proučevanja je želja vladarja po novih osvojitvah (*vijigishu*) in ustanovitvi univerzalnega monarha (*vijigishu chakravartin*), ki bo končal vse spopade. Svet, v katerem živi ta monarh, je v anarhiji in nevarnosti prežijo na njega iz vseh strani iz sosednjih kraljestev, kraljevih sinov in sorodnikov ter ministrov in generalov. Po njegovi interpretaciji je tak sistem »zakon ribe«, kjer velike ribe pojejo majhne. Ker veličina ozemlja izboljša varnost, je rešitev v povečanju svoje moči in ozemlja na račun drugih. Tak pogled na svet je bil v Indiji zelo razširjen. Imenovali so ga *mandala* in je obstajal še preden ga je Kautilya zapisal ter definiral v svojem delu. Mandala v dobesednem prevodu pomeni krog s centrom, ki ga predstavlja monarh. Sistem se opira na geopolitično predpostavko, da je neposredni sosed najverjetneje sovražna država in da je sosednja država sovražne države le tej sovražna in tako potencialni zaveznik. Sistem se tako nadaljuje in za vsako sovražno državo pride potencialni zaveznik. Ker lahko na našo državo meji več držav so tudi te, ki neposredno mejijo na našo državo sovražne in nas lahko napadejo, ko smo že v vojni z drugo državo. Za to državo pa je ponovno potencialni zaveznik in tako naprej. Tak sistem pozna še države, ki jih imenuje »srednje kraljestvo« in meji na našo državo in sovražno državo ter lahko pomaga nam ali sovražniku. Pozna pa tudi »nevtralno kraljestvo«, ki ne meji na našo ali sovražno državo, je zelo močno ter sposobno pomagati nam, sovražnim državam ali srednjim državam skupaj ali individualno ali pa se obraniti agresije katerekoli države. Tako je pred vsemi državami v tem sistemu enaka težava, vse so obkrožene z prijateljskimi, sovražnimi, srednjimi in nevtralnimi državami (Zaman 2006, 234-236).

Ta sistem je zelo dinamičen, odnosi se vedno spreminjajo in na novo oblikujejo ter tako predstavljajo priložnosti za nekatere in nevarnost za druge akterje. Pod takimi pogoji lahko uspejo samo modri voditelji in Kautilya jim v Arthashastru predlaga šest različnih zunanjepolitičnih možnosti oziroma politik, ki naj bi voditelju pomagali doseči svoje cilje:

Sandhi (mir): »Tisti, ki je podrejen drugemu, naj z njimi naredi mir.«

Vigraha (vojna): »Tisti, ki ima večjo moč, naj gre v vojno.«

Asana (nevtralnost): »Tisti, ki misli, da ga noben sovražnik ne ogroža in je dovolj močan, da uniči svoje sovražnike, naj bo nevtralen.«

Yana (pohod): »Tisti, ki ima dovolj sredstev, naj sproži pohod nad sovražnika.«

Samshraya (iskanje zavezništva ali zatočišča): »Vsak, ki nima dovolj moči za svojo obrambo, naj poišče zaščito drugega.«

Dvaidhibhava (dvojna politika): »Vsak, ki misli, da je potrebna pomoč za doseg svojega cilja, naj sklene mir z enim in napove vojno drugemu« (Zaman 2006, 237).

Večina metod je jasnih, toda nekaj jih je potrebno bolje razjasniti. *Sandhi* pomeni dogovor z zaobljubam. Kautilya predlaga mir kadar so prednosti pridobljene z vojno ali mirom enake, saj so oboroženi konflikti polni nepredvidljivosti in lahko povzročijo velike izgube. Mir se lahko doseže z različnimi sredstvi, vendar je samo začasen in del širše politike z namenom uspavanja nasprotnika. Pri *vighraha* oziroma vojni je mnogo bolj jasen saj pravi, da kadar je situacija ugodna, mora vladar iti v vojno. Pri tem izpostavi tri tipe vojn: odprto vojno, zahrbtno vojno, kjer je poudarek na presenečenju, in skrivno vojno, kjer se uporablja agente in okultne metode. *Asana* oziroma nevtralnost je definirana kot neaktivnost ali brezbržnost, ki jo vodi sebičnost in pragmatično stališče, ki se spreminja z okoliščinami. Arthashastra definira tri vidike nevtralnosti: biti brez stališča, umik iz sovražnosti in zanemarjenje oziroma narediti nič. *Yana* oziroma pohod pomeni pripravo na vojno, vendar se ga da preklicati in uporabiti samo kot prisilo. Beseda *samshraya* pomeni podporo in ta politika je uporabna, ko kralj ne more obraniti svoje države brez zavezništva in varstva močnejše države. *Dvaidhibhava* se ponavadi interpretira kot sklenitev miru s sosednjim kraljem in nato z njegovo podporo napad na nekoga drugega. Ker pa je mir samo začasen in je konflikt s sosednjimi državami neizogiben se lahko to politiko interpretira tudi kot vzbujanje zaupanja pri sovražnikih, pri tem pa se do njih skrivaj obnašati agresivno (Zaman 2006, 237).

Arthashastra torej vladarju predlaga šest politik, ki naj bi jih ta uporabil v različnih okoliščinah. Te politike pa so uporabne samo, če so uresničene skozi različne instrumente, sredstva in vplive. Ta sredstva se v delu pojavljajo manj kot prej omenjene politike in so raztresene po različnih poglavjih. Prav tako so različna mnenja o tem koliko teh sredstev, instrumentov obstaja. George Modelski navaja štiri: sprava, darilo, nesoglasja in kaznovanje. Heinrich Zimmer se strinja z naštetimi dodaja pa še tri: prevara, brezbržnost in magija oziroma triki v vojni. Imtiaz Ahmed jih našteva pet, katere tudi podrobneje opiše:

- *Sama* (sprava): voditelj se mora poslužiti sprave, ko je uspeh v nevarni situaciji malo verjeten.
- *Dana* (darilo): darila so namenjena šibkejšim kraljem in nezadovoljnemu ljudstvu z namenom, da se jih pridobi brez preliivanja krvi.

- *Bheda* (nesoglasja): če darila niso obrodila zelenih sadov, je potrebno nadaljevati širjenjem nesoglasij. Glavni namen je povzročiti kaos in zmedo med sovražniki in jih tako onemogočiti.
- *Maya-Indrajala* (prevara in pretveze): to je namenjeno prelisičenju sovražnika z obrambnimi sporazumi, masko odkritosti, verske in moralne pravičnosti z namenom, da se svoje cilje doseže s prevaro in pod pretvezo.
- *Danda* (odkrit spopad, vojna): če se z naštetimi inštrumenti ne uspe zadržati sovražnika, je potrebno uporabiti zastraševanje ali vojno. V vojno pa je potrebno stopiti po skrbnem premisleku o sovražnikovem finančnem stanju in podporo med njegovim ljudstvom (Zaman 2006, 237-238).

Vpliv Kautilye in njegovih nauk na strateško odločanje v sodobni Indiji je še vedno prisoten. Čeprav so se časi spremenili in njegove hladne, cinične in brezobzirne tehnike niso v skladu s sodobno sliko Indije, ki se predstavlja kot dežela Bude, Ashoke in Gandhija, predstavnikov in praktikantov nenasilja v zunanji politiki, zagovornikov neuvrščenosti, mirnega sobivanja, razorožitve in mirnega reševanja sporov. Toda zgodovinski pregled Indije pokaže, da je ta podoba mit, ki se je ohranjal skozi zgodovino (Zaman 2006, 238).

Mit se začne podirati že pri Ashoki, ki je bil vnuk Chandragupta Maurja, za katerega je Kautilya napisal svoje delo. Ashoka je vladal od 268 do 233 pred našim štetjem in pod njegovim vodstvom je imperij dosegel svoj višek. Čeprav je vladal velikemu imperiju, je danes znan kot podpornik budizma in nenasilnega vedenja. V sedmemu letu svojega vladanja se je Ashoka odločil razširiti svoj imperij in napadel kraljestvo Kalinga. Kraljestvo si je podredil, toda za ceno 100.000 mrtvih, prav tako pa je deportiral 150.000 prebivalcev. Ko je videl kako veliko žrtev je ta vojna povzročila, se je odpovedal vojni, prevzel budizem in se zavezal, da bo nadaljnje osvojitve pridobil z mirnimi sredstvi. Podpiral je misijonarstvo ter postavljajl stebre in kamne, s katerimi je širil vizijo nenasilja. Širil je budizem po vzhodni in jugovzhodni Aziji in postal eden izmed največjih indijskih vladarjev. Tudi sodobna Indija je prevzela enega izmed njegovih stebrov kot svoj znak in sicer levji steber (Zaman 2006, 238-239).

Poleg naštetih dejavnosti pa ni pozabil nauk, ki jih je napisal Kautilya. Skozi celotno obdobje njegove vladavine so državo nadlegovala barbarska plemena, s katerimi je bil vedno pripravljen nasilno obračunati. Čeprav je zagovarjal budizem in nenasilje, ni nikoli

demobiliziral svoje vojske in tudi Kalinge ni prepustil staremu kralju, ampak je postala del njegovega imperija. Kalinga je predstavljala njegovo zadnjo vojaško osvojitvev, toda ta osvojitvev je predstavljala tudi konec arijskega dela Indije, nearijski del pa ni bil osvojen zaradi verskih in družbenih razlogov. Avtor Basham tako zaključí, da so bili Kautilyanovi nauki uporabljeni v Ashokovi vladavini in tudi njegove imperialne ambicije so ostale, toda prilagojene v soglasju z humanitarno budistično etiko. Tudi kasnejši budistični kralji, ki so vladali velikim delom Indije, niso bili nič maj militantni kot vladarji pred njimi. Nirad Chaudhuri pravi, da je petindvajset besed na enem izmed Ashokovih spomenikov, ki zagovarjajo nenasilje, povsem zasenčilo tisoč drugih in celotno sanskrt literaturo, ki predstavljajo militantno, vojaško družbo, ki ji prelivanje krvi ni bilo tuje (Zaman 2006, 239).

Tudi v modernem času prisotnost Gandhija in njegova vloga pri rojstvu moderne Indije ne pomeni popolnega zanikanja nasilja kot sredstva reševanja sporov v mednarodnih odnosih. Ideje, da je Gandhi popolnoma nasprotoval nasilju, so napačne, saj, kot je opozoril W. P. S. Sidhu, je pri zagovarjanju indijske teritorialne integritete, predvsem o odcepitvi Pakistana, izrazil mnenje, da je pri izbiri med nasiljem in strahopetnostjo bolje izprati nasilje. Gandhi se je bil tako pripravljen se zateči k nasilju za ohranitev indijske časti (Sidhu 1996). Kljub spoznanju, da Indija danes ni država nenasilja in miru, ostaja vprašanje relevantnosti Kautilye in njegovega teksta, ki je bil napisan pred dva tisoč leti. Različni avtorji, ki pišejo o strateški kulturi, so soglasni, da so ključni teksti v zgodovini naroda odločilni pri oblikovanju strateških odločitev. Veliko družb po vsem svetu interpretira svojo zgodovino tako, da je bližje današnji perspektivi. To se vidi tudi pri grški strateški kulturi, v kateri se še vedno kaže vpliv Iliade in Odiseje na strateško odločanje. »Tradicionalisti« tako izhajajo iz Iliade ter preko nje dela interpretirajo svet kot anarhično areno, v kateri je moč najboljša garancija za varnost. »Modernisti« izhajajo iz Odisejade, ki tudi vidijo svet kot anarhično okolje, vendar vidijo uspeh v večstranskem sodelovanju za zagotavljanje miru in varnosti (Ladis 2003). Tako kot na Grke, tudi na Indijce vpliva njihova dolga zgodovina. Myron Weiner tako opaža, da so ideje, ki so prisotne v Arthashastru in Dharmashastru, še vedno prisotne v indijski družbi. Iz njih izvirajo hierarhičen družbeni red in verska prepričanja, ki so še vedno prisotna in po njegovem mnenju bi bilo zelo čudno, če bi se razlikovala od tistih v sodobni indijski družbi (Weiner 1984). Poleg teh močnih vplivov, ima pomemben vpliv na relevantnost Kautilyavih vrednot in učenja tudi oralno prenašanje znanja iz generacije v generacijo, ki še vedno igra veliko vlogo v indijski družbi. S tem zavrača trditve, da Indija nima jasne strateške tradicije ter izpostavlja, da se oralno več stoletji niso prenašale samo tradicije, ampak tudi norme,

pravne knjige in vojaške strategije. Ideje, ki jih je sprejel Kautilya, predvsem koncept realizma, niso bile pomembne samo za Chandragupta ampak tudi za Mahatma Gandhija in Džavaharlala Nehruja (Sidhu 1996).

Kautilyov vpliv se je videl tudi v srednjem veku med muslimansko invazijo indijske podceline, med leti 1000 in 1192. V tem času so si muslimanski osvajalci uspeli podrediti veliko indijskega ozemlja, ki je bilo razdeljeno med manjše kraljevine. Razlog, zakaj ni prišlo do enotnega odpora do zunanje invazije, je mogoče iskati tudi v prej omenjenih politikah vodenja države (Zaman 2006, 241). Kot pravi Joel Larus se v meddržavnem sistemu, ki je izpostavljal unitarnost, zahrbtnost in nenehno agresijo med hindujskimi kralji ni moglo razviti sodelovanje med njimi. Drug v drugem so videli sovražnika, ki bo izkoristil vsako priložnost za svoje lastno napredovanje in širjenje na račun drugega. Arhashastra ni samo predpisovala vojaško političnega obnašanja v srednjeveški Indiji, ampak je tekst s svojo filozofijo vplival na odnose med sosednjimi državami s katastrofalnimi posledicami (Larus 1979, 101-102, 163). Tekst vpliv tudi na sodobno Indijo po letu 1947, torej po neodvisnosti. Sklicevanja na Kautilyo je sicer malo, toda avtor Ashok Kapur je izpostavil, da je kljub temu pri Nehru opaziti ideje Kautilya. Podobno kot Kautilya s svojo teorijo o sistemu »krogu držav« je tudi Nehru razvil podobno strategijo. Gojil je prijateljske odnose z državami kot so Afganistan, Vietnam in SZ, medtem ko so bili odnosi s Pakistanom in Kitajsko bolj napeti. To kaže na to, da je Nehru razumel uporabnost Kautilyevih idej. K. P. S. Menon je leta 1947 rekel, da je Kautilyev realizem dobro zdravilo za indijski idealizem v mednarodni politiki (Kapur 1976).

Že od vsega začetka je imel Nehru vodilno vlogo pri načrtovanju indijske zunanje in obrambne politike, skozi katero je uspešno prikazal izrazito indijsko politiko v mednarodnih odnosih. V tej politiki je morala igrati pomembnejšo vlogo od nasilja. V njegovi politiki so neuvrščenost, mirno sobivanje, razorožitev in mirno reševanje sporov predstavljale glavne metode, s katerimi bi se doseglo svetovni mir. Te metode je zagovarjal in uporabljal v indijski politiki še leta 1960 in zavračal vojaško reševanje sporov (Kapur 1976). Tradicionalno prevladuje mnenje, da je k takemu pogledu Nehrujevemu pogledu na svet usmerila zapuščina in vpliv Gandhija. Toda tako mnenje je težko sprejeti, saj je dokazana, da tudi Gandhiju ni bilo tuje »realistično razmišljanje«. Prav tako je bilo dokazano, da njegova filozofija in prepričanja v Indiji leta 1948 niso imela veliko podpornikov. Hugh Tinker sicer izpostavlja, da je filozofija neuvrščenosti oziroma »pozitivne nevtralnosti« posledica Gandhijevega učenja in njegovega prepričanje v nenasilno reševanje sporov, čeprav velikokrat izpostavljeno v

indijski politiki nikoli ni bilo uporabljeno v aktivnosti indijskih vlad (Lorne 1967). Tako ne preseneča, da, medtem ko se je Indija pri drugih državah zavzemala za reševanje sporov s pogajanjem, je sama za reševanje sporov uporabila silo proti kneževini Junagadh leta 1948, Hyderabad leta 1949 in portugalski koloniji Goa leta 1961. Deklarativna narava politike nenasilja se dodatno pokaže pri spopadanju Indije z revščino in nepismenostjo, ki sta bili po prepričanju Nehra velika problema ter imela prioriteto pred obrambo. Toda do leta 1962 je Indija imela največje letalstvo in mornarico na območju indijskega oceana in eno največjih vojsk na svetu (Lorne 1967).

Kautiljev vpliv, predvsem njegovega realizma, se vidi tudi pri indijski politiki neuvrščenosti, ki jo je Indija zasledovala vse od neodvisnosti in je bila steber zunanje in obrambne politike. Tradicionalni pogled na neuvrščenost zagovarja, da si je Indija z zasledovanjem te politike omogočila neko mero samostojnost v bipolarnem svetu hladne vojne, saj se je tako izognila blokovskim konfliktom ter si prizadevala za mir. Neuvrščenost je za Indijo pomenila le obdobje, ko si je najlažje zagotovila lastno varnost. Glede na njeno podrejenost v primerjavi s Kitajsko, je bila neuvrščenost le faza v Indijski zunanji politiki in je bila aktualna le toliko časa, dokler Indija ni razvila dovolj velike ekonomske in vojaške moči za zagotavljanje svoje varnosti. Bila je strategija, ki je omogočala nesodelovanje v blokovskih konfliktih, vendar še vedno sodelovanje v svetovni politiki. Z uporabo diplomatskih in, če so okoliščine dovoljevale, vojaških sredstev, je Indija lahko dosegla svoj vpliv kljub materialni šibkosti oziroma je neuvrščenost predstavljala poceni in nizko rizično strategijo za dosego vpliva (Ashok 1976). Neuvrščenost pa ni preprečila Nehru, da bi poiskal vojaško pomoč Zahoda v Kitajsko-Indijski vojni leta 1962 ali da bi Indija sklenila sporazum s SZ o miru, prijateljstvu in sodelovanju leta 1971. Ta sporazum je med drugim predvideval vzajemno pomoč v primeru napada nanje. Sporazum je tudi omogočal prenos sovjetske vojaške tehnike, ki je Indiji omogočila izpeljavo operacije v Vzhodnem Pakistanu (Bangladeš) decembra 1971. Z rastjo indijske vojaške moči so se spreminjali tudi pogledi na neuvrščenost. Leta 1978 je Onkar Marwah povzel indijsko politiko do neuvrščenosti kot: »Indijski pogled do neuvrščenosti se je spremenil, tako da sedaj sovпада s politiko ostalih velikih držav. Tako je relativno šibkejša Indija želela uravnovežiti odločanje med močnimi in šibkimi državami, zdaj pa ohranja sedanju status, saj bo s tem imela prednost v prihodnosti. Indija sedaj išče enak status kot ostale velike države in s tem enako moč.« (Marwah 1978)

4.3 Indijska strateška kultura v praksi

Do sedaj predstavljen profil Indijske strateške kulture je bil osredotočen na značilne lastnosti, ki so zakoreninjene globoko v indijski kulturni in verski zgodovini. Te lastnosti so osnova indijske strateške kulture, ki se ni spremenila vse od osamosvojitve. Tekmovanje Vzhoda in Zahoda med hladno vojno ter izzivi v neposredni regiji, predvsem razdelitev Indije, oboroženi konflikti s Pakistanom in obmejni konflikt s kitajsko leta 1962, so dodale vsebino indijski strateški kulturi, toda niso je bistveno spremenili (Jones 2006, 10). Po osamosvojitvi se je Indija soočala z velikim številom varnostnih problemov, toda razen razdelitve leta 1947 ni bilo večjih narodnih travm, kot so revolucije, državljanske vojne, vojaški porazi ali okupacije. Take travme bi lahko povzročile večje spremembe v strateški kulturi. Indijska strateška kultura, ki se je razvila med družbeno elito, se ni veliko spremenila. Globalizacija, transformacije v indijski družbi in novo strateško sodelovanje z ZDA bodo mogoče imeli vpliv na spremembo strateške kulture toda, za to bo potreben še čas (Kartchner 2009, 117-121).

4.3.1 Razdelitev Indije

Geografija je imela velik vpliv na indijsko zgodovino in kulturo, s tem pa tudi na strateško razmišljanje in strategijo. Strateška lokacija Indije, njena velikost in število prebivalstva so vplivali na prepričanje indijskih voditeljev o njeni veličini, premoči v njeni regiji in tudi o njeni svetovni pomembnosti. Himalaja in gorovje Hindukuš na severu, Bengalski zaliv na vzhodu in Arabsko morje na zahodu omejujejo indijsko podcelino (Dodds 2000, 212). Ta diamantna zemeljska tvorba meri 3000 kilometrov od najsevernejšega do najjužnejšega dela in približno enako od vzhoda do zahoda. Indija zavzema največji del podceline, čez tri milijone kvadratnih kilometrov in je po številu prebivalstva druga največja država na svetu. Na zemljevidu zahodne poloble Indija leži v središču velike regije od Afrike do Rusije in Velike Britanije do Avstralije, čeprav temu ni tako. Ima pa strateško lokacijo glede na glavne trgovske poti med Avstralijo in Evropo ter med Daljnim vzhodom, Srednjim vzhodom in Evropo (Tanham 1996, 2-3).

Skozi zgodovino so osvajalci iz severa, ki jih je privabljal bogastvo Indije, prinesli nove kulture, ki so se združile z že obstoječo. Večina osvajalcev je prišla z ozemlja, ki ni imelo stika z morjem, kar je dalo dominantnemu severu njegovo strateško orientacijo na kopno in zanemarjanje pomorstva. Na jugu, ki ga večinoma poseljujejo ljudstva, ki so bila pregnana iz

severnih ravnin, pa se je tudi bolj ohranila dravidinjska kultura, prav tako pa se je ohranila tudi močnejša pomorska tradicija. Prebivalstvo te regije se je tudi bolj ukvarjalo s prekomorsko trgovino z Evropejci in Arabci na zahodu in Kitajci na vzhodu. Reke in gorovja so še bolj razdrobila Indijo, predvsem na jugu na manjša geografska območja, ki so razvila svojo kulturo in jezik. Geografija je tako združila kot razdelila Indijo, kar povzroča težave še v današnjem času.

Dolgo časa je veljalo prepričanje, da gorovja in oceani varujejo Indijo pred napadi od zunaj, čeprav so prelahki na severozahodu omogočali različnim napadalcem zavzeti večino Indije. To nasprotje, da so geografski dejavniki tako onemogočali kot omogočali tuje invazije pa nadomesti sposobnost indijske kulture, da absorbira tuje kulture in se s tem okrepi ter razvija. To nasprotje igra tudi veliko vlogo v moderni indijski identiteti in predstavlja tako občutke veličine kot ogroženosti. Geografske ovire pa so tudi zadrževale Indijce na podcelini in omogočale razvoj unikatne kulture (Tanham 1996, 3-7).

Indijska geopolitična prihodnost in okolje sta se s porastom muslimanskega nacionalizma, razdelitvijo Indije in s tem nastankom Pakistana zelo spremenila. Kneževini Jammu in Kashmir, ki mejita na Kitajsko, sta bili de facto razdeljeni, toda vprašanje je nerazrešeno in povzroča trenja med Indijo ter Pakistanom vse do danes. Razdelitev je okrnila Indijo kot geopolitični izraz (Dodds 2000, 218). Povzročila je tudi resne geopolitične posledice. Prva je bila omejitev indijskega vpliva na Iran, Afganistan in takrat sovjetsko centralno Azijo, saj je zdaj Pakistan zapiral vse poti do tega območja. Vzhodni Pakistan kot muslimanska enklava v nekdanji provinci Bengal je omejevala indijski vpliv na vzhod proti Burmi in indijske obrambne možnosti proti Kitajski, kar je pokazala obmejna vojna oktobra 1962. Druga posledica je bila, da so zaradi delitve po muslimansko-hindujski pripadnosti nekatere skupnosti, ki so predstavljale muslimansko manjšino v Indiji, ostale v Indiji. Njihovi pripadniki lahko predstavljajo notranjo nevarnost za stabilnost in celovitost Indije in jo ovirajo pri izvrševanju svoje strateške kulture na podcelini. Tretja posledica je vprašanje Kashmirja, ki ogroža Indijo in Pakistan ter vodi v nenehne omejene mejne vojne in je spodbudila Pakistan, da je sledil Indiji na poti k jedrskemu orožju. Indijska posesivnost do Kashmirja je naravna posledica njihove strateške kulture, ki ima to ozemlje za starodavno hindujsko (Jones 2006, 11).

Vzhodni Kashmir je del Himalajske verige in tako predstavlja povezavo do hindujskih svetih mest, romarskih krajev ter mejo legendarnih in zgodovinskih indijskih imperijev v tej regiji. Kot je že bilo izpostavljeno pri naštevanju lastnosti indijske strateške kulture, je tako ozemlje razumljeno kot sveto in del Indije. Lastnost indijske strateške kulture, ki vidi, da se različne religije lahko absorbirajo, vidi vse prebivalce podceline, tako muslimane in hindujce, kot Indijce, ki predstavljajo združevalno silo na podcelini, vidi Pakistan kot težavo. Ta lastnost je v nasprotju z idejo Pakistana kot domovine muslimanov na podcelini in zavrača obstoj Pakistana kot države. Ideja o brezčasnosti indijskih ciljev pa zavira pogajanja o Kashmirju, saj prevladuje prepričanje, da bo Indija na koncu zmagala in uveljavila svojo voljo (Kartchner 2009, 122). Tudi odločitev muslimanov, ki so po razdelitvi ostali v Indij, da ostanejo v njej kljub ponudbi o zamenjavi prebivalstva pomeni za Indijce dokaz, da lahko z muslimani živijo v eni državi, razdelitev pa je bila nepotrebna (Sen 2006, 51).

Poudarjanje prednosti gledanja stvari na dolgi rok in potrpljenja v indijski strateški kulturi je Indiji omogočilo, da se je notranje stabilizirala in izničila začetno obkolitev s strani Pakistana. Njen največji dosežek v prvih treh desetletjih neodvisnosti je bil preprečitev fragmentacije svojega ozemlja s strani muslimanov ter razdelitve glede na različne jezikovne skupine v južni in zahodni Indiji (Bakshi 2002, 134-5). Indija je bila tudi skozi zgodovino sestavljena iz različnih kraljestev, različnih kultur in religij. Indijski vladarji kot je bil Akbar so gradili na razlikah. Akbar, kot vladar je tudi uvedel prakso dialoga z različnimi religijami in prepričanji. Prav te razlike so prepričale mnoge, da Indija ne mora biti enotna država. Tudi Winston Churchill je povedal svojo opažanje, da Indija ni nič bolj država kot ekvator. Tudi prepričanje, da je Raj prvi uvedel koncept enotne Indije izhaja iz obdobja imperializma. Prav te razlike in mirno sobivanje pa je element, ki naredi indijsko kulturo nekaj posebnega (Sen 2006, 39-40).

Po neodvisnosti je kongresni stranki uspelo preprečiti razdrobitev Indije s strani raznih skupin kot so Tamilci, katerih zahteve so na vrhuncu mejile na neodvisnost, in Gujarati ter Marathi, s tem ko jim je zagotovila njihove jezikovno celovite države v federalnem sistemu. Ti uspehi ohranjanja ter utrjevanja notranje stabilnosti v prvih desetletjih so omogočile kasnejše spopadanje s podobnimi zahtevami sikhov v Punjabu v osemdesetih, raznih plemen v Assamu v vzhodni Indiji in izzivi ki jih je predstavljal Pakistan. Notranja stabilnost je bila pomembna pri vzpostavljanju in modernizaciji vojske, znanstvenem in ekonomskem napredku ter pri projekciji Indije kot regionalne oziroma globalne rastoče sile.

Možnost, da Pakistana politično in vojaško zadržuje Indijo je bila izničena s prvo strateško vojaško operacijo Indije leta 1971, ki je pokazala tradicionalne vrednote strateške kulture in vodenja vojne (Bakshi 2002, 134-5). V tej operaciji so indijske vojaške sile napadle vzhodni Pakistan ter prisilile tamkajšnje pakistanske enote v predajo, to pa je omogočilo tamkajšnjemu nacionalnemu gibanju ustanoviti svojo državo Bangladeš. Ta akcija je odražala real politične poglede v indijski strateški kulturi, saj je z odločno uporabo sile razkosala Pakistan kot suvereno državo. To operacijo je omogočila tudi prej sklenjena indijsko-sovjetsko pogodba o prijateljstvu, čeprav je posegla v takrat veljavno politiko neuvrščenosti. Izguba vzhodnega dela države, kar je Pakistan priznal leta 1972 z dogovorom iz Simala, je uničila vsako upanje o vojaški rešitvi Kashmirskega vprašanja. Po tem so morali pakistanski vojaški voditelji priznati indijsko konvencionalno vojaško superiornost, prav tako so v tem času začeli vzpostavljati svoj jedrski program. Poskusi vojaškega reševanja v Kashmirju so potihnili za naslednjih osemnajst let, pakistanska mirna drža do Indije pa je potrdila indijske poglede na lastnosti svoje strateške kulture predvsem v smislu premoči, hierarhičnosti sveta in, da resnice ter moč zmagata na dolgi rok. Tudi notranja trenja je Indija po letu 1970 premagovala relativno lahko ter s tem utrjevala nacionalno enotnost, ki sedaj ni bila več ogrožena s strani jezikovnih ali regionalnih skupin, z izjemo v nekaterih severovzhodnih delih (Kartchner 2009, 122-123).

4.3.2 Hladna vojna, velesile in Kitajska

Indijska neodvisnost je sovpadala s Trumanovo doktrino in začetkom sovjetsko-ameriškega tekmovanja v Evropi in Bližnjem vzhodu. Indijska zunanja politika neuvrščenosti je izražala unikatni indijski pogled na svet ter ranljivost države po razdelitvi. Tako kot so se ZDA po osamosvojitvi bale zavezujočih zavezništav, se je tudi Indija izogibala izrazitemu nagibanju na Zahod ali Vzhod. Tako je kljub navdušenju nad parlamentarizmom, vladavino zakonov in literaturo, v duhu katerih so bile vzgajane dve generaciji indijskih voditeljev, indijska strateška kultura spodbujala politično distanco od Zahodna ter zaprla vrata evropskemu in ameriškem neo-imperializmu. Zadrževanje zahodnega in sovjetskega vpliva pa je moralo kljub temu dovoliti prihod novih tehnologij. Indijske strateške elite so predvidevale, da bodo lahko same obvladale nove tehnologije, če bodo imeli do njih dostop in to prepričanje je mejilo na ideološko prepričanost. Prav to vztrajanje pri samozadostnosti na znanstvenem, tehnološkem in vojaškem področju je zadržalo razvoj na teh istih področjih. Neuvrščenost je omogočala gospodarsko neodvisnost med hladno vojno in vpliv v geopolitičnem prostoru.

Indija je lahko tako pridobivala pomoč tako iz zahoda kot iz vzhoda po ugodnejših cenah in čeprav ni prispevala k prenosu modernih tehnologij so indijske strateško kulturne elite takrat predvidevale, da so jo prednosti, ki jih je ta politika prinesla, opravičevale. Kasneje je postalo očitno, da ima veliko zanašanje na obrambo, atomsko energijo, elektroniko in vesoljsko tehnologijo na obe strani v hladni vojni tudi negativne posledice, saj ni omogočalo razvoja samozadostnosti na področju teh visokih tehnologij. Razvoj lastnih visokih tehnologij je v Indiji potekalo veliko počasneje in z več težavami, kot je bilo to priznано med hladno vojno (Jones 2006, 12-15; Kartchner 2009, 123-124).

Indijska neuvrščenost je bila polna kontradikcij, ki kažejo na sposobnost njihove strateške kulture, da jih absorbira. Neuvrščenost ni bila nikoli stroga politika nevtralnosti in skozi čas se je Indija začela nagibati na sovjetsko stran kljub sovjetskemu posredovanju v Afganistanu. Tudi indijska zavezanost k demokratičnim vrednotam ni pripomogla k nagibanju na zahod. K temu je pripomogla tudi podpora ZDA Pakistanu, ki je bil pomembnejši pri politiki zadrževanja SZ skupaj z Iranom in Turčijo. Indija pa je v vojaški pomoči Pakistanu videla grožnjo svoji varnosti. SZ je tudi redno podpirala Indijo v Organizaciji združenih narodov v zvezi z Kashmirjem. Obe državi sta imeli tudi enake cilje glede mirne integracije muslimanskega prebivalstva v svojih državah z zanikanjem »političnega islama«. Obrat proti SZ je omogočil tudi vpliv Indije v Moskvi in preprečil morebitne želje Kominterne po subverziji z zunanjih financiranjem in vplivom na indijske komunistične stranke. S prijateljskimi odnosi s SZ pa je tudi vojaška tehnologija postala cenejša.

Odnos med Indijo in Kitajsko pa ni bil tako dober, kljub začetnemu prizadevanju. Indija je poskušala vzdrževati dobre odnose s komunistično kitajsko, saj je predvidevala, da bo kot nerazvita država s protikolonialnimi pogledi simpatizirala z indijskim vodenjem neuvrščenih držav. Tak odnos je nekaj časa deloval, do oktobra 1962, ko je kitajska poslala vojsko čez Himalajo v slabo branjen vzhodni del Indije, kar je predstavljal velik udarec indijski samopodobi. Ta poteza naj bi izražala kitajsko nestrinjanje do indijskega pogajalskega stališča, ki je onemogočal pogajanja o meji. Kitajska se je po nekaj tednih enostransko umaknila spor pa do danes ni razrešen. Indijsko pogajalsko stališče onemogočala pogajanje, ker se Indija počuti opravičena do tega ozemlja, kar izraža tudi ena izmed lastnosti njene strateške kulture.

Kitajski poseg leta 1962 je ponižal Indijo, ki je pričela graditi boljše povezave z vzhodnim delom, utrjevati mejo s Kitajsko in povečala svoje konvencionalne sile. Do leta 1970 je bila Indija že dobro pripravljena na preprečitev podobnega kitajskega napada. Kitajska pa se je v tem času začela povezovati s Pakistanom, ga vojaško oskrbovala in podpirala pri njegovih prizadevanjih do Kashmirja. Kitajski napad leta 1962 je zbližal Indijo in ZDA, ki pa je bila zaposlena s kubansko krizo, vendar je ponudila vojaško pomoč Indiji proti Kitajski. Indija je to pomoč zavrnila zaradi navideznih ali realnih dodatnih pogojev ZDA. K zavrnitvi je lahko pripomogla tudi strateško kulturna lastnost večvrednosti in prepričanje v svojo pravico. Prav tako Kitajska s svojim enostranskim umikom ni več predstavljal grožnje.

Pomoč ZDA Indiji pa je obrodila tudi nekaj sadov pri skupnem tehničnem vohunjenju in opazovanju Kitajske in njenega jedrskega programa. Kitajski je uspelo testirati svoje prvo jedrsko orožje oktobra 1964, tehnične podatke o eksploziji pa je ZDA uspelo pridobiti z inštrumenti, ki so jih Indijci postavili v Himalaji. Indija ni bila naklonjena pomoči ZDA tudi zaradi samozadostnosti, ki jo zagovarja indijska strateška kultura. Zaupanja pa je primanjkovalo tudi zaradi propagande, ki so jo širili skrbniki indijske strateške kulture in sicer, da so bile ZDA pripravljene braniti celovitost Pakistana v vojni leta 1971 tudi z vojaškim posredovanjem in z grožnjo uporabe jedrskega orožja. Take zgodbe so utrdile prepričanje, da so ZDA na strani Pakistana, prav tako pa so pomagale pri prepričevanju o potrebi lastnega jedrskega orožja (Kartchner 2009, 124-125).

Kitajska, kot sem že omenil, ni predstavljala klasičnega sovražnika, toda po indijski neodvisnosti je prišlo do občutka tekmovanja med državama. Himalaja je skozi zgodovino predstavljala naravno prepreko invazijam s severovzhoda. Tudi budizem, ki izvira iz Indije, se je razširil na Kitajsko, Tibet, Japonsko in druge dele jugovzhodne Azije s počasnim pronicanjem in ne skozi osvajanje. Kitajski cesarji so bili bolj zainteresirani za širitev okoli velikih rek osrednje Kitajske in niso imeli niti volje niti energije, da bi širili svoje cesarstvo proti Indiji ali da bi jo poskušali kolonizirati. Tibet je predstavljal le visoko ležečo in malo poseljeno provinco brez pomembnih surovin. Britanci so širili svoje meje tudi proti Tibetu, toda meja med britanskim in kitajskim imperijem na Himalaji ni bila nikoli formalno dorečena, kar sedaj predstavlja potencialne spore med Indijo in Kitajsko. Tudi Indija je bila bolj zainteresirana za nadzor ozemlja okoli svojih svetih rek in svetim teritorijem ob Himalaji in ni oporekala kitajskemu nadzoru Tibeta. Z razdelitvijo britanske Indije in ustanovitvijo

Pakistana in vprašanem Kashnirja je Indija postala bolj zaskrbljena glede svojih meja in obrambe le teh.

Kitajska se v indijski strateški kulturi znajde kot sovražnik predvsem kot alternativna starodavna civilizacija, z velikim številom prebivalstva, s katero bo Indija prišla v konflikt pri vplivu tako na gospodarskem kot obrambnem področju v sosednjih regijah. Kitajski je relativno hitro uspelo izdelati jedrsko orožje kar je Indijo izpostavilo mogočemu izsiljevanju z njem. Kitajska tudi oskrbuje Pakistan z orožjem, s tem pa je pridobila zaveznika v Arabskem morju. Bojazen, da bi Kitajska predstavljala sovražnika, se lahko vidi tako skozi nauke Kautilya kot modernim pogledom ravnotežja med državami. Indija se ima za enakovredno, če ne bolj pomembno staro civilizacijo, kot Kitajska. Moderna indijska država vodi politiko sodelovanja s Kitajsko, prav tako pa se je z njo začela povezovati. Vse večja menjava in sodelovanje med njima pa je namenjena manjšemu zanašanju Kitajske na Pakistan (Kartchner 2009, 131).

4.3.3 Ekonomski dejavniki in sprejemanje odločitev

Indijska strateška kultura se je odražala tudi v gospodarski neodvisnosti do leta 1991, ko pride do premika k liberalizaciji gospodarstva, ki se ga lahko gleda kot prilagoditev. Indijska centralizirana gospodarska politika po neodvisnosti je bila zelo pod vplivom Harold Laksija in planskega gospodarstva v SZ. Čeprav je bilo v Indiji veliko zahodno izučenih ekonomistov, sta Nehru in njegova Kongresna stranka zagovarjala plansko gospodarstvo. S petletnimi načrti naj bi bilo najlažje porazdeliti sredstva za vzpostavitev močne industrije, v kateri je Indija zaostajala. Ta pogled na gospodarsko politiko je bil zelo sumljiv do kapitalizma, profita, tujih vlaganj in delovanja trga. Domače elite naj bi zagotavljale razvoj in nato enakovredno razdelile dobrine med množice. Gospodarstvo se je tako močno zanašalo na javni sektor, predvsem pri infrastrukturi in obrambi. Agrarni sektor je bil izboljššan z gensko spremenjenimi semeni in povečanjem ter izboljšanjem namakanja, kar je vodilo v »zeleno revolucijo« v Punjabu in Gujaratu. Toda kljub vsemu je bila indijska gospodarska rast v prvih treh desetletjih majhna, tudi po zaslugi planskega gospodarstva (Jones 2006, 18-19; Kartchner 2009, 127).

Zanašanje na javni sektor je šlo z roko v roki z omejevanjem tujega kapitala in visokimi uvoznimi carinami. Tak pristop je upočasnil nastajanje domačih podjetij, pomanjkanje

zunanje konkurence pa je pomenilo slabo kvaliteto izdelkov, ki zato posledično pogosto niso bili konkurenčni na tujih trgih. Prepričanje, da vodstvo v državi ve kaj je dobro za državo, je pripomoglo k slabi gospodarski rasti Indije v osemdesetih letih. Strateška kultura pa je tukaj služila kot ovira. Šele veliki uspehi »azijskih tigrov« (Južna Koreja, Malezija, Tajska, Singapur in Indonezija) je prepričal indijsko vodstvo v spremembo. Indija je tako odprla svoja vrata s tem omogočila svojim podjetnikom, da so lažje izvažali in uvažali tudi ob pomoči tujega kapitala. Liberalizacija se je zgodila ravno v trenutku, ko je v ZDA prišlo do razmaha računalniške in informacijske tehnologije. To je povzročilo hiter prenos in zakoreninjenje te industrije v Indiji, kjer je bilo veliko izobraženi in angleško govorečih inženirjev ter drugega tehničnega osebja. Uspeh na področju računalniškega programiranja in informacijske tehnologije je bil potrditev nekaterih lastnosti indijske strateške kulture, kot so »znanje kot moč« in povečanje statusa države v mednarodnem okolju. Nove vrednote tržnega gospodarstva, kjer je čas denar, pa so tudi v navzkrižju z nekaterimi lastnosti strateške kulture, kot so tradicionalna mitologija, simbolizem in brezčasnost vrednot. Dinamičen razvoj tako nekatere lastnosti indijske strateške kulture podpira, medtem ko je z drugimi v nasprotju (Jones 2006, 20; Kartchner 2009, 128).

4.3.4 Indija in mednarodni odnosi

Indija je bila ena izmed ustanovitvenih članic Organizacije združenih narodov (OZN), ki so podpisale deklaracijo združenih narodov v Washingtonu 1. januarja leta 1942. Prav tako je sodelovala na konferenci OZN 25. aprila leta 1945 v San Franciscu. Po neodvisnosti je Indija videla svojo članstvo v OZN kot sredstvo za ohranjanje miru na vrhuncu hladne vojne s preprečevanjem nastanka vojn in konfliktov. Indija je tudi zagovornica protikolonializma, nasprotovala je apartheidu, zagovarjala globalno razorožitev in končanje oborožitvene tekme, prav tako pa zagovarja pravičnejšo ekonomsko politiko. Z večino držav ima tudi vzpostavljene diplomatske stike.

Med hladno vojno si je Indija v OZN prizadevala za preprečitev vsiljevanja sporov med velesilami v debate Generalne skupščine in si prizadevala za osredotočenje na debate o gospodarskem razvoju. V začetku petdesetih let dvajsetega stoletja si je Indija tudi prizadevala za vključitev Ljudske republike Kitajske v OZN, vendar je bila pri tem neuspešna. S svojo vlogo posrednika je pomagala pri reševanju vprašanja o zapornikih med Korejsko

vojno, kar je pripomoglo k podpisu premirja in končanju Korejske vojne. Sodelovala je tudi v mirovnih operacijah na Bližnjem vzhodu, Cipru in v Demokratični republiki Kongo.

Konec hladne vojne in globalizacija sta prisilili Indijo k prilagoditvi na te izzive. Pomemben del te prilagoditve je zaveza h kolektivnim akcijam in multilateralno reševanje nadsacionalnih problemov pod okriljem OZN. Indija tudi zagovarja reformo OZN, ki bi naredila to organizacijo bolj reprezentativno in s tem bolj kredibilno in učinkovito, predvsem v varnostnem svetu, ki bi moral predstavljati sedanje razmerje sil. Podpira tudi strukturne reforme finančnega sistema, ki bi bil bolj reguliran, z večjim mednarodnim sodelovanjem in nadzorovanjem.

Čeprav ni stalna članica varnostnega sveta, je bila občasno izvoljena na mesto nestalne članice. Je tudi članica različnih teles OZN, kot so ekonomski in socialni svet, svet ZN za človekove pravice, in agencije za atomsko energijo. Indija je imela tudi pomembno vlogo pri izražanju ekonomskih skrbi držav v razvoju na konferencah ZN o trgovini in razvoju (Permanent mission of India to the United Nations 2012, 29. maj).

4.4 Teme vojne in miru v indijski strateški kulturi

Indijska strateška kultura je iz svoje dolge zgodovine selektivno povzela nekatere vrednote in politično kulturo. Elementi vojne in miru v indijski strateški kulturi se nagibajo bolj k real-politiki kot pa na mitološko religiozno stran, ki jo predstavlja pacifizma in je pridobil ugled z vplivom Mahatme Gandhija na nacionalno gibanje. Obe strani pa puščata sled na indijski strateški kulturi tako real-politična in pripravljenost na vojno kot pacifistična. Skrbnike indijske strateške kulture pa to nihanje in protislovje ne moti (Kartchner 2009, 128-129).

Moderna indijska mitologija ima veliko gradiva v starodavnih epih kot sta Ramayana in Mahabharata, kjer se dobri principi bojujejo z zlobnimi demoni. Ti epi so tako zapisani kot tudi igrani na raznih festivalih, lokalnih plesih in ritualih, množicam pa so predstavljeni tudi preko filmov. Epi učijo o spopadu dobrega in zla, v tem boju pa dobro ponavadi po velikih izgubah in žrtvovanju zmaga. Uporaba nasilja za reševanje takih sporov je v teh zgodbah samoumevna, vendar vojna kot taka ni ovekovečena. Boj pa se odobrava predvsem kadar gre za spopad med dobrim in zlim. Taki pogledi pa kot verovanja ali kot metafore predstavljajo

pomemben združevalni faktor, ki v tako raznoliki družbi združuje tako hindujske elite kot množice (Kartchner 2009, 129).

Gandhi je na indijsko družbo vplival s svojim zavračanjem fizične sile in zavračanjem uporabe nasilja v politiki. Kljub temu je bila njegova politika in tehnika nenasilnega upora proti britanski vladavini nepopustljiva in neusmiljena. Njegova filozofija je predstavljala reformirano različico hinduizma in ne splošno sprejete in bolj tradicionalne. Ta filozofija je izpostavljala pomen človeškega življenja in zgražanje nad ubijanjem in prelivanjem krvi. Čeprav današnji skrbniki indijske strateške kulture njegove filozofije ne odobravajo, pripisujejo pomen njegovi nepopustljivosti. Njegovo nasprotovanje nasilju pa ni absolutna vrednota in je norma takrat, ko ni ogrožen bistveni interes in prevladuje mir (Jones 2006, 21; Kartchner 2009, 130).

4.4.1 Zaznavanje nasprotnika

Sovražnik je v indijski strateški kulturi definiran kot tuja sila, katere namen je odvzeti Indiji njeno sveto ozemlje ali uničiti njeno družbo. Ker je Indija stara civilizacija, se strateška kultura lahko sklicuje na različne sovražnike, ki so ogrozili Indijo skozi njeno dolgo zgodovino. Kitajsko cesarstvo tukaj ni zastopano, saj ni ogrozilo jugovzhodne Azije, zato pa je več poudarka na muslimanskih vpadih, ki so tipično prihajali iz severozahoda, iz območja, kjer je sedaj Afganistan. Muslimanski vladarji so premagali številna hindujska kraljestva na severu in jugu Indije ter postali hegemon na podcelini. Tudi Britanci so lažje pridobili naklonjenost Indijcev, saj so premagali Mogulsko cesarstvo in druga manj močna muslimanska kraljestva. Indijska družba je napadalce ponavadi absorbirala skozi svojo tradicijo, učenje in vrednote. Pri muslimanskih napadalcih pa se je to pokazalo za težavno, saj so njihove vrednote bile manj prepustne, monoteistična vera pa je bila v nasprotju z hindujskim pogledom na svet. Hindujske vrednote in način življenja je bil napaden tudi direktno preko želje muslimanskih vladarjev po spreobrnjenju svojih podanikov, toda s časom so prakso nasilnega spreobračanja opustili. Stabilnost so si zagotovili tudi z rekrutiranjem nižjih kast v svoje vojske, pripadnike višjih kast pa so uporabili v administraciji (Kartchner 2009, 130).

Evropski napadalec je prišel z morja ter prinesel nove načine vojskovanja in jih združil s trgovanjem in misijonarskim delom. Britanci so bili boljši od Portugalcev in Francozov pri

prodiranju v notranjost podceline. Britansko napredovanje je spodbujala želja po varovanju trgovskih poti, s tem pa so z misijonarji prinesli tudi moderne načine izobraževanja in kmalu so vplivnejše indijske družine pošiljale svoje otroke na šolanje v Veliko Britanijo. Z razširitvijo britanskega kolonialnega sistema upravljanja se je uveljavilo moderno pravo in sodišča, javna uprava, policija in sčasoma parlamentarne institucije. Tudi britanska vladavina in kolonialisti so bili sovražniki, toda odnos z njimi ni bil tako napet, ker so izpodrinili bolj osovraženo muslimansko vladavino. Prinesli pa so tudi napredek v transportu, znanosti, industriji in modernem izobraževanju. Kulturno prepričanje o tem, da je znanje moč, so se indijske elite hitro vključile v nov izobraževalni sistem in iz njega dobile znanje in izkušnje o politični organiziranosti, ki so jih nato uporabili za doseganje svoje neodvisnosti. Prav uporaba zahodnega znanja proti kolonialni vladavini in končna pridobitev neodvisnosti je vir navdiha v moderni indijski strateški kulturi (Jones 2006, 21-22; Kartchner 2009, 130-131).

4.4.2 Revolucionarji in teroristi

V času po neodvisnosti se Indija sooča tudi z grožnjami raznih terorističnih skupin. Večinoma te grožnje prihajajo iz nehindujskih skupin, ki želijo doseči avtonomijo ali neodvisnost. Med te skupine spadajo tudi maoisti, revolucionarna skupina, ki deluje že od šestdesetih let 20. stoletja in vodi gverilsko vojno v različnih delih Indije, v bližini meje z Nepalom, v Andhra Pradeshu in v zadnjem času med domorodnimi plemeni v centralni Indiji. Novejša grožnja je islamski terorizem, ki ga izvajajo ekstremistične skupine iz Pakistana, Afganistana, Bangladeša in indijskega dela Kashmirja. Operacije izvajajo tudi globoko v centralni Indiji, kot so napadi v Mumnaju in na indijski parlament. Indija se je tako soočala s terorističnimi napadi dolgo pred vojno proti terorizmu po enajstem septembru. Lastnosti indijske strateške kulture, ki so posebej uporabni v boju proti terorizmu, so brezčasni cilji oziroma potrpežljivost, ki pride iz njih in moč znanja oziroma korelacija uporabe moči. Povezovanje islamskih ekstremistov s Pakistanom, predvsem po enajstem septembru, pa predstavlja veliko oviro v odnosu teh jedrskih držav (Jones 2006, 25).

Indijski državniki sicer ne označujejo celotnega arabskega sveta ali vseh muslimanov za sovražnike. Taka posplošitev bi stigmatizirala tudi 13 % indijskega prebivalstva, skoraj 140 milijonov, ki so muslimani. Odnosi Indije z arabskimi državami in muslimanskim svetom pa so na trenutke napeti. Tudi indijska strateška kultura ni naklonjena islamskemu svetu zaradi že omenjenih zgodovinskih izkušenj. Indija dolgo ni priznala Izraela zaradi bolj praktičnih

povezav in dobrih odnosov z večjimi arabskimi državami, kot sta Egipt in Irak. Predvsem Irak je bil pomemben indijski dobavitelj energije. Podobno si je Indija prizadevala zgraditi dobre odnose z Iranom, predvsem zaradi energentov. Dobri odnosi s temi državami pa so tudi zmanjšali vpliv Pakistana na te iste države.

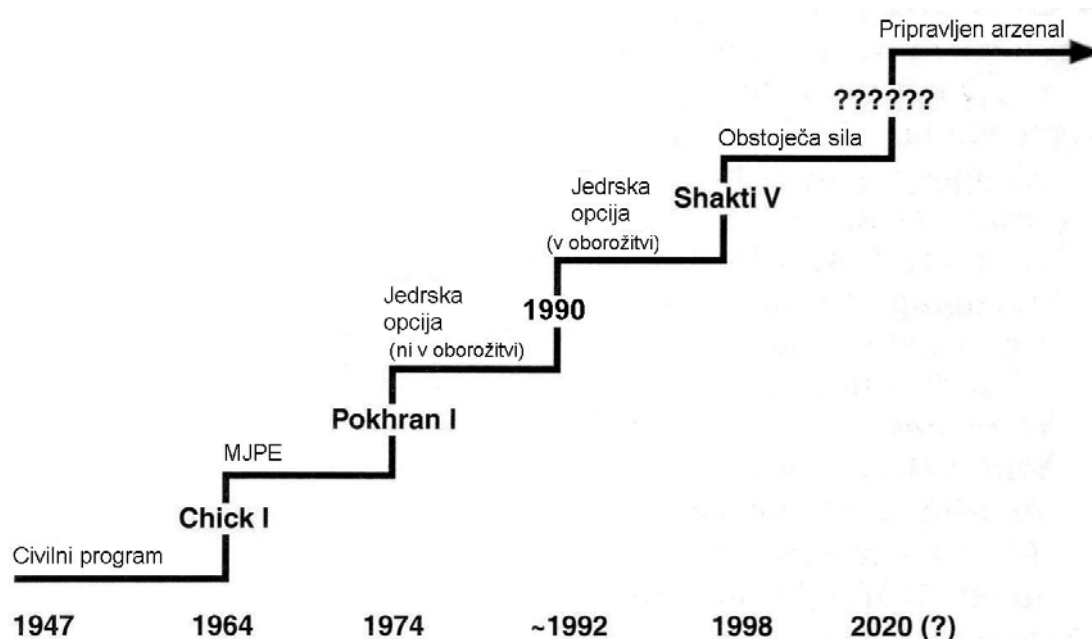
Indija je zaradi teh razlogov vzpostavila diplomatske stike z Izraelom šele leta 1992, ko je bilo konec hladne vojne, pomembnost skupine neuvrščenih držav pa se je zmanjšala in pokazale so se potrebe po boljših odnosih z zahodnimi državami. Od takrat naprej se je odnos z Izraelom zelo izboljšal, čeprav se Indija še vedno trudi ohraniti dobre odnose z arabskim in muslimanskim svetom. Ti premiki v indijski zunanji politiki so tudi izraz indijske strateške kulture, ki pripisuje velik pomen dolgoročnemu planiranju, sodelovanju z državami, ki lahko preprečijo prihod ekstremistov v Indijo in vzpostavitev zavezništev proti Pakistanu (Kartchner 2009, 131-132).

4.5 Strateška kultura in orožje za množično uničenje

Lastnosti indijske strateške kulture kot sta »znanje je moč« in »cilji so brezčasni« so se lepo pokazali pri indijskem jedrskem programu, pri pridobivanju orožja in politiki, tako pri predstavitvi tega svetu ter pri oceni pakistanskega jedrskega programa v kasnejših letih. Uporaba jedrskega orožja s strani ZDA v drugi svetovni vojni je pomenil pomemben trenutek pri elitah v vseh državah na svetu, prav tako tudi v Indiji. Ustvarjalna in uničevalna moč, ki se sprosti ob cepitvi atoma sovpada s hindujsko mitologijo, predvsem z Brahma »stvarnikom« in Sivo »uničevalcem« (Sen 2006, 251). Indijsko politično vodstvo se je zavedalo pomena nove tehnologije in znanosti za razvoj države. Državo so hoteli dvigniti na raven drugih velikih sil in jedrska energija in tehnologija ni bilo edino področje, na katerem so indijski znanstveniki hiteli z dohitevanjem ostalih držav (Kartchner 2009, 125). Avtor Stephen P. Cohen v svojem delu tudi izpostavi, da je Indija hotela postati jedrska sila zaradi kulturnih razlogov, med drugim tudi zaradi pridobitve prestiža in nacionalne veličine (Cohen 2000).

Indijska politika do jedrskega orožja je bila dvoumna že od vsega začetka. Indijski voditelji so si prizadevali osvojiti to tehnologijo, prav tako pa so vedeli, da bo osvojitve le te prinesla tudi sposobnost razvitja jedrskega orožja (Dodds 2000, 227). Gradnja objektov za proizvodnjo plutonija se je pričela že sredi petdesetih in sposobnost razcepitve plutonija je bila dosežena leta 1965, sedemnajst let po samostojnosti (glej Slika 4.1).

Slika 4.1: Razvoj indijskega jedrskega programa



Vir: Prirejeno po Tellis (2001, 720).

Politično vodstvo pod Nehrujem je verjelo, da bo Indija pridobila moralni in politični ugled, če bo poudarjala miroljubno uporabo jedrske energije ter nasprotovala širjenju jedrskega orožja (Dodds 2000, 226-230). Tako prepričanje je bilo skladno s strateško kulturo, ki poudarja moralo in povečanje svojega političnega statusa in dajanjem zgleda, kateremu bi lahko sledile tudi ostale države imetnice jedrskega orožja in tako orožje opustile. Tako prepričanje se je začelo spreminjati leta 1964, ko je Kitajska testirala svojo prvo jedrsko orožje, kar je bil trenutek streznitve za indijsko politično vodstvo (Sen 2006, 254), vendar ni bilo popolnoma opuščeno. Nadaljevanje te politike se je videlo pri sporazumu o prepovedi širjenja jedrskega orožja (nuclear nonproliferation treaty), h kateremu Indija, čeprav je bila ena izmed začetnih podpornic leta 1968, ko so bila pogajanja končana, ni pristopila (Kartchner 2009, 126).

Indijska tretja primerka Indira Gandhi je v tem času, leta 1969, svojim znanstvenikom že dala dovoljenje za pripravo tako imenovane miroljubne jedrske eksplozije. Njena motivacija je lahko bila utrditev svojega političnega vodstva doma in utrditev indijske podobe v svetu, ki je v tem času začela padati. Svetu so pokazali, da ima Indija vsa potrebna sredstva in znanja za sprožitev jedrske eksplozije in da je njen mednarodni status neokrnjen. Do eksplozije je preteklo štiri leta in pol, kar lahko kaže na to, da je bil pred tem že opravljen poskus, ki pa je

spodletel. Test se je tako zgodil maja 1974 in uspeh testa je bil političnemu vodstvu sporočen po telefonu s kodo »Budin nasmeh«. Indija je obstoj jedrskega orožja javno potrdila leta 1998 z novim jedrskim poskusom, torej po štiriindvajsetih letih po prvem, kar ponovno kaže na brez časnost in potrpljenje indijske strateške kulture. Druge lastnosti strateške kulture, kot sta »znanje je moč« in »vzdržljivost«, so se pokazale pri zoperstavljanju mednarodnemu nadzoru nad jedrskim programom, čeprav je to pomenilo prepoved trgovanja z jedrsko tehnologijo. Gradnja jedrskih elektrarn se je tako zavlekla, njihova kakovost in varnost pa je vprašljiva. Po štiridesetih letih gradnje so v Tarapuru odprli prva dva jedrska reaktorja in jedrska energija še danes predstavlja majhni procent vse proizvedene energije (Kartchner 2009, 127).

Element strateške kulture, ki zagovarjajo intelektualno superiornost, status in pravice, so se pokazali pri odnosu indijskih elit do pakistanskega jedrskega programa. Pakistanski jedrski program se je pričel kasneje in je bil v primerjavi z indijskim po obsegu mnogo manjši. Možnosti za razvoj programa so bile še toliko manjše, ker je mednarodna skupnost zaostрила trgovanje z jedrsko tehnologijo in tehnologijo, ki bi se lahko uporabljala v te namene po indijskem prvem jedrskem poskusu leta 1974. Pakistan se je odločil za jedrsko pot po porazu v vojni leta 1971 in je do leta 1979 že začel pridelovati obogaten uran, leta 1990 pa je zagnal prvi reaktor za proizvodnjo plutonija (Jones 2006, 26; Kartchner 2009, 127).

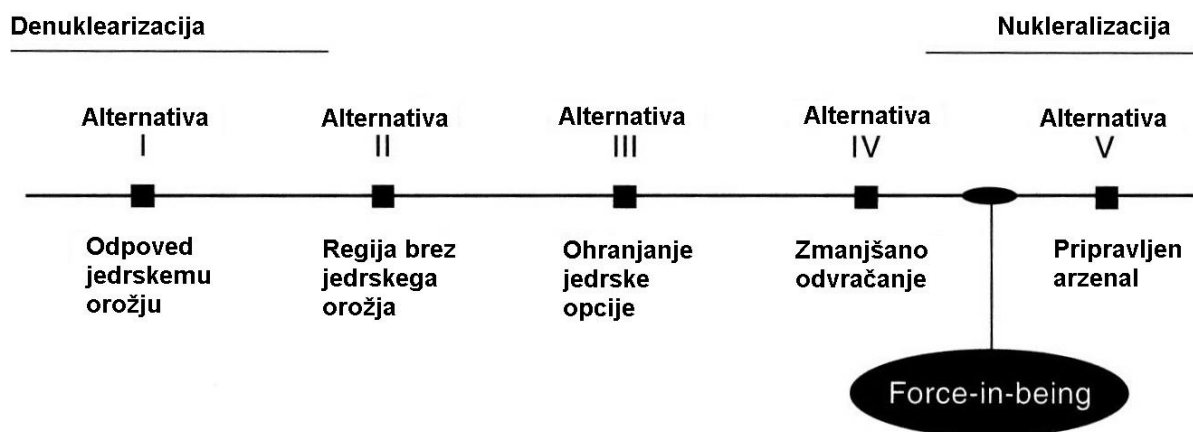
Med julijem 2005 in marcem 2006 je Indiji uspelo prepričati ameriškega predsednika Busha, da je ukinil sankcije, ki so jih ZDA uvedle zoper Indijo leta 1979. Indija ja zato morala sprejeti omejen nadzor pri civilnem jedrskem programu s strani mednarodne jedrske agencije, v zameno pa pridobila sodelovanje ZDA na civilnem jedrskem področju. To, da je lahko nadaljevala z vojaškim jedrskim programom je bil dokaz indijskih pogajalskih sposobnosti in potrditev prepričanja o svojih pravicah, katerega zagovarja indijska strateška kultura. Ta primer tudi nakazuje, kako se njihova strateška kultura opira kompromisom na področju strateških vrednot (Kartchner 2009, 11).

Indijska strateška kultura ne zagovarja pridobitev ali mogočo uporabo orožja za množično uničevanje, vendar si tudi ne dela iluzij glede širjenja le tega orožja. To orožje vidi kot nujno zlo, katerega se ne da izničiti z političnim dogovorom, vendar se da prilagoditi na njegov obstanek. Indija je tudi razvila in skladiščila velike količine kemičnega orožja, katerega obstoj je zanikala do sprejetja Konvencije o kemičnem orožju. Prav tako se predvideva, da je Indija imela aktivni program biološkega orožja, kjer je raziskovala nalezljive viruse kot so antraks in

koze. Ti programi so bili zamišljeni kot obramba pred nepredvidljivimi dogodki. Tudi indijska strateška kultura poudarja obvladanje področja orožja za množično uničevanje, čeprav so posledice uporabe le tega v vojni neprijetne (Jones 2006, 27; Kartchner 2009, 133).

Indija se je odločila za jedrski program kljub protislovni politiki, ki je v začetnih letih bila proti takemu orožju in kljub mednarodnem nasprotovanju. Ko se je Indija leta 1998 javno pridružila klubu držav imetnic jedrskega orožja, je zavzela pozicijo minimalnega jedrskega odvračanja (glej Slika 4.2), sprejela politiko, ki je prepovedovala prvo uporabo orožja, prav tako pa se je zavezala, da ne bo imela tega orožja v neposredni pripravljenosti (Basur 2011, 184).

Slika 4.2: Možne indijske jedrske drže



Vir: Prirejeno po Tellis (2001, 250).

Taka politika naj bi preprečila napake sovražnic iz hladne vojne, ZDA in SZ, ki sta imeli velik arzenal, kar je vodilo v oboroževalno tekmo med njima, poleg tega pa sta obe državi imeli tudi vojni doktrini, ki sta predvidevali uporabo tega orožja. Avgusta 1999 je v javnost prišel dokument imenovan osnutek jedrske doktrine, ki je predvideval vzpostavitev triade v jedrskem arzenalu z možnostjo masovnega maščevalnega napada in v skladu s tem sposobnost preživetja prvega napad. Dokument je govoril tudi o poveljevanju in nadzoru jedrskih sil v vojnem stanju. Doktrina je bila tako primerljiva z doktrinami drugih držav imetnic jedrskega orožja, izpuščena je bila samo proti raketna obramba (Alam 2002, 2-3). Osnutek jedrske doktrine ni bil nikoli sprejet kot uradna politika. Leta 2003 je nato bila objavljena operacionalizacija indijske jedrske doktrine, ki je najavila civilno vodeno nacionalno poveljstvo in vojaško poveljstvo strateških sil, sestavljeno iz treh zvrsti. Opravljen je bil tudi pregled poveljevanja in nadzora indijskega jedrskega orožja, stanja pripravljenosti,

pregled strategije povračilnega udara in operativni postopki na raznih stopnjah pripravljenosti. Iz objave ni bilo razvidno ali so jedrske sile pripravljene in razporejene, njihove oznake, nasprotniki, kaj so cilji ali kakšni so postopki pripravljenosti (Kartchner 2009, 133). Objava je tudi spodkopala politiko, ki je prepovedovala prvo uporabo jedrskega orožja v dveh točkah. Prva točka govori, da lahko Indija odgovori na vsak napad na indijsko ozemlje ali indijske sile s kemičnim ali biološkim orožjem z uporabo jedrskega orožja. V drugi točki pa obljublja, v primeru napada na indijsko ozemlje ali sile kjerkoli na svetu povračilni, jedrski napad. Indijska strateška kultura je tako karala jedrsko politiko zahodnih jedrskih držav in nekdanje SZ in razglašala indijsko jedrsko politiko minimalnega odvrčanja in prepovedi prve uporabe na eni strani, na drugi pa posnemala velesile pri razširitvi jedrskega arzenala, možnosti preživetja prvega napada in maščevanja. Objava iz leta 2003 je tako posnemala novejšo jedrske doktrine ZDA v možnosti jedrskega maščevanju za napad z orožjem za množično uničenje na ozemlje ali sile razporejene v tujini (Alam 2002, 3-6).

Skrivnostnost indijskih strateških jedrskih sil ustreza tako minimalistični retoriki, omejenim sredstvom in dolgemu času, ki bo potreben za vzpostavitev jedrskih sil, ki bodo primerljive s kitajskimi. Osnutek jedrske doktrine pa predstavlja vodilo za vzpostavitev jedrske triade s kopenskimi, zračnimi in mornariškimi jedrskimi silami. Če Indiji uspe uresničiti svoje maksimalistične težnje, bo jezik, katerega uporablja danes, razlagan kot vizionaren. V primeru neuspeha, drastičnih sprememb v svetu pa se lahko hitro spremeni v jezik minimalnega odvrčanja in jedrskega razoroževanja (Alam 2002, 10-11).

Spremembe voditeljev in strank na oblasti niso povzročile nobene spremembe ali upočasnitve v indijski jedrski politiki. Tudi parlament, tehnokrati, javno mnenje, relativna tehnološka slabost in revščina niso imele večjega vpliva na to politiko. Ta odpor na razne spremembe in nadaljevanje, kljub težavam, kaže na pomembnost strateške kulture pri izvajanju jedrske politike (Basrur 2001, 189-90).

5. KITAJSKA STRATEŠKA KULTURA

Paul Godwin o obstoju kitajskega načina vojskovanja pravi, da če obstaja tak, ki bi dal kitajskim silam prednost pred drugimi vojskami, se ni izkazal za učinkovitega v zadnjih tristo letih. V tem obdobju namreč lahko opazimo neprekinjen niz vojaških porazov, zadanih s strani Zahoda in Japonske (Binnendijk 1998, 65).

Vzponu Ljudske republike Kitajske (v nadaljevanju Kitajska) na globalnem področju svet posveča vse večjo pozornost. ZDA so po hladni vojni edini prepričljiv svetovni voditelj, vendar kako dolgo lahko to ostanejo (Knusten 2001, 292)? Poskus vzpostavitve prvega pravega globalnega imperija s strani ZDA je bil poskus kljubovati kitajskim gospodarskim uspehom. Polom ZDA v Iraku pa je povzročil, da je Kitajska edini pravi zmagovalec v vojni proti terorizmu (Arrighi 2008). Med glavnimi debatami o prihodnosti Kitajske prevladujeta dva teoretična pogleda. Pogled zahodnih raziskovalcev in politikov odraža predvsem prepričanja strukturalnih realistov ali kulturnih realistov. Med strukturalne realiste spadajo tudi neorealisti in ofenzivni realisti, ki verjamejo, da se bo Kitajska širila in tako nabirala moč na način, kot so to delale druge velike sile. Kitajska naj bi izzvala hegemonijo ZDA, svoje teritorialne spore naj bi reševala s silo in poskušala doseči sistemske spremembe skozi vojne. Čeprav Kitajska sedaj še ni dovolj močna, naj bi postala dejavnik nestabilnosti v mednarodnem sistemu, ki ga je potrebno zadržati.

Kulturni realisti pa poudarjajo vpliv kitajske strateške kulture na odločitve njene zunanje politike. Izpostavljajo, da ima Kitajska dve strateški kulturi, konfucijsko in parabellum strateško kulturo, pri čemer ima real-politika parabellum strateške kulture večji vpliv na odločitve kitajske velike strategije. Tak argument je najboljšje predstavljen v knjigi Iana Johnstona *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. V njej Johnston trdi, da so Mao in voditelji za njim uporabljali parabellum strateško kulturo, ki je vplivala na kitajsko agresivnost. Kitajska naj bi bila zgodovinsko ekspanzionistična država in je ostala taka še do danes (Kartchner 2009, 171).

Raziskovalci se strinjajo, da je kitajska strateška kultura napadalna, vendar se ne strinjajo koliko strateških kultur ima Kitajska, torej ali ima eno ali dve. Nekateri zagovarjajo, da ima samo eno, in sicer real-politično, saj konfucianizem ni uporaben za oblikovanje politike. Drugi tudi zagovarjajo, da ima samo eno strateško kulturo, vendar da je konfucijska, ki vpliva

na prepričanja in obnašanje kitajskih voditeljev. Tretji pogled zagovarja dve strateški kulturi, pri čemer Kitajska uporablja konfucijsko strateško kulturo, ko gradi svojo samopodobo, medtem ko uporablja parabellum strateško kulturo v interakciji z ostalimi državami. Kljub temu, da izhajajo iz različne teoretične podlage, se strukturalni in kulturni realisti pri preučevanju Kitajske strinjajo, da bo močna Kitajska pomenila vojno, kar je potrebno preprečiti (Kartchner 2009, 172, 185).

5.1 Lastnosti kitajske strateške kulture

V kitajski strateški kulturni se pojavljajo različni argumenti, ki se nanašajo na šest tem, ki oblikujejo kitajsko strateško kulturo. Te so:

- kitajski strahovi o lastni varnosti, če bi drugi videli, kje so njene šibke točke,
- kitajski pogled na hierarhično naravo mednarodnih odnosov,
- kitajski preferenca za ofenzivne strategije,
- kitajski preferenca za obrambne strategije,
- tvegane strategije za krizno upravljanje,
- kitajska nagnjenost k preventivnemu napadu v vojaških operacijah.

Vsaka od teh tem je eden od elementov v širšem zemljevidu kitajske strateške kulture. Različne teme ne vodijo nujno v nasprotje, čeprav lahko več kot ena od njih vpliva na oblikovanje kitajskega vedenja glede določenih vprašanj. V nekaterih primerih lahko delujejo tudi druga proti drugi, npr. en element v strateški kulturi nagovarja odločnejše ukrepanje, drugi element pa zagovarja zadržanost. Vendar pa se na splošno na njih gleda kot na neodvisne druga od druge.

V različnih državah ima kultura na izbiro bogat nabor običajev in pripovedi, iz katerih lahko črpa. Ta zapuščina pogosto izhaja iz različnih zgodovinskih izkušenj, kot so nastanek države, konflikti, verski motivi in etnična identiteta. Nobenega razloga ni, da bi se kultura omejila le na eno ali dve različni temi, ali pa da bi bila razrešena vsa protislovja med temi temami. Pomembnost zgodovinskih lekcij, ki se prenašajo iz generacije v generacijo, je lahko manj pomembna kot viri teh lekcij, ki jih prenašajo besedila, zgodovinska televizijska dramatizacija itd., ki so vsi lahko pod nadzorom trenutne oblasti. To lahko nakazuje na to, da ima poustvarjanje kulturnih izkušenj združevalni učinek. Pri tem naj bi bile avtoritarne vlade bolj uspešne, saj imajo na voljo več orodij za oblikovanje enotne kulturne pripovedi. Ena od zanimivih stvari pri Kitajski je, da to ni tako (Twomey 2006, 5).

5.1.1 Pomen enotnosti Kitajske

Obstaja več različnih virov za argumente o pomenu kitajske kulture pri oblikovanju svojih nacionalnih interesov. »Naravno okolje je pomembno vplivalo na razvoj in oblikovanje vedenjskih in kulturnih vzorcev, ki jih prepoznavamo kot posebnosti kitajske civilizacije« (Saje 2002, 12). »Naravno okolje je tako vplivalo na oblikovanje kitajske zgodovine in pri nastanku koncepta kitajskega nacionalnega ponosa, na varnost in imelo pomembne notranje in mednarodne implikacije za Kitajsko« (Sladoljev 2008, 51).

Kitajska je velika država, katere ozemlje predstavlja mozaik odprtih in rodovitnih ravnin, na katerih se prepletajo majhne in srednje velike gorske verige in ki vključuje obsežna območja poseljenih zemljišč (Swaine in Tellis 2000, 22; Zhang 2002, 74). Geografija in relief ozemlja sta povzročila, da je potekal »proces gostejšega naseljevanja prebivalstva na jugu in ob obali, kamor se je postopoma premaknilo tudi populacijsko in gospodarsko težišče« (Saje 2002, 18). Poleg poseljevanja južnih območji, so geografske značilnosti omogočale tudi zgostitev populacije v priobalnem pasu in od rodovitnih rečnih dolinah v vzhodnem in severovzhodnem delu države (Ghosh 2003, 23). Sever in severozahod države pa sta bila zaradi prostranih nerodovitnih step in puščav neprimerna za vzdrževanje in naselitev večjega števila prebivalcev (Swaine in Tellis 2000, 9-10, 22). Stepa pa je tudi predstavljala mejo, do koder je lahko segala stalna poljedelska poselitev. To je tudi razlog, da je to območje predstavljal mejo do koder je segala meja kitajske države, ki je obenem predstavljal kulturno in civilizacijsko mejo med kitajskim in nomadskim ljudstvom (Saje 2002, 13, 17).

Kitajska zgodovina uči, da domača slabost in kaos še posebej ogrožata položaj Kitajske na mednarodni ravni. Kitajci tako vidijo, da bo vsaka nestabilnost doma pomenila vpletanje tujih držav in izgubo moči v primerjavi z njimi. Ta pogled je trdno zakoreninjen v stotih letih poniževanja, ki se prične v pozni dinastiji Qing, kot tudi prej v obdobju Vojskujočih se držav od 475 pr. n. št. do 221 pr. n. št. Obe obdobji prinašata jasno sporočilo, da šibka in razdeljena Kitajska pomeni nasilje. Obdobje Vojskujočih se držav je bilo obdobje Konfucija, Mencijana, Shanga in njihovih filozofij (konfucionizem pri prvih dveh in legalizem pri tretjem). Za dobo pred prvo združitvijo je bilo značilno vojskovanje in ko so, kot pravijo nekateri avtorji, v tretjem stoletju pred našim štetjem takratne kitajske države lahko vzdrževale vojske, ki so bile po velikosti primerljive z vojskami rimskega imperija.

Imperialno obdobje je bilo zaznamovano s stalno varnostno grožnjo kitajskemu ozemlju s strani nomadskih plemen, ki so prebivala v stepah vzdolž kitajske severne in severozahodne meje (Saje 1997, 2; Swaine in Tellis 2000, 10). Družba teh nomadskih plemen pa je bila veliko bolj vojaško usmerjena. V njihovi družbi je prevladala vojaška organiziranost, ki je pomenila, da je bila vsa družba militarizirana (Saje 1997, 2). Nomadska plemena, so uporabljala konjeniške taktike, v kitajskih virih in surovinah pa so videla način kako okrepiti ter obogatiti svojo lokalno politično in socialno pozicijo (Swaine in Tellis 2000, 10-11). V času močnejših dinastij, katerih predstavniki so dinastije Han, Tang in Ming, se je Kitajski uspelo upirati nenehnim napadom. Kitajski državi pa je tudi uspelo razširiti svojo oblast globoko na ozemlje nomadskih plemen. »Nasprotno pa je v obdobjih družbenih kriz in šibkih vlad na Kitajskem prevladala boljša vojaška organizacija in udarna moč nomadov« (Saje 1997, 2-3). Ta krizna obdobja pa nomadska plemena niso uporabljala samo za izvajanje obmejnih napadov, saj so se pogosto združevali v različne konfederacije, ki so lahko bile tako močne, da so predstavljale resen izziv kitajskemu imperialnemu režimu, ga v nekaterih primerih zamenjale in celo začasno zavzele posamezne dele kitajskega ozemlja. Kitajsko ozemlje pa niso ogrožala samo nomadska plemena, saj je tudi tibetansko kraljestvo lahko predstavljalo resno grožnjo Kitajski, kot tudi druge države, ki so obstajale na današnjem ozemlju Japonske, Tajvana in jugovzhodne Azije (Swaine in Tellis 2000, 11; Sladoljev 2008, 53).

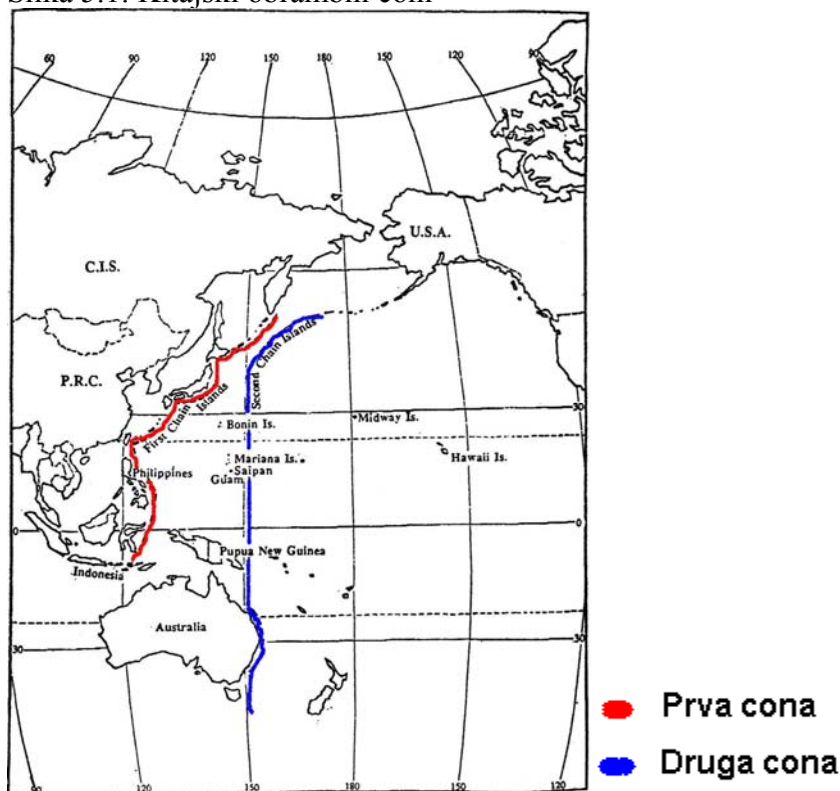
V novejšem času pa se je notranja šibkost Kitajske pokazala v obdobju imenovanem 100 let ponižanja. To obdobje se je začelo z Opijsko vojno leta 1841, ko je bila Kitajska zapletena v vojno z Veliko Britanijo. V tem stoletnem obdobju je bila Kitajska v vojni tudi s Francijo, Nizozemsko, Nemčijo, ZDA, Sovjetsko zvezo in Japonsko in je iz njih izšla kot poraženka. Kitajci danes vidijo vir tega plenilskega obdobja v šibkosti dinastije Qing. Šibkost dinastije se je kazala tudi v vrsti uporov in revolucij, npr. vstaja Taiping (1850-64), upor Nian (1851-68), muslimanski upori ob koncu 19. stoletja, Boksarska vstaja (1898-1900) in revolucija leta 1911, ki je odstavila zadnjega kitajskega cesarja. V tem času je bila Kitajska razkosana, njena trgovina je bila pod nadzorom tujcev in prevladoval je formalni in neformalni kolonializem.

Ta obdobja v kitajski zgodovini opozarjajo na nevarnosti šibke centralne oblasti. Poudarjajo nevarnost državljanske vojne in kažejo na to, da je mednarodno prizorišče nasilno in tekmovalno. Vse te izkušnje naj bi vodile k pretirani kitajski zaskrbljenosti glede ohranjanja stabilnosti doma in to ne glede na stroške, tako z vidika človekovih pravic kot tudi z

ekonomskega vidika. Prav tako pomaga pri opravičevanju kitajske politike do Tajvana in Tibeta. Čeprav so te izkušnje nedvomno pomembne ter vplivajo na kitajsko zunanjo politiko in nacionalizem, je potrebno priznati, da se to ne kaže samo pri Kitajski. Večina držav poudarja pomen notranje stabilnosti v močni mednarodni konkurenci, države pa tudi zelo redko dopuščajo odcepitev svojega ozemlja (Twomey 2006, 6-8).

V zadnjem času pa se je Kitajska začela vse bolj ozirati na morje. Paul Godwin pravi, da je Kitajska od leta 1985 začela premikati pogled svoje vojaške strategije od kopenske vojske k mornarici. Njen pogled izraža tudi general Li Jijun, ko je v enem izmed svojih govorov izpostavil, da je sedanja kitajska strategija, strategija aktivne obrambe. Ta strategija predvideva omejene visoko tehnološke vojne s šibkejšimi sosednjimi državami na obrobju Kitajske, predvsem na morju. Bistveni del te strategije predvideva vzpostavitev obrambnih con okoli Kitajske (glej Slika 5.1). Prva zajema otoško verigo od otokov Spratly, Tajvana, Senkaku otočja, do korejskega polotoka na severu. V tem območju namerava biti Kitajska dominantna sila. Druga cona pa poteka od Beringovega morja na severu, mimo Marijanskih otokov in zajema tudi Novo Gvinejo in Avstralijo. V tem območju pa mora biti Kitajska sposobna nadlegovati ladjevje ZDA (Binnendijk 1998, 49).

Slika 5.1: Kitajski obrambni coni



Vir: Prirejeno po Binnendijk (1998, 50).

5.1.2 Hierarhično razumevanje mednarodnih odnosov

Razumevanje mednarodnih odnosov na Kitajskem se opazno razlikuje od postvestfalskega razumevanja sveta na zahodu. Kitajska naj bi pričakovala prevlado hierarhičnega sistema v mednarodnih odnosih. Argument, ki to podpira je, da je bila Kitajska velik del svoje zgodovine v središču mednarodnega sistema, ki je od nje terjal vodstvo. Ta položaj, ki ga Kitajska iz svoje kulturne perspektive vidi kot naraven, so sprejeli tudi regionalni igralci. To je bil tako imenovan tributarni sistem. Tak odnos je veljal v obdobjih, ko je bila Kitajska na vrhuncu svoje moči. Zlasti v času dinastije Ming (1368) in Qing (1644-1911), ko je prevladovalo obdobje relativne stabilnosti v regiji. To pomeni, da današnja kitajska zunanja politika pričakuje, da bo sedela na vrhu hierarhično urejenih razmerij v Aziji. Kitajski voditelji so tako nagnjeni k pogledu na svet, ki vidi, da je za Kitajsko naravno, da ponovno pridobi svoje mesto na vrhu piramide (Twomey 2006, 8-9).

5.1.3 Napadalna ali obrambna nagnjenost

Ena izmed trajnih idej kitajske strateške kulture je, da je najpomembnejša obramba. Ta obrambni pogled je ponavadi povezan s kitajskima filozofijama, konfucionizmom in daoizmom. Filozofiji se kažeta tudi pri kitajski nagnjenosti k gradnji zidov kot rešitev svojih varnostnih problemov. Tudi pisanja Sun Tsuja se običajno razlaga tako, da podpira to stališče, pri čemer poudarja visoke stroške spopadov ter dejstvo, da je potrebno skrbno izbrati čas bitke in vrednost prevare za zmago.

Vendar pa obstaja tudi literatura, ki govori ravno nasprotno. Študija Iaina Johnstona je od številnih klasičnih del edina o strategiji dinastije Ming, ki zaključuje, da je bilo več konkurenčnih strateških kultur. Najbolj dominantna strateška kultura je bolj napadalna in nasilna, ki se sklicuje na parabellum strateške preference. Te pa tvorijo realpolitični pristop do mednarodnih varnosti. Podobno zagovarjajo tudi drugi raziskovalci (Twomey 2006, 9-10).

5.1.4 Nevarnost uporabe prisilnih diplomacij

Zadnji pristop do kitajske strateške kulture in varnostne politike se osredotoča bolj ozko na uporabo sile. Ta argument govori, da so kitajski voditelji zadovoljni z manipulacijo kriz in da zlahka uporabijo silo. Poleg tega naj bi kitajski voditelji videli krize kot nevarne, vendar tudi potencialne priložnosti.

Sociolog Allen Whiting pravi, da politično-vojaški vzorec delovanja kitajske vojske (PLA) od leta 1950 do leta 1996 kaže na določene značilnosti v delovanju, kot je prevzem pobude in eskalacija. Če je ta opredelitev točna, je velika možnost eskalacije kriz, v katere je vpletena kitajska politika (Twomey 2006, 10-11).

5.1.5 Nagnjenost k preventivnim napadom

Primeri take prakse v sodobni kitajski zunanji politiki so kitajska ofenziva v pozni jeseni leta 1950 v Koreji, nenaden napad na indijske sile v letu 1962 in vojna proti Vietnamu leta 1979. V vsakem primeru so bili kitajski napadi nenadni in nepričakovani. Pogosto so se pred napadom poslužili zavajanja z namenom večjega presenečenja. Ti elementi so se pokazali tudi v kitajski državljanski vojni.

Čeprav se kitajska vojska poslužuje vseh teh elementov, pa ne moremo reči, da so ti elementi izključno kitajski. Tudi oborožene sile ZDA in ostalih držav si prav tako prizadevajo prevzeti in zadržati iniciativo v vojaških operacijah. Prevzem iniciative v vojaških operacijah je tudi pogosta tema, ki jo predlagajo dela vojaških klasikov. Študije pa ne kažejo, da bi bila Kitajska k temu bolj nagnjena kot druge države (Twomey 2006, 11-12).

5.2 Pomembnost zgodovinskih tekstov

Vojskovanje je predstavljalo stalnico v kitajski zgodovini. Lokalni konflikti so bili pogosti, prerasli pa so lahko v dolgotrajne vojne, posledica katerih so bile velike bitke, ki so odločale o usodi posameznih držav. Kitajska je bila skozi svojo dolgo zgodovino deležna tudi večjih uporov, invazij, dinastičnih prevratov in ponavljajočih se nasilnih preprirov med vladajočimi elitami (Sawyer 1996, 1; Sawyer 2007, 16). Bojne izkušnje so spodbujale razvoj obsežne zbirke vojaških del, ki so si prizadevala razumeti posledice vojskovanja in načine njegove pravilne uporabe.

»Legendarno obdobje« predstavlja najzgodnejšo in prvo obdobje, za katerega imamo dostopne informacije o načinu kitajskega vojskovanja. V tem obdobju naj bi prišlo do prve vojne, to je okoli leta 2697 pr. n. št., ko sta se mitološka kralja Huang Di in Yan Di združila v boju proti Chi Youju, ki sta se nato spopadla še med seboj (Cioffi- Revilla in Ali 1995, 468; Sladoljev 2008, 74). Spopadi v tem obdobju so bili sestavljali iz nenadnih napadov na

sovražnika in spopadi med sosednjimi vasmi. V bojih so sodelovale številčno omejene sile, ki jih je sestavljalo nekaj sto do nekaj tisoč plemiških vojakov, ki so se bojevali v individualnih bojih (Sawyer 1996, 275). Z vzponom dinastije Shang, porazom ljudstva Xia in vzpostavitve centralne oblasti, pa so vladarji pričeli z vzdrževanjem stalne kraljeve vojske, ki je štela tisoč do nekaj tisoč vojakov (Sawyer 1993, 3-4). Posledica tega je bil začetek razvoja učinkovite vojaške organizacije s hierarhično strukturo poveljevanja (Sawyer 1996, 275).

Obdobje Vzhodnega Zhoua je prineslo konec že dalj časa propadajoče dominacije centralne avtoritete. Najmočnejše države so se pričele boriti za moč in vpliv hegemonu, pri tem pa so bile do neke mere še vedno pripravljene priznati avtoriteto nominalno vladajoče dinastije Zhou (Sawyer 1996, 277). Prvo obdobje dinastije Vzhodnega Zhoua, ki se imenuje tudi obdobje Pomladi in jeseni, zaznamuje povečanje močnejših in številnejših roparskih pohodov novih držav in razširitev obsega vojskovanja. V vojske se je pričele novačiti večje število kmečkega prebivalstva, saj vojske niso več mogle biti sestavljene le iz majhnega števila plemstva (Sawyer 1993, 9). To je imelo za posledico spremembo načina vojskovanja, katero je posledično vključevalo vse večje število vojakov. Države so lahko v tem času zbrale vojsko, ki je lahko štela od nekaj tisoč do 30.000 ali 40.000 vojakov (Saje 2002, 123-127; Sawyer 1996, 277).

V začetku drugega obdobja dinastije Vzhodnega Zhoua, ki se imenuje tudi obdobje Vojskujočih se držav, se je nadaljeval razvoj narave vojne, kar se je odražalo v sestavi vojske in načinu vodenja vojn (Lynn v Feng 2007, 18). Konflikti so postajali vse bolj pogosti, vojskovanje pa se je intenziviralo ter postalo vse bolj neusmiljeno. Vojske so postajale vse bolj številne, saj so lahko tudi šibke države zbrale vojske, ki so štejele 100.000 vojakov. Najmočnejše države pa so v 3. stoletju pr. n. št. lahko vzdrževale stalne vojske z do milijon vojakov. Potekale pa so tudi take bitke, v katerih je bilo skupaj udeleženih 600.000 in več vojakov (Sawyer 1993, 10-11; 2002, 127).

Uvajanje tako številčnih vojska je vplivalo na spremembo načina ter širilo obseg in zahtevnosti samega bojevanja, kar se je videlo v hitrem razvoju novega orožja in taktičnih postopkov (Saje 2002, 127). Vodenje vojska, uporaba surovin in vodenje vojaških operacij je zahtevalo skrbno strateško načrtovanje, za potrebe tega pa se je razvil nov vojaški poklic (Sawyer 1993, 11; Saje 2002, 127). Novi strokovnjaki, vojaški strategji, katerih naloga je bila prilagoditev teorije in taktike novemu načinu vojskovanja, se je oblikoval v nov sloj

profesionalnih strategov in poveljnikov (Saje 2002, 123, 127). V tem obdobju so bile zaradi velikosti vojska vojaška strategija, taktika ter poveljevanje tako zapleteni, da je vodenje postalo profesionalno. Vojaški strategji so bili zaradi svojega specialnega znanja postavljeni na ključne položaje (Tien 1992, 28). Zasluge pri pomembnih zmagah in nove strateške ideje so bile povezane s takrat znanimi poveljniki in strategji, o katerih so kmalu začele krožiti legende. Eden izmed takih poveljnikov, ki je poveljeval zmagoviti vojski države Yue v obdobju Pomladi in jeseni, je bil znani poveljnik in teoretik Sun Tzu. »V drugi polovici 4. stoletja pr. n. št. pa so se pojavili prvi povsem specializirani vojaški strokovnjaki, kot na primer znan vojaški svetovalec Sun Bin, za katerega je že možno trditi, da je zgodovinska oseba« (Saje 2002, 130; Sladoljev 2008, 77).

Vojskovanje je tako postalo ena izmed glavnih skrbi tedanje države. Takratne »knjige in zapisi o strategiji, diplomaciji in taktikah vojskovanja so postale pomemben predmet, s katerim so se ukvarjali tedanji izobraženci« (Saje 2002, 154). Pojavil se je obsežen spisec del vojaških misli, ki ni bil le odziv na tedanje okoliščine, ampak je bil navdihnjen tudi s strani novih političnih teorij in individualnih filozofij (Sawyer 1993, 11). To obdobje, okoli 500 pr. n. št., je videlo nastanek nove miselne oziroma filozofske šole, Vojaške šole, ki se je ukvarjala predvsem z vojaškim vidikom reševanja političnih in družbenih problemov (Saje 2002, 154). Ta šola se je ukvarjala s preučevanjem vojaških sistemov, strategij in taktik, zbrala je vojaške izkušnje preteklih bitk in konfliktov ter s tem poskušala osvetliti uporabljene strategije, motive in cilje. Šolo so predstavljali različni generali in vojaški filozofi, ki so se specializirali v vojaških taktikah in strategijah za namen učinkovitega vodenja. Naslednje obdobje, ki ga predstavlja dinastija Han, je prineslo številne konflikte, saj so ostanki držav, katere so bile premagane v vojni z državo Qin, in številne druge nastajajoče sile poskušale pokazati svojo novo moč (Sawyer 1996, 278). S širjenjem vpliva konfucionizma in njegovih vrednot v kitajsko družbo so tudi konfucijski literati začeli pridobivati vse večjo oblast nad državno birokracijo in so tako vplivali na razvoj državne ideologije, kar je pripeljalo do pomembnih sprememb. Ker so podcenjevali pomen oboroženih konfliktov, se je vojaška misel v naslednjih obdobjih vse bolj umikala, vojaške vrednote, ki so predstavljale ključno komponento v ideologiji države pa so pričele izgubljati na svojem pomenu (Sawyer 1993, 1; Yates 1999, 9, 34; Sladoljev 2008, 78).

Ne glede na njihovo samopercepcijo, države niso mogle preživeti brez vojsk in generalov, ki bi jih uspešno vodili predvsem v boju proti barbarom, ki so jih predstavljala razna nomadska

ljudstva. Starejša vojaška dela so bila še naprej cenjena in preučevana, zato jim je tudi uspelo preživeti. Toda zbirka vojaških del, ki vključuje preživela vojaška dela, je skromna in obsega nekaj sto del (Sawyer 1993, 1). Vojaška dela, čeprav maloštevilna, ki so uspela preživeti do združitve, pa vključujejo šest pomembnejših. Ta dela so preučevali še naslednja stoletja, njihove ostanke pa so v obdobju dinastije Song (1078) zbrali, uredili in na novo izdali. Ta dela skupaj s tekstom, ki je nastal v obdobju dinastije Tang, tvorijo delo Sedem vojaških klasikov, ki predstavljajo temelj kitajske vojaške misli in osnovo za uradniške izpite, ki so bili zahtevani za sprejetje v vojaško službo (Sawyer 1993, xii, 1-2). Zbirka vsebuje naslednja dela:

Sun Zi Bing Fa, ki je najstarejše najdeno delo o vojaški strategiji, ki naj bi izražal mišljenja Sun Tzuja, ki se je rodil v 6. st. pr. n. št. Avtorstvo in čas nastanka teksta še nista točno določena, večina raziskovalcev pa se strinja, kdaj je tekst nastal, in sicer okoli leta 500 pr.n. št., predstavljal pa naj bi dopolnjen originalni tekst Sun Tzujevih učencev. Ta klasika med kitajskimi vojaškimi deli je na Zahodu znana kot povzetek kitajske tradicionalne strateške misli, njihovega načina vojskovanja in diplomacije (Lai 2004, 3). Kitajci pa na delo gledajo kot enega izmed najbolj temeljitih, vsestranskih, izvrstnih in neposrednih izvirov splošnih zakonov o vojskovanju (Johnston 1995a, 40-41). Njegove razprave o vodenju države, izboru strategije, taktike, organiziranju, mobilizaciji in diplomaciji so skozi naslednja stoletja tvorila jedro strateške tradicije na Kitajskem (Zhang 1999, 30-31). To delo je zagovarjalo realistični pogled na vojskovanje in ga ločilo od religioznih vplivov. Tekst navaja tudi odločilne faktorje, ki so pomembni za zmago oziroma odgovorni za poraz: državniška modrost, gospodarstvo, prepoznavanje priložnosti, geografija, človeški faktor in drugi. Besedilo sestavlja trinajst poglavij, ki segajo od splošne vloge sile v vojni, strategije, logistike do obveščevalne dejavnosti (Johnston 1995a, 40-41).

Avtorstvo teksta **Wu Zi Bing Fa** pripisujejo Wu Qiju, ki je bil rojen okoli 440 pr. n. št. Od pollegendarnega Sun Tzuja, se Wu Qi razlikuje po tem, da predstavlja resnično zgodovinsko osebnost. Zasedal je položaj ministrskega predsednika v državi Chu. Prav tako pa je bil znani vojni praktik in teoretik, ki si je zaslužil veliko spoštovanje in prepoznavnost kot prvi kitajski veliki general (Sawyer 1993, 192; Johnston 1995a, 42). Za razliko od teksta Sun Zi Bing Fa tega teksta na Zahodu ne omenjajo tako pogosto in je tudi v kitajski zgodovini manj pogost, vendar si vseeno zasluži visok zgodovinski status (Johnston 1995a, 42). Wu Zi Bing Fa je bil obravnavan kot eden izmed utemeljiteljev vojaške misli na Kitajskem. V svojem delu

preučuje vse poglede vojskovanja in bojevanja ter predlaga uporabo različnih strategij za določene taktične situacije (Sawyer 1993, 192). Delo vsebuje tudi obsežno razpravo o pomembnosti pravilne ocene sovražnikove narave, vlogi poveljevanja in urjenja, pomembnosti morale in o tem, kako se pravilno odzvati na različne strateške situacije (Johnston 1995a, 42; Sladoljev 2008, 80).

Avtor teksta **Si Ma Fa** naj bi bil Si Ma Rangju, vojaški uradnik v državi Qi, ki je živel med zgodnjim 6. st. in poznim 3. st. pr. n. št. (Johnston 1995a, 42). Nastanek teksta se umešča v obdobje okoli 4. stoletja pr. n. št.. Sestavljajo ga starodavni teksti napisani do obdobja Zahodnega Zhouja (Sawyer 1993, 17, 111). Njegovo zgodovinsko vrednost ocenjujejo na neprecenljivo, saj vsebuje uporabne informacije o načinu vojskovanja v obdobju Pomladi in jeseni. Njegova posebnost je, da vsebuje eno izmed prvih razprav o upravičenosti vojne kot orodja politike, kot tudi nasvete kako voditi državniške posle in nasvete o notranji politiki, vojskovanju, pomembnosti manevrov in poveljevanju vojakov v vojni (Johnston 1995a, 42). Vsebuje tudi nasvete o kreposti in morali vladanja, ki predstavlja temelj varnosti in predstavi koncept pravične vojne (Li v Johnston 1995a, 42). Delo je zato včasih imenovano tudi konfucijsko vojaško delo (Sladoljev 2008, 80).

Wei Liao Zi je tekst, pri katerem se raziskovalci ne strinjajo o času nastanka in avtorstvu. Težava je nastala zaradi pojavljanja dveh različnih Wei Liaojih. Prvi, ki je živel v drugi polovici 4. st. pr. n. št., je bil uradnik na dvoru Liang Hui-ja, drugi pa je bil general v Qiu in je živel v drugi polovici 3. st. pr. n. št. (Yates v Johnston 1995a, 42). Xu (v Johnston 1995a, 42) in Sawyer (1993, 231) pa pravita, da je celoten tekst sestavljen iz del obeh avtorjev. Delo vsebuje močan legalističen vpliv. Veliko pozornosti namenja gospodarstvu in vojski, ki predstavljata temelj državne varnosti (Xu v Johnston 1995a, 42-43), nadaljnja poglavja pa so posvečena problemu, kako ustvariti in učinkovito nadzorovati vojaške zmogljivosti (Johnston 1995a, 43).

Tekst **Tai Gong Liu Tao** izhaja iz 11. stoletja pr. n. št., vseboval pa naj bi politične in taktične nasvete Tai Gongu, spoštovanega generala in prednika strateških študij, kraljema Wen in Wu dinastije Zhou. Moderni raziskovalci se strinjajo, da je tekst nastal v obdobju Pomladi in jeseni in do spremembe dinastije Qin-Han, večina pa ga uvršča v pozno obdobje Vojskujočih se držav. Vsebuje diskusije o takratnem orožju, načelih urjenja, strategije, taktike in vojaške geografije, tekst obravnava tudi ukrepe vladarja, ki so potrebni pri oblikovanju in

razvoju nacionalne blaginje, doseganju učinkovitega državnega nadzora. Veliko pozornost namenja strategijam za uničenje politične in vojaške enotnosti v sovražnikovih vrstah (Sawyer 1993, 23; Johnston 1995a, 43).

Huang Shi Gong San Lue tekst, naj bi obsegal vojaško misel in prakso Zhang Lianga, ki je bil en izmed vojaških poveljnikov upornikov, ki so se uprli dinastiji Qin in jo tudi premagali (Xu v Johnston 1995a, 43). Teks naj bi nastal v poznem obdobju Zahodnega Hana. V njem se pojavljajo tudi teme in ideje iz tekstov, ki so nastali že pred tem delom. Tekst Huang Shi Gong San Lue je primarno osredotočen in poudarja učinkovitost vladne in vojaške administracije, nadzora, izpostavlja značilnost uspešnih generalov, način motivacije podrejenih vojakov in učinkovito uporabo nagrajevanja ter kaznovanja (Sawyer 1993, 284). Za dosego vsega naštetega vidi nujnost v pravičnem in krepostnem vladanju, nujnosti zaposlovanja učinkovitih in izobraženih uradnikov ter potrebo po samoobvladovanju voditelja, pozornost pa nameni tudi uporabi obveščevalne dejavnosti, izkoriščanju geografije in dobre vojaške organizacije (Johnston 1995a, 43-44).

Tekst **Tang Tai Zong Li Wei Gong Wen Dui** je nastal v času vladanja dinastije Tang in predstavlja edino delo, ki je nastalo po obdobju dinastije Han in je vključeno v zbirko Sedmih vojaških klasikov. Predstavljen je kot pogovor med Tai Zongom, ki je bil eden izmed cesarjev dinastije Tang, in glavnim vojaškim svetovalcem na njegovem dvoru Li Jingom. Tudi za ta tekst si raziskovalci niso prepričani glede avtorja, vendar naj bi obsegal vojaške misli Li Jinga (Sawyer 1993, 312; Johnston 1995a, 44). Podobno kot ostali, tudi to delo vsebuje različne teme o vojaškem poveljevanju, urjenju, taktiki, bojni razporeditvi, obmejni obrambi in odvrčanju (Johnston 1995a, 44). Od ostalih klasičnih del se razlikuje po tem, da vsebuje analizo prejšnjih del, združenih z obsežnimi razpravami in protislovji analiziranih del. V teh razpravah pa je mogoče prepoznati taktike in strategije, ki so prevladovali v takratnem obdobju (Sawyer 1993, 313; Sladoljev 2008, 81).

Avtor Tien za kitajske vojaške teorije pravi, da so se razvile v obdobju Vzhodnega Zhoua oziroma pred združitvijo pod dinastijo Qin. Od tega obdobja naprej naj bi se nadaljnji razvoj ustavil, dela nastala po tem obdobju pa so po večini samo interpretacija starih del ali reševanje tehničnih vprašanj časa, v katerem so nastajala (Tien 1992, 22, 23, 53). Kljub temu, da so bila objavljena nekatera nova vojaška dela, pa se po temeljni vsebini bistveno ne razlikujejo (Tien 1992, 53). »Naslednje publikacije so bile primarno dopolnilne, le redke med njimi pa so

pomenile pomemben teoretični prispevek« (Tien 1992, 22). Posamezni avtorji so opozorili tudi na to, da starodavna kitajska vojaška teorija ni bila skoncentrirana samo na dela nekaj bolj znanih vojaških strategov, saj so tudi dela vplivnih filozofov pokrivala to tematiko. Njihova dela so oblikovala novejša doktrine, ki so imele velik vpliv na vojaško misel in prakso. V kitajski strateški miselnosti so vključeni tudi popularni miti in ljudske tradicije (Tien 1992, 23; Sawyer 1996, 277-278).

5.3 Kitajska strateška kultura v praksi

Johnston v svojih delih preučuje Kitajsko in njeno strateško kulturo, pri tem pa je prepoznal dve različni strateški kulturi, in sicer parabellum in konfucijsko-mencijansko. Poskušal pa je tudi ugotoviti ali se pri obeh strateških kulturah kaže vpliv zgodovinskih tekstov v preteklosti in sedanjosti, predvsem Sedem vojaških klasikov.

Dela Sedem vojaških klasikov so v obdobju dinastije Ming pogosto brali učenjaki, uradniki, vojaški voditelji in cesarji. Vpliv, ki so ga ta dela imela, pa lahko zasledimo tudi v strateški misli, predvsem v delih o strategiji in vodenju države, ki so nastala med tem obdobjem. Slednja niso bila brana v takem številu kot dela Sedem vojaških klasikov, prav tako tudi niso bila uvrščena v obvezno literaturo v vojaško izobraževalnem sistemu. Strateške misli, vključene v njih, pa so večinoma že znana iz klasičnih del, posledično ta dela izpostavljajo predvsem značilnosti, katere zasledimo v parabellum paradigmi (Johnston 1995a, 176, 183). V splošnem se v njih lahko zasledi prepričanja o vojni in vojaškem instrumentu kot splošni značilnosti v človeški družbi. To se je potrdilo tudi v konfliktu z Mongoli, ki so vladarjem dinastije Ming pomenili največjo grožnjo (Johnston 1995a, 186, 212, 250). Avtorji so zaradi agresivnosti nasprotnika bolj ali manj zavračali konfucijske argumente (Johnston 1995a, 187). Pri temu so poskušali nasprotnika prepričati v prostovoljno podreditve, če je le ta tako podreditev zavrnil in nadaljeval s prodiranjem, pa so videli nasilje in uporabo vojaške sile kot sredstvo za najučinkovitejšo obrambo in uničenje takih groženj (Johnston 1995a, 191, 250).

Tako obnašanje priča o velikem vplivu parabellum paradigme na strateške misli, ki je prevladovala v obdobju dinastije Ming. Vpliv parabellum strateške kulture v politiki dinastije Ming glede soočanja z mongolskimi vpadi pa se lahko vidi v grandstrateških preferencah. Za to obdobje je značilno, da so različni avtorji in vladarji sprejeli predpostavke, ki jih zagovarja parabellum paradigma. Ta se kaže v zagovarjanju bolj ofenzivnih strategij v primerjavi s

tistimi, ki so zagovarjale defenzivo in prilagodljivost. Take preference pa lahko zasledimo tudi v času vladanja dinastije Ming (Johnston 1995a, 216, 217). Avtorji so tako pri proučevanju strateških preferenc prišli do spoznanja, da je bila ofenzivna strategija kot učinkovit način za soočanja z mongolsko grožnjo, v času dinastije Ming najbolj zagovarjana. (Johnston 1995a, 218; Ng 2005, 35). Kadar pa zaradi kratkoročno neugodnih strateških okoliščin ni bilo mogoče uničenje sovražnika, so avtorji zagovarjali strategijo, ki je predvidevala aktivno obrambo, s ciljem izčrpati Mongole (Johnston 1995a, 218).

V primeru defenzivne grandstrategije so nekateri avtorji zagovarjali princip statične obrambe. Pri tem pa so predvidevali, da dinastija takrat ni bila zmožna drugačnega strateškega odgovora na grožnjo, statična obramba pa je bila edino sredstvo, ki je omogočalo spremembo okoliščin in ponujala priložnost aktivne in učinkovite uporabe vojaške sile za sovražnikov končen poraz. Kot najmanj učinkovita pa je bila ocenjena strategija prilagoditve oziroma sprava (Johnston 1995a, 222-224, 226-230).

Glede dinastije Ming lahko zaključimo, da so prilagodljivo strategijo umeščali zelo nizko na svoji lestvici strateških preferenc in je tudi niso sprejeli kot temeljno rešitev varnostne problematike (Johnston 1995a, 153, 231). »Glede izbire med ofenzivnimi in strategijami aktivne obrambe na eni ter statično obrambo na drugi strani, lahko vidimo, da obstaja splošna preferenca za bolj ofenzivne strategije pred čisto statičnimi in defenzivnimi« (Johnston 1995a, 231; Sladoljev 2008, 111-113). Izbiro in razvrščanje preferenc je, kot tudi že v delih Sedmem vojaških klasikov, ublažil koncept »absolutne fleksibilnosti«, na katerega so se vladarji v dinastiji Ming radi sklicevali (Johnston 1995a, 215; 250). Odločitve za neofenzivne strategije tako niso bile osnovane že vnaprej na konfucijsko-mencijanskem strateško kulturnem razvrščanju preferenc ali na moralnem in političnem neodobravanju ofenzivni uporabi nasilja. Zagovorniki take politike so le podajali svojo mnenje, kaj je dinastija glede na oceno njenih zmogljivosti v določenem trenutku strateško zmožna (Johnston 1995a, 176, 217). Johnston tako pravi, da »v obdobjih, ko so Mongoli manj ogrožali oziroma je bila zmožnost dinastije Ming usmeriti svoje vire v odvrnitev mongolske grožnje večja, je zaznati povečano ofenzivno usmerjeno delovanje. Ko pa je zmožnost dinastije Ming mobilizirati svoje vire proti Mongolom upadla, so se usmerili od bolj ofenzivnega k bolj defenzivnemu ali celo prilagodljivemu delovanju« (Johnston 1995a, 176).

Če sprejmemo, da obstaja naklonjenost do ofenzivne strategije pred statično-obrambno in

prilagodljivo, kjer je taka izbira odvisna od trenutne strateške okoliščine, potem se lahko pričakuje, da se bo spreminjalo tudi strateško ofenzivno obnašanje dinastije in sicer v skladu z zmožnostmi (Johnston 1995a, 231). Zgodovina dinastije Ming to potrjuje, saj je na začetku svojega vladanja v letih 1368 do 1449, ko je bila dinastija najmočnejša in so cesarju bili na voljo veliki vojaški ter finančni viri, dinastija Ming uporabljala bolj ofenzivno grandstrategijo. Med vladavino tretjega cesarja Yong Leja, v obdobju med leti 1403 in 1423, so izvedli veliko obsežnih ofenziv proti Mongolom, kar 29 od skupaj 46, kolikor so jih izvedli v celem obstoju dinastije Ming (Johnston 1995a, 231-234). Ofenzivne akcije pa se niso izvajale samo na območju step, saj so v tem času osvojili tudi Vietnam, katerega so spremenili v svojo provinco. Organiziranih pa je bilo tudi sedem pomorskih ekspedicij katerim, je poveljeval slavni pomorščak Zheng Hej (Wang 2005, 8).

V letih od 1424 do 1449 je dinastija po smrti cesarja Yong Leja še vedno ohranila raven nasilnosti iz prejšnjih let. Ta čas pa je zaznamovan tudi z večjimi mongolskimi napadi na kitajsko ozemlje, ti napadi pa so bili tudi vse bolj pogosti. V ravnotežju sil med Mongoli in dinastijo Ming pa se je nihalo pričelo nagibati v prid Mongolom (Johnston 1995a, 234), in sicer s porazom v bitki pri Tu Muju leta 1449, kjer je združenim mongolskim plemenom uspelo poraziti veliko vojsko dinastije Ming. Poraz se je izkazal za prelomnico v izbiri nadaljnje strategije dinastije. Napovedal je pričetek dolgotrajnega odmika dinastije Ming od ofenzivnih strategij k defenzivi strategiji, ki je poudarjala pomen obmejnega utrjevanja, izgradnji obzidij in poudarjala statično obrambo (Johnston 1995a, 234; Xu v Johnston 1995a, 185; Sladoljev 2008, 114). V naslednjih stotih letih so nekateri vladarji poskušali preiti k aktivnejši, bolj ofenzivni politiki, vendar Kitajska take politike ni bila več zmožna izvesti (Waldron 1994, 106; Johnston 1995a, 185; Wang 2005, 9). »Sprava z Mongoli v tem času se je nanašala na trenutne neugodne okoliščine in kazala na strateške razloge za miroljubno sobivanje z Mongoli, dokler se ne bi izboljšali finančni viri in okrepile vojaške zmogljivosti dinastije« (Johnston 1995a, 242). Johnston pride do zaključka, da obstajajo dokazi, da so na strateške izbire vladarjev dinastije Ming za vzpostavitev varnosti na severni meji velik vpliv imele parabellum strateške predpostavke (Johnston 1995a, 236, 242, 243).

Konfucijsko-mencijanska strateška kultura je bila v zgodovini dinastije Ming manj izpostavljena kot v delih Sedem vojaških klasikov, kar pa ne pomeni, da ni bila prisotna. To je bilo pričakovano, saj je bila strategija zapisana že v obdobju Vojskujočih se držav in se v kasnejših obdobjih ni spreminjala (Johnston 1995a, 171, 251). Kaj nam lahko politike

dinastije Ming glede Mongolov povejo o vlogi, ki jo ima simbolična strateška kultura pri sprejemanju odločitev? Johnston je preveril tri razlage o vlog konfucijsko-mencijanske strateške kulture:

- Avto-komunikacija, »kjer vladarji uporabljajo simbole in simboličen strateški jezik za ustvarjanje in krepitev občutka kompetence oziroma za prilagajanje odločitev, sprejetih iz drugih razlogov ali s strani drugih ljudi ali skupin, zato da bi opravičili svojo strateško kompetentnost do sebe in družbe« (Sladoljev 2008, 116-117).
- »Instrumentalna raba simboličnih strategij in simboličnega strateškega jezika s strani vodilnih v procesu odločanja, da bi zožili obseg legitimne debate o strategiji, in sicer z ustvarjanjem uradnega jezika, ki je omogočil izključevanje alternativnih strategij, izničevanje izzivov njihovi avtoriteti, legitimnosti in mobilizacije podpore ali drugačno krepitev njihove hegemonije v procesu odločanja« (Sladoljev 2008, 116-117).
- Kognitivni imperativ je »uporabljen za ustvarjanje distance med skupino in nasprotnikom in za postavljanje neskladnih politik v kulturno sprejemljiv jezik ter na ta način opravičevanje nemoralnega vedenja, neskladnega s izraženimi preferencami skupine oziroma za skrivanje vrzeli med sprejemljivimi vrednotami skupine in dejanskim vedenjem« (Johnston 1995a, 156-157, 160, 243, 251-252; Sladoljev 2008, 116-117).

Johnston (1995a, 170) v svojih delih prizna, da lahko o naštetih vlogah v konfucijsko-mencijanski strateški kulturi samo ugiba in da nobene izmed njih ne mora potrditi ali ovreči. Njegovo mnenje pa je, da z uporabo konfucijsko-mencijanske strateške kulture v te našete namene ni mogoče zapolniti vrzeli, ki je nastala pri uporabi idealizirane in ofenzivne strateške kulture. Ponuja preprostejšo razlago, da je bil »simbolični diskurz zgolj lingvistična navada in je bil uporabljen, če in ko je bilo to potrebno, za opravičevanje izbir, da bi tako odvrnili kritike na ideološki podlagi, ki pa so bile ponavadi sekundarne kritikam na strateški osnovi« (Johnston 1995a, 245-246). Konfucijsko-mencijanska strateška kultura je bila lahko uporabljena za razlaganje strategij predhodnih vladarjev. Te domnevne strateške izbire so bile uporabljene kot opravičilo za njihove izbire. Kljub temu, da so različni akterji pri opravičevanju svoje politične izbire uporabljali mešanice jezikov in simbolov, pa so osnovni argumenti ostali v parabellum strateški kulturi. Poleg tega je dejstvo, da so »tako zagovorniki nasilnih kot zagovorniki nenasilnih politik proti Mongolom uporabljali podoben konfucijsko-mencijanski jezik za opisovanje svojih različnih političnih priporočil« (Johnston 1995a, 246).

V kolikor je grandstrategija v dinastiji Ming resnično temeljila na konfucijsko-mencijanski strateški kulturi, bi lahko pričakovali, da je osrednja oblast poskušala uporabiti nenasilno strategijo v tistem obdobju, ko je imela možnost učinkovito demonstrirati svojo oblast kot velikodušno in krepko, torej na vrhu svoje moči. To pričakovanje pa je neupravičeno, saj se je med prvo polovico 15. stoletja število nasilnih konfliktov, ki jih je začela dinastija Ming, najbolj povečalo. Johnston tako poda zaključek, da »idealizirana konfucijsko-mencijanska strateška kultura ni imela velikega vpliva na strateške izbire ali na vedenje dinastije Ming« (Johnston 1995a, 245, 246).

5.3.1 Tradicionalna strateška kultura

Številni avtorji se strinjajo, da na moderno kitajsko strateško kulturo vpliva tudi njena tradicionalna strateška kultura. Vpliv tradicionalne strateške kulture je predvsem viden v kitajskem pristopu do varnosti, odvratanja, kriznega upravljanja, preventivnega ukrepanja in zavajanja. Johnston pa postavlja vprašanje »ali se v kitajski zunanji in strateški politiki v obdobju po letu 1949 odsevajo podedovani tradicionalni vzorci ali pa je revolucija povzročila radikalen odklon od preteklosti in sta Mao Zedong in Kitajska komunistična partija (KKP) ustvarila edinstveno mešanico modernega nacionalističnega in marksistično-leninističnega pristopa k vojni in miru« (Johnston 1995a, 255).

Ng je med preiskovanjem motivacijskih faktorjev, za katere je verjel, da lahko povzročijo ohranitev strateških preferenc in mehanizma, ki to omogoča, odkril dva pomembna faktorja. To sta »vztrajnost kitajskih nacionalnih interesov in kontinuiteta strateških okoliščin, kar pomeni, da je strategija podobna kot v preteklosti« (Ng 2005, 53). V primeru obstoja motivacijskih faktorjev, obstaja možnost, da imata Ljudska republika Kitajska in tradicionalno Kitajsko cesarstvo enake preference glede strategije. Mehanizmi pa predstavljajo sredstva, katera omogočajo notranje prenose pri vzorcih razmišljanja in strateški kulturi iz ene generacije v drugo (Ng 2005, 53-54).

Bela knjiga (White Papers), ki opredeljuje kitajske nacionalne interese glede kitajske nacionalne obrambe, jih našteje kot: »varovanje državne suverenosti, enotnosti, teritorialne integritete in varnosti, podpiranje gospodarstva in njegovega razvoja, povečevanje celotne nacionalne moči, zvestobo socialističnemu sistemu, ohranjanje in promoviranje družbene stabilnosti ter harmonije in prizadevanje za mir v mednarodni skupnosti in ugodno klimo na

kitajski periferiji« (White Papers 2000). Med naštetimi so trije, ki predstavljajo najpomembnejše in o katerih se Kitajci ne pogajajo. To so: vprašanje notranje stabilnosti, državne enotnosti in suverenosti ter o krepitvi vsestranske nacionalne moči. Notranja stabilnost je vedno predstavljala glavno vprašanje za kitajske dinastije in njenih notranjih politik, kar se je pokazalo tudi v nasilno zadušenih uporih in vstajah. Kitajska zavezanost k notranji stabilnosti se najbolj vidi v hitrosti gospodarskih reform, v odgovoru na incident na Trgu nebeškega miru in poskusu zatrtja verskega gibanja Falungong. Kitajski vladarju so tudi vedno uporabili vojaško silo pri zaščiti svojega ozemlja. Danes pa se kitajska zaskrbljenost o vprašanju enotnosti in suverenosti najizraziteje vidi v odnosu do Tajvana. Po letu 1978, ko je na oblast prišel Deng Xiaoping, je bila glavna naloga strategij modernizacija, ki je predstavljala prioriteto. Deng je želel s pomočjo izseljenih Kitajcev državo odpreti zunanji trgovini in jo združiti po modelu »ena država dva sistema« (Arrighi 2008, 351). Ng opisuje, da so kitajski interesi danes precej podobni njenimi interesom v preteklosti (Ng 2005, 54-58).

Med pomembnejšimi mehanizmi pri prenosu strateške kulture pa je mehanizem generacijske menjave v kitajskem vodstvu in obsežna zgodovinska zbirka del o strategiji. V nasprotju z zahodnimi demokratičnimi sistemi kitajski voditelji svoje pozicije prevzamejo preko sistema generacijske menjave. V tem sistemu menjave je naloga obstoječega voditelja, da poskrbi za izbiro svojega naslednika in ga predlaga za zasedbo vodilnih pozicij (Cheng v Ng 2005, 62-63). Politični pogledi naslednikov so tako podobni pogledom prejšnjih voditeljev, kar zagotavlja konsistentnost. Kontinuiteta strateške misli pa je zagotovljena tudi z relativno konstantno zbirko del, iz katerih utemeljujejo in oblikujejo svoje strateške misli še številni zdajšnji kitajski misleci. Ta zbirka je sestavljena iz starodavnih kitajskih vojaških del, predvsem iz Sedmih vojaških klasikov, ki so imeli pomemben vpliv tudi na sedanje strateške misli (Sawyer 1993, xii-xiii). Kljub razvoju v moderni vojaški tehnologiji, izpostavljanju tujim vojaškim teorijam in številni vojaški porazi v vojnah z zahodnimi silami se monopol starodavne vojaške teorije ni izničil, saj se te še vedno cenijo in imajo vpliv na miselnost sodobnih vojaških voditeljev in na strateške mislece na Kitajskem, ki se na njih sklicujejo, kadar govorijo o modernih vojaških strategijah (Tien 1992, 13; Johnston 1996, 225; Sladoljev 2008, 119-121).

Tudi Johnston je preverjal kontinuiteto v strateški kulturi in obstojnost realpolitike v obdobjih, ko so se odvijale spremembe. Glede na to, da je realpolitični pogled usmerjal in vplival na odločitve v državnem sistemu v enopolarnih imperialnih sistemih, kot tudi v času

dinastije Zahodnega Hana, na začetku dinastije Tang in v srednjem do poznem 15. stoletju dinastije Ming, kot tudi v večpolarnem in bipolarnem državnem sistemu obdobja Vojskujočih se držav in v 20. stoletju, lahko vidimo, da se je s tem omogočil prenos prevladujoče strateške kulture (Johston 1996, 257, 260-261). O stalnosti v kitajskem strateškem pogledu in vedenju v imperialnem in komunističnem obdobju piše tudi avtor Sondhaus, ki pravi, da so kitajski vladarji vodili predvsem realpolitično politiko. Prišlo pa je tudi do sprememb, saj je »mednarodno okolje, v katerem Kitajska deluje danes, precej razlikuje od obdobja pred 2. svetovno vojno« (Sondhaus 2006, 98). S pojavom mednarodnih institucij in socializacijskim učinkom, ki so ga povzročili transnacionalni stiki ter zveze so se izoblikovale nove norme kaj je primerno, kjer nasilje in oboroženi konflikti niso več primerna pot za dosego strateških ciljev (Zhang 2002, 79; Ng 2005, 58).

Kitajska, ki je bila v svojem zgodovinskem obdobju označena, gledano z geopolitike, kot osrednja država, danes to zanjo ne velja več. Z vzponom egalitarnega mednarodnega sistema med modernimi nacionalnimi državami in zatonom miselnosti o kitajski kulturni superiornosti, je bila Kitajska prisiljena v opustitev hierarhičnega odnosa in v prevzem koncepta in prakse, ki jih je uvedel evropski meddržavni sistem. Kot grožnja nacionalni varnosti Kitajske pa ni več mogoče šteti samo tradicionalne periferije, saj danes predstavljajo varnostne grožnje tudi močnejše in bolj oddaljene nacionalne države (Ng 2005, 58).

Mentaliteta »žrtve« razširjene v eliti in med prebivalstvom, se je začela pojavljati med imperialnim obdobjem, in se je v modernem obdobju pokazala v ospredju kot odgovor na ponižanje in okupacije s strani zahodnih držav in Japonske. S to mentaliteto se je okrepilo kitajsko nezaupanje, grožnjo drugih držav in teritorialne vdore ter prebudilo miselnost o absolutni predanosti vzpostavitve močne kitajske države, ki je zmožna popraviti narejeno krivico iz preteklosti. Pri tem želi doseči obrambo kitajske suverenosti, nacionalnega interesa in statusa režima v mednarodnem prostoru in doseči zaščito kitajske družbe pred tujo »kulturno kontaminacijo« in grožnjo, ki jo le te lahko predstavljajo za notranji red in stabilnost.

Zhang pravi, da čeprav Kitajska ohranja določene tradicionalne elemente, sodobna kitajska strateška kultura od njih odstopa, prizna pa tudi, da pomen tradicionalne kitajske strateške kulture v določenih pogledih še vedno pomembno vpliva na sedanost. Avtorji si tako o kontinuiteti kitajske strateške kulture niso enotni. Obstajanje različnih pogledov znotraj

različnih »taborov« pa ne kažejo na možnost hitrega kompromisa. Med zagovorniki kontinuitete, so nekateri izmed avtorjev zagovarjali tezo o podedovanosti parabellum strateške kulture na Kitajskem, medtem ko nekateri zagovarjajo podedovanost konfucisko-mencijanski strateške kulture. Avtorji, ki zagovarjajo, da ne moremo govoriti o kontinuiteti strateške kulture, pa se ne strinjajo o tem ali je sodobna strateška kultura v nasprotju s tradicionalno ali konfucijsko-mencijansko strateško kulturo. Tako je mogoče v sodobni kitajski strateški kulturi zaznati prisotnost tradicionalnih vzorcev tako konfucijsko-mencijanske kot parabellum strateške kulture (Zhang 2002, 73- 79; Sladoljev 2008, 122).

5.3.2 Realpolitična strateška kultura

Johnston pravi, da je »v tradicionalni Kitajski zaznati prevlado realpolitične parabellum strateške kulture« (Johnston 1996, 225). Do tega zaključka pa je prišel z analizo kitajske strateške kulture pred integracijo Kitajske v mednarodni sistem 20. stoletja in preden je prevzela liberalno-demokratske in marksistično-leninistične ideologije. Da bi lahko preverili ali parabellum strateška kultura lahko obstaja še v sedanjem sistemu, se je odločil preučiti strateške izbire Mao Zedonga. Začel je s preučevanjem njegove zbirke ključnih del, ki so mu omogočala vpogledati v Maovo strateško miselnost, prav tako pa tudi na maoistično strateško kulturo. Ugotovil je, da nihče ni dvomil v Maove strateške poglede in odločitve v času, ko je živel in tudi ne po njegovi smrti, iz tega pa je sklepal, da so se kitajski voditelji strinjali in uporabljali njegove strateške in vojaške ideje, zato lahko za besedno zvezo »maoistična strateška kultura« potrdimo, da še vedno velja (Johnston 1996, 225).

Maoistični strateški kulturi je za vzgled parabellum strateška kultura. Glede opisa narave konflikta Maova dela predvidevajo stalnost konfliktov in boja v meddržavnih odnosih. Njegovo teorijo nasprotij, ki je zakoreninjena v tradicionalnem kitajskem dualizmu kakor tudi v marksistično-leninistični misli, zaznamujejo predvidevanja o stalnosti konflikta, »ker nasprotja vodijo v konflikte, ki ustvarjajo nova nasprotja, ta pa vodijo v nove konflikte« (Johnston 1996, 229,230). Mao je tudi razvil koncept o pravičnosti vojne, kjer predpostavlja, da bo sovražnik vedno poskušal ogroziti temeljne vrednote razreda ali države. Pravične vojne pa so tiste, katere vodi zatiran razred ali narod proti svojim zatiralcem, nepravična vojna pa je tista, ki jo vodijo zatiralci, ki so lahko predstavniki razredov ali narodov. Konflikti med zatiranimi in zatiralci so konflikti ničelne vsote. V takih primerih so sprejemljive vse strategije in taktike, prepričevanje, politično trgovanje, medtem ko so pogajanja in

kompromisi v osnovi izključeni. Pri vlogi nasilja pa zaradi vseprisotnosti konfliktov v medčloveških odnosih in glede na naravo nasprotnikov Mao da velik poudarek uporabi nasilja, katerega cilj bi moral biti zavarovati sebe in uničenje sovražnikov (Johnston 1996, 245- 256). »Vojskovanje je predstavljal vir državne varnosti in kritični element v porazu sovražnika ter za doseganje ključnih političnih ciljev« (Johnston 1996, 254). Maovi teksti poudarjajo »koncept absolutne fleksibilnosti, ki skupaj s konceptom pravične vojne odstranjuje morebitne moralne in politične omejitve glede sredstev, uporabljenih za poraz nasprotnika« (Johnston 1996, 231-234, 245-256; Zhang 1999, 32; Sladoljev 2008, 122-124).

Maovi teksti tudi zagovarjajo ofenzivne strategije pred statično obrambnimi in prilagodljivimi, saj »končna zmaga nad sovražnikom zahteva ofenzivno uporabo superiorne vojaške sile s ciljem uničiti in ne zgolj odvrniti sovražnika« (Johnston 1996, 248). Strategija statične obrambe, ki jo Mao označi kot pasivno obrambo ali čisto obrambo in jo je s tem ločil od njemu bolj pomembne in uporabnejše strategije aktivne obrambe. Mao ji pripisuje le omejeno uporabno pri začasem blokiranju in oviranju sovražnikov, medtem ko so bile ostale sile namenjene ofenzivnemu delovanju v okviru strateške obrambe (Johnston 1996, 248-249). Glede prilagodljivih strategij, pa Mao ni verjel, v prostovoljno podreditev nasprotne strani, zato »je izključil možnost dolgotrajnega sodelovanja ali sprave s sovražnikom« (Johnston 1996, 248).

Prehod v ofenzivno delovanje pa je bil odvisen od trenutnih zmogljivosti, ki so bile takrat na voljo. Ob ugodnih razmerah bi pravična stran morala z uporabo ofenzivnega nasilja uničiti sovražnika, ko pa to ni mogoče, bi morala prevzeti defenzivno ali prilagodljivo strategijo. Johnston je analiziral tudi vedenje kitajske politike po letu 1949, za katero pravi, da »glede na Maov monopol nad strateškim odločanjem v obdobju po letu 1949 in dejstvo, da je bila edina zapuščina, ki so jo njegovi nasledniki sprejemali, njegova strateška misel, ni presenetljivo, da najdemo pri vedenju nekatere dokaze o kontinuiteti vpliva parabellum strateške kulture na kitajsko varnostno politiko« (Johnston 1995a, 256).

Kitajska je v tem času večkrat uporabila silo za reševanje zunanjepolitičnih kriz. Nekateri avtorji navajajo, da je bila Kitajska do leta 1985 vpletena v 11 zunanjepolitičnih kriz, od katerih je v osmih uporabila silo, kar je veliko v primerjavi z ostalimi velikimi silami 20. stoletja (Wilkenfeld, Bretcher, Moser v Johnston 1995a, 252, 256). Za uporabo sile so se kitajski voditelji ponavadi odločali v primerih, ko se niso bili pripravljeni pogajati.

Teritorialne spore so videli kot pobudnike številnih kriz, z uporabo sile pa so dali vedeti, da ne bodo pristali na izsiljevanje, prav tako pa so uporabo sile videli kot legitimen odgovor na nastalo politično krizo (Johnston 1996, 252, 256). Kitajska je tudi sprožila nasilje za rešitev teh sporov, saj je tako ravnala v petih od osmih kriz, v katerih je na koncu uporabila silo. Njihovo ravnanje pa je bilo odvisno od spremenljive relativne zmogljivosti (Johnston 1996, 254, 257).

Johnston opazuje, da je vedenje tradicionalne in maoistične Kitajske dokaj podobno realpolitičnim strateškim načelom in da »maoistična strateška kultura predstavlja kontinuiteto tradicionalne strateške kulture, okrepljene s kitajskimi modernimi nacionalističnimi in marksistično-leninističnimi vplivi na strateške preference« (Johnston 1996, 221; Sladoljev 2008, 126). Pri realpolitičnih načelih so »vztrajali vse do 80. in 90. let 20. stoletja, ko se je Kitajska vedno bolj integrirala v mednarodne gospodarske institucije in je njeno mednarodno okolje najbolj mirno po letu 1949«. Iz tega se lahko sklepa, da je imela Kitajska svoje realpolitično vedenje zakoreninjeno v svoji strateški kulturi (Johnston 1996, 221). Različni avtorji so tudi opozorili, da imata moderni Kitajski, tako nacionalistična (Tajvan) kot komunistična (LRK), preddispozicijo do ofenzivnega delovanja pred statičnimi, obrambnimi in pred prilagodljivimi strategijami.

Burles in Shulsky za Kitajsko pravita, da je država, ki se lahko brez pomislekov zateče k vojaški sili, pri čemer je pripravljena sprejeti veliko tveganje pri zaostrovanju (Burles in Shulsky v Scobel 2005, 119). Swaine in Tellis za moderno Kitajsko pravita, da uporablja ofenzivno silo v poskus vzpostavitve stabilnih zaščitnih območij vzdolž svoje tradicionalne periferije (Swaine in Tellis 2000, 92). Shuguang Zhang pa opazuje, da kadarkoli so se vodje komunistične partije počutili ogrožene, so zagovarjali delovanje po načelu »oko za oko in zob za zob«. Po njegovem mnenju Kitajski ni potrebno odlašati pri uporabi sile, dokler ima zato pravico ali moralno podporo. Navkljub uporabi revolucionarne retorike in sile za reševanje mednarodnih konfliktov, »Peking ostaja zagovornik defenzivne države vendar ne sme oklevati pri uporabi sile za zaščito svojih interesov« (Zhang 1999, 45-46).

Tudi Sawyer pravi, da Kitajska že vse čas svojega obstoja vodi sistematično agresivno, navzven usmerjeno politiko s številnimi vojnimi pohodi proti ljudstvom in državam na svoji meji. Med napadi v novejši zgodovini Kitajske pa je navedel priključitev Tibeta leta 1951, vdor v Indijo leta 1962 in napad na Vietnam leta 1979, katerega Kitajska ocenjuje kot uspešno

kazensko ekspedicijo. Poleg večjih spopadov so bili vpleteni tudi v manj obsežne, kot so bili incidenti ob sovjetski meji leta 1969 in okupacija spornega otočja Spratly. Kar nekaj raziskovalcev se strinja z ugotovitvam, da so se ti incidenti pripetili zaradi kitajskih pogledov na ogrožanje teritorialne integritete in politične neodvisnosti. V novejši zgodovini Kitajske je kar nekaj primerov kršenja njene ozemeljske celovitosti, predvsem v obdobju, ki ga imenujejo »Stoletje sramu in ponižanja«. Nedotakljivost njenih teritorialnih meja je torej zelo občutljivo vprašanje, ki se lahko sprevrže tudi v obsedenost (Sawyer 2007, 21). Avtor Yong za Kitajsko pravi, da se počuti obvezano postavljati zahtevo po neodvisnem nadzoru nad spornimi območji ob svoji meji, za njihovo rešitev pa se pogosto zateče tudi k uporabi vojaške sile. Z analizo konfliktov, v katerih je bila posredno ali neposredno vpletena Kitajska po letu 1949, Yong pokaže, da se je večina teh konfliktov in kriz začela zaradi teritorialnih sporov. Tudi v primeru Severne Koreje, katero je Kitajska neposredno podprla v korejski vojni in posredna podpora Severnemu Vietnamu v vietnamski vojni, sta bili odgovor na občutek ameriške grožnje kitajski teritorialni in politični neodvisnosti.

Zhiyu Shi pa vidi, da Kitajska sile ne uporablja za osvajanje novega teritorija, spreminjanje nasprotnikove notranje politike, niti za doseganje zmag na bojišču, ampak jo uporablja za izkazovanje svoje odločnosti in kot podporo svojih besed z dejanji, kot je to naredila v kitajsko-indijski vojni leta 1962 in z napadom na Vietnam leta 1979; s poniževanjem svojih nasprotnikov (v tem primeru SZ), v incidentu na otoku Zhenbao leta 1969; in z izzivanjem tretje strani (v tem primeru ZDA), z obstreljevanjem Kinmena in Matsuja z namenom, da uveljavi svojo zahtevo do Taiwana (Yong 1999). Po besedah Swaina in Tellisa, je malo dokazov, da bi kak politični uradnik kdaj nasprotoval uporabi sile. »Od propada imperialne ureditve konfucijske vrednote niso več vplivale na razprave in dogovore novega vodstva. Toda široko zasnovan politični in birokratski interes, ter zlasti vpliv različnih dominantnih osebnosti, so nedvomno ostali zelo pomembni faktorji vplivanja na sprejemanje odločitev« (Swaine in Tellis 2000, 92). Med najbolj dominantne in karizmatične osebnosti v postimperialnem obdobju štejejo Chiang Kai-shek, Mao Zedong in Deng Xiaoping, kateri so, tako kot druge močne osebnosti v času imperija, »skoraj zagotovo dominirale, če ne monopolizirale diskusije o uporabi nasilnih ali nenasilnih strategij« (Swaine in Tellis 2000, 92). Tako kot tisti iz preteklosti, se tudi ti voditelji ponavadi niso prestrašili, ko so uporabili silo pri konsolidaciji nacionalnih meja in pri vplivu na sosednje države (Swaine in Tellis 2000, 92; Sladoljev 2008, 126-128).

5.3.3 Konfucijsko-mencijanska strateška kultura

V sodobni kitajski strateški kulturi se lahko opazi elemente, ki so bili vsebovani v njeni tradicionalni predhodnici, ki je bila osredotočena na kulturni moralizem. Kot posledica velikih sprememb tako na domačem kot v mednarodnem okolju, je v sedanji kitajski strateški kulturi izražen v »defenzivnem realizmu, v katerem je zasledovanje materialne moči za vplivanje na politične odločitve bolj pomembno kot kulturni aspekti« (Zhang 2002, 73; Zhang v Sondhaus 2006, 100). V sodobni kitajski strateški kulturi se vidi vpliv dveh pomembnih faktorjev, in sicer zgodovina ponižanj s strani kolonialnih sil in konfucionizem.

V zgodnjem modernem obdobju je Kitajska doživela veliko vojaških porazov, teritorialne izgube in finančno škodo zaradi različnih vsiljenih sporazumov s strani zahodnih sil, s čimer se je »okrepilo prepričanje med kitajsko elito, da notranja nestabilnost in zaostalost privabljata tujo invazijo«, okrepilo pa je »željo kitajskih voditeljev, da zaščitijo kitajske nacionalne interese, med drugimi državno suverenost, nacionalno neodvisnost, teritorialno integriteto in gospodarsko varnost« (Zhang 2002, 81). Konfucionizem danes ne zaseda več položaja dominantne ideologije v kitajski družbi in državi, vendar pa se kljub temu v številnih pogledih v moderni Kitajski še vedno vidi vpliv konfucijanskega hierarhičnega reda.

Sodobni voditelji na kitajskem visoko cenijo konfucijsko misel kot enega izmed najpomembnejših delov v tradicionalni kitajski kulturi in ji pripisujejo velik pomen za sodobno Kitajsko (Zhang 2002, 79). Sedanja kitajska strateška kultura izraža dve pomembnejši težnji, to sta očitna težnja po zasledovanju vsestranske nacionalne moči, ki jo Zhang šteje med najbolj pomembno težnjo sedanje strateške kulture in težnja po vzdržnosti pri uporabi sile. Pri tem se sklicuje na dve posledici uporabe sile. Prvič, z uporabo sile v primeru mednarodnega spora bi zaustavili gospodarski in tehnološki proces, ki lahko napredujeta le v sodelovanju z mednarodno skupnostjo, sta pa nujna pri zasledovanju prve težnje o vsestranski nacionalni moči. S ponovno oživitvijo konfucijanske miselnosti in tradicionalnega nenasilnega pristopa v primeru zunanje agresije je danes v veliki meri omejena uporaba sile (Zhang 2002, 82). Kitajska uporaba sile razume le kot možnost pri reševanju konfliktov, ko so vse druge možnosti že izčrpane. Okoliščina, v kateri bi se Kitajski zdela uporaba sile legitimna, pa so »ohranitev teritorialne integritete, za odvrnitev tuje invazije ali za preprečitev odcepitve kitajskega ozemlja, vključno s Tajvanom« (Zhang 2002, 85; Sladoljev 2008, 128-129).

Defenzivno strateško kulturo je dokazoval tudi Li Jijun, nekdanji namestnik direktorja Akademije vojaških znanosti, pri tem pa se skliceval na sedanjo sprejeto vojaško strategijo, ki je po naravi defenzivna. Po ustanovitvi Ljudske republike Kitajske v letu 1949, kljub vsem spremembam, ki so se zgodile, se v kitajski vojaški strategiji ni spremenila njena defenzivna narava. »Kitajska ni okupirala tujega ozemlja, ni bila vojaško prisotna zunaj meja svojega ozemlja in ni imela čezmorskih vojaških baz. Kazala je veliko zadržanost in potrpežljivost ter si prizadevala za miroljubne rešitve teritorialnih sporov« (Li 1997, 4-5). Defenzivna vojaška strategija se povsem sklada s starodavno kitajsko tradicijo in s sedanjim socialističnim političnim sistemom v moderni Kitajski, ujema pa se tudi s nacionalnimi strateškimi interesi. Kitajska potrebuje miroljubno mednarodno okolje, ki s svojo stabilnostjo omogoča, da se da dodatni pomen ekonomskemu razvoju in izboljšanju življenjskega standarda svojega prebivalstva. To je tudi razlog zakaj Kitajsko ne zanima hegemonija ter zunanja ekspanzija in zakaj nasprotuje vsakršnim oblikam zagovarjanja politike moči (Li 1997, 4-5). Kitajska vojaška misel tako temelji na elementih »prizadevanja za mir in nacionalno enotnost ter poudarjanje defenzive pred ofenzivo« (Li 1997, 1; Sladoljev 2008, 129).

Qin Yaqing pri proučevanju kitajske strateške kulture pravi, da je temeljni kitajski pogled glede vojne in konflikta pred letom 1978 predvideval neizbežnost in univerzalnost fenomena v medčloveških odnosih. Qin poskuša dokazati spremembo dominantne kitajske strateške kulture med poznimi 70. in zgodnjimi 80. leti 20. stoletja, od bolj konfliktne k bolj kooperativni. Na 3. plenarnem zasedanju 11. nacionalnega kongresa kitajske komunistične partije (KKP) leta 1978 so postavili nove temeljne smernice, ki se osredotočajo na povečanje gospodarske rasti in modernizacijo. Centralni komite KKP je že leta 1981 izpostavil, da razredni boj ni več vodilna smernica kitajske politike. Na 12. nacionalnem kongresu KKP pa je bilo rečeno, da je mogoč tudi svetovni mir. Deng Xiaoping pa je v letu 1985 že poudarjal, da sta mir in razvoj postala osrednji motiv razvoja v sodobnem času.

Za čas 15. nacionalnega kongresa KKP leta 1997 pa je podpredsednik Jiang Zemin izjavil, da je »postalo običajno želeti si mir, prizadevati si za sodelovanje in promovirati razvoj in da bo za kar dolgo obdobje v prihodnosti mogoče preprečiti novo svetovno vojno«. V tem obdobju so se sicer pripetili incidenti, kot so bombardiranja kitajskega veleposlaništva v Beogradu in trčenje letal kitajske vojske in ameriške mornarice nad Južno kitajskim morjem. Kljub temu je na Kitajskem prevladovala ocena stanja v svetu kot »vsesplošni mir, lokalne vojne, vsesplošno zmanjšanje napetosti, lokalne napetosti, vsesplošna stabilnost, lokalne

turbulence«. Največja sprememba kitajske strateške kulture je tako bila sprememba v strateški usmeritvi, ki je prenehala poudarjati boj in pričela poudarjati sodelovanje (Qin Yaqing 2003; Sladoljev 2008, 130).

Yong tudi ugotavlja, da je kljub marksizmu in leninizmu premoč ostala pri parabellum strateški kulturi, predvsem v obdobjih pred gospodarskimi reformami in politiko odprtih vrat, ki je sledila konec 70. let. Kitajska je bila v tem obdobju pripravljena uporabiti silo za reševanje teritorialnih sporov, kjer je ta predstavljala podporo politikom. Od poznih 80. let naprej pa je konfucijsko-mencijanska strateška kultura začela postopoma pridobivati na vplivu. Eden izmed razlogov je bil ta, da se je ta sprememba skladala z njeno vse večjo močjo v primerjavi na druge države, kar je omogočilo povečan vpliv konfucijsko-mencijanske strateške kulture. V politiki je kljub temu prevladovala parabellum strateška kultura. Operativna raven pa je v sodobni kitajski vojaški dejavnosti odsevala konfucijsko-mencijansko, ki zagovarja moralo in krepost v delovanju ter predvideva končanje konflikta ob dosegu političnega cilja. Nasprotnika želi »naučiti lekcije« in ga ne uničiti, kar se sklada z moralno hierarhičnim svetovnim nazorom konfucijsko-mencijanske strateške kulture (Yong 1999; Sladoljev 2008, 130-131).

5.3.4 Dualistična strateška kultura

Na strateško vedenje pa ne vpliva le ena kitajska strateška kultura. Avtor Huiyun Feng je tako kritičen do Johnstonove teze o eni prevladujoči strateški kulturi. Avtor poskuša dokazati, da je kitajska strateška kultura zgolj ena in da obstajata dve strateški kulturi, konfucijanska in parabellum, in to istočasno. Pri tem se je osredotočil na analiziranje voditeljev in njihovih prepričanj, ki so vplivala na sprejemanje odločitev, saj »če želimo celovito in popolnoma razumeli kitajsko zunanjepolitično vedenje, ne moremo zanemariti ali podcenjevati pomembnosti posameznih kitajskih voditeljev« (Kartchner 2009, 173). S pomočjo zgodovinske analize strateške misli pomembnih kitajskih voditeljev je v obdobjih korejske vojne, kitajsko-indijske vojne in kitajsko-vietnamske vojne analiziral spremembo njihovih prepričanj. V korejski vojni sta bila ključna voditelja Mao Zedong kot diplomat in kitajski premier in Zhou Enlai, ki mu je bil podrejen. Z analiziranjem njunega prepričanja (operational code analysis) Feng za Mao Zedonga podpre Johnstonovo trditev o Maou kot realističnem politiku in predvsem defenzivnem realistu, in ne toliko konfucijanskem voditelju za, kar se je pokazal tudi ob pripravljenosti uporabe sile v vojni in kriznih situacijah. Silo je bil pripravljen

uporabiti, kadar je bil izzvan, v svojih realpolitičnih prepričanjih pa po naravi v nekriznih obdobjih ni bi napadalen. Tudi Zhou Enlaije je imel bolj realistična prepričanja, ki so vsebovala parabellum strateško kulturo, toda kljub temu je bil bolj kooperativen kot je bil Mao. V primerjavi s tremi voditelji Mao Zedongom, Zhou Enlajem in Deng Xiaopingom, ključnim akterjem v drugi generaciji kitajskega vodstva v času poteka kitajsko-indijske vojne, se pokaže, da je Maov pogled na svet bolj sovražen kot Zhoujev pogled, za katerega je bil svet bolj prijateljski, vendar kljub temu manj kot Dengov, kateri pa je bil med vsemi tremi najbolj kooperativen. Mao in Zhou se v tem obdobju uvrščata med defenzivne realiste, Deng pa med kooperativno usmerjene konfucijanske vodje. V času kitajsko-vietnamske vojne, ki jo je vodil Deng, pa je bilo njegovo prepričanje podobno prepričanju povprečnih svetovnih voditeljev (Kartchner 2009, 173-182). Za celotno obdobje vojne je tako »ostal po prepričanju kooperativni in pragmatični konfucijanski vodja« (Kartchner 2009, 182).

V analizo strateških usmeritev je vključil tudi ključne kitajske voditelje po koncu hladne vojne, med njimi Jiang Zemina (Dengov naslednik) in Hu Jintaa, ki je na predsedniški položaj prišel leta 2003. Oba zagovarjata kooperativne strategije in mir in se uvrščata med kooperativno usmerjene voditelje s konfucijskim sistemom prepričanja in ne revizionistične voditelje z agresivnimi nameni (Feng 2007, 87, 89, 92, 98, 106, 111). »Uporaba diplomatskih sredstev v različnih situacijah in ne vojaške sile, je ostalo na samem vrhu njunega strateškega prepričanja« (Feng 2007, 98). Dobljen rezultat tako oporeka trditvi, da so kitajski voditelji lahko samo konfucianisti ali parabellum ofenzivni realisti. V prvi in drugi generaciji so voditelji sledili normam defenzivne strateške kulture, predstavljajo torej defenzivne realiste z nekaterimi konfucijskimi potezami. Trend pri naslednjih generacijah kitajskih voditeljev pa gre k bolj kooperativno usmerjenim konfucijskim voditeljem, ki tudi v krizi zagovarjajo pogajanje in diplomatsko strategijo (Feng 2007, 1, 121). Kljub takim voditeljem pa to ne vpliva na to ali bodo Kitajci uporabili silo v primeru soočenja s tujo invazijo na svojo ozemlje. V vojni, krizi ali pod močnim diplomatskim pritiskom se lahko tudi konfucijanski vodja, ki bo sicer v mirnodobnem času sledil konfucijskemu prepričanju, prevzame parabellum prepričanje in se zateče v uporabo ofenzivnih sredstev, poskuša pa jih vedno prihrani kot zadnjo možnost. V primeru, da se ostali poskusi rešitve pokažejo za neučinkovite, se bo Kitajska vedno poskušala vrniti k pogajalski mizi in tako omejila nadaljevanje uničevanja (Feng 2005, 643, 649). Kitajska strateška misel tako združuje dva skupna tokova, konfucijanski in parabellum, v eni strateški kulturi (Feng 2005, 647, 661; Feng 2007, 7, 122).

Tudi Scobell pritrjuje trditvi o dualistični kitajski strateški kulturi, katero imenuje »kult obrambe«. Trditev pojasnjuje s tem, da Kitajska ni izvajala agresivne ali ekspanzionistične politike, njena strateška kultura pa je oblikovna iz Konfucijeve in Mencijeve misli ter politike moči. Kot glavne elemente kulta obrambe navaja: Konfucijev izrek »mir je najbolj dragocen«, načelo »ne išči hegemonije« in Maov citat »če nismo napadeni, tudi mi ne bomo napadli« (Shen 2005, 120). Novejša uradna artikulacija prepričanja o prizadevanju Kitajske za mir, je napisana v predgovoru Bele knjige, uradnem dokumentu kitajske nacionalne obrambe za leto 2002 in za leto 2004, ki pravi: »Kitajsko ljudstvo, kot vsa druga ljudstva, ne želi nikakršne nove vojne in napetosti v kateri koli regiji sveta, ampak želi trajen mir in stabilnost kot tudi skupen razvoj ter univerzalno blaginjo v svetu« (Scobell 2002, 6-7; Sladoljev 2008, 133).

Mnogi raziskovalci in analitiki se strinjajo, da Kitajska med svojo dolgo zgodovino ni vodila agresivnih vojen in ogrožala svojih sosed (Scobell 2002, 7). Tudi Li pravi, da je bila večina od približno 4.000 vojen, kolikor jih je zasledil v kitajski dinastični zgodovini, državljskih ali pa so bile vojne za združitev (Li v Scobell 2002, 8). Osem »vojaških posredovanj« od leta 1949 naprej pa so opisane kot »samoobrambne« akcije (Gao Jiquan v Scobell 2002, 8). Kitajske sile so prestopile svoje meje le za določen čas in nikoli z namenom okupiranja ali prisvojitve tujega ozemlja (Scobell 2002, 8). To ponazarja tudi Maovo geslo »če nas nekdo ne napade, mi ne bomo napadli njega, če pa nas bodo napadli, ga bomo napadli nazaj« (Scobell 2002, 9). Ta rek se je v letu 1998 pojavil tudi v beli knjigi kitajske nacionalne obrambe. Taki elementi tudi podpirajo prepričanje o kitajski defenzivni strateški kulturi. Največkrat naštetih primeri, ki predstavljajo kitajsko defenzivno držo, so »Veliki zid, obljuba in jasno stališče Kitajske, da ne bo prva uporabila jedrskega orožja, ter vojaške reforme, ki jih je Kitajska izvedla v zadnjih dveh desetletjih« (Scobell 2002, 8-9).

Izpostavljeni pa so tudi štirje elementi, ki so v nasprotju s temi tremi trditvami in v primeru katerih je uporaba oborožene sile upravičena. Sila bi tako bila uporabljena v primeru pravične vojne, ogroženost nacionalne enotnosti, visoka občutljivost na grožnje in princip zagovarjanja aktivne obrambe. Ti elementi tako v praksi povsesem negirajo miroljuben učinek prej naštetih elementov (Scobell 2002, 10). Po mnenju Scobella Kitajska kot pravično vojno šteje »defenzivne, antihegemonistične ali tiste, ki domnevno pomagajo ohranjati stabilnost in nacionalno enotnost«. Loči torej pravično vojno, ki je dobra in nepravično, ki je slaba. Pravična vojna je tista, ki jo bojuje zatirana skupina proti zatiralcem, nepravična pa tista, v kateri se zatiralci bojujejo proti zatiranim. Kitajska je dolgo časa spadala med šibke, zatirane

države v boju proti močnim imperialističnim državam, za Kitajce pa je to posledično pomenilo, da je bil vsak oboroženi konflikt, v katerega je bila država zapletena, po definiciji pravičen – tudi tisti, katerega je začela Kitajska (Scobell 2002, 10-11). Drugi element predstavlja nacionalna združitev, ki igra osrednjo vlogo v kitajski nacionalni varnosti in kjer ni mogoče sklepati kompromisov. Nacionalna združitev predstavlja načelo, ki je nespremenljivo, kar izhaja že iz zgodovine, v kateri je bila država podvržena delitvi in preveč šibka, da bi lahko zaustavila izkoriščanje in zatiranje s strani tujih sil (Scobell 2002, 11). Avtor Li Jijun pravi, da je »najpomembnejša strateška zapuščina kitajskega naroda identifikacija s konceptom združitve in v tem je skrivnost nesmrtnosti kitajske civilizacije« (Li v Scobell 2002, 11; Sladoljev 2008, 134).

Grožnje kitajsko politično in vojaško vodstvo vidi povsod okoli sebe (Scobell 2002, 11). V 50. letih 20. stoletja je Peking skrbela grožnja »ameriškega imperializma«, ki se je v 60. in zgodnjih 70. letih 20. stoletja spremenila v nasprotovanje »sovjetskemu socialnemu imperializmu« in »ameriškemu imperializmu«. Z normalizacijo kitajsko-ameriških odnosov so opustili svojo proti ameriško držo, nadaljevali pa so z javnim obtoževanjem sovjetskega socialističnega imperializma, s katerim so nadaljevali v zgodnja 80. leta prejšnjega stoletja. Z razpadom SZ je postala grožnja s severa manj verjetna in je Peking ponovno svojo pozornost usmeril na grožnjo »ameriškega vmešavanja«. Danes strah režima leži predvsem v domačih grožnjah, ki jih vidi v trenutni protikorupcijski kampanji, v preganjanju verskega gibanja Falungong in v različnih ekstremistih (Scobell 2002, 12).

Princip aktivne obrambe ima večina kitajskih strateških mislecev za osrednji pomen v strategiji (Scobell 2002, 12). »Na strateški ravni aktivna obramba pomeni defenzivno držo in temelji na principu napasti šele, ko sovražnik napade prvi. Na operativni ravni pa aktivna obramba vključuje prevzem iniciative s pomočjo prvega udarca, s katerim bi dosegli defenzivne cilje« (Zhang 2002, 85). Pri strategiji aktivne obrambe se tako ne loči med napadalno in obrambno fazo (Jianxiang Bi v Scobell 2002, 13), kar omogoča veliko prožnosti pri pomenjevanju. Obenem pa kitajskemu vodstvu omogoča racionalizacijo skoraj vsake uporabe sile kot obrambne akcije, vključno s preventivnim napadom. Avtor Scobella tako meni, da Kitajska (LRK) le nadaljuje tradicijo imperialne Kitajske. Kitajski voditelji pa tako lahko verjamejo v miroljubnost svoje strateške tradicije, ki jo označujejo kot ne-ekspanzionistično in defenzivno. V primeru, da pa se pokaže razlog, ki se lahko prilagodi paradigmi o pravični vojni ali ko označijo dejanje nasprotnika kot grožnjo nacionalni

enotnosti, se s pretvezo »aktivne obrambe« lahko tudi preventivno uporabi ofenzivno silo (Scobell 2003, 34-35; Sladoljev 2008, 131-135).

5.3.5 Kitajska in mednarodni odnosi

Teorije o varnosti in mednarodnih odnosih, kot so realizem, liberalizem in konstruktivizem, so rezultat zahodnega kulturnega, političnega in znanstvenega razvoja. Skozi svojo dolgo zgodovino pa so se tudi na Kitajskem razvile različne teorije, ki razlagajo varnost in mednarodne odnose s kitajske perspektive. Prav tako med mlajšo generacijo raziskovalcev in analitikov na Kitajskem prevlada prepričanje, da je potrebno oblikovati lastno kitajsko teorijo. Po koncu hladne vojne in spremembah v mednarodnih odnosih, ki jih je le ta prinesla, kot tudi gospodarske spremembe na Kitajskem, so številni kitajski avtorji vse večjo pozornost namenjali mednarodnim organizacijam, teorijam o medsebojni odvisnosti in mednarodnem sodelovanju (Svete 2005, 48-50). Kot podlago vsem tem novim razpravam in teorijam pa so lahko uporabili spoznanja tradicionalne staroveške kitajske kulture. Med avtorji pa kljub delom, ki so nastala že pred peloponeško vojno, kot so Zuo Zhuan (ideje Zuo Qiuminga), Guoce (državna strategija) in Guoyu (državni odnosi), ni soglasja ali spada preučevanje teorije mednarodnih odnosov že v starodavno Kitajsko (Svete 2005, 50).

Glavne filozofske šole, ki kitajskim raziskovalcem in avtorjem predstavljajo njihova izhodišča, so konfucionizem (človekova narava je dobra), legalizem (človekova narava je hudobna in slaba) in šola zemlje in nebes (države in ljudi povezujejo interesi). Vse našteve šole si prizadevajo za ohranitev prevlade vladarja, povečanje miru in varnosti države in izpostavljajo pomen kmetijstva kot vira družbene moči, kar je razumljivo za čas ko so nastale (Svete 2005, 50-52).

Razumevanje začetkov in sil, ki oblikujejo kitajske mednarodne odnose, predstavlja tudi okvir, v katerem so lahko opazne tako spremembe kot tudi stalnice v Kitajski zunanji politiki. Na oblikovanje zunanje politike so vplivali velikost države, število populacije, zgodovinske izkušnje, svetovni nazor, nacionalizem in marksistično-leninistično-maoistična misel. Vsi ti faktorji so skupaj z gospodarsko in vojaško močjo omogočili primat nekaterim političnim ciljem, kot so varnost, suverenost in neodvisnost, teritorialno integriteto in gospodarski razvoj. Kitajska v 2000 letnem tributarnem sistemu ni poznala resnih težav. V 140 letih, od leta 1840 do 1980, pa se je Kitajska nenehno soočala s problemi v mednarodnih odnosih in

šele reforme po letu 1979 so Kitajski omogočile, da je vstopila v mednarodno družbo kot enakovreden igralec (Fister 2012, 125-126).

Po zmagi Maa v državljanski vojni leta 1949 je šla Kitajska skozi več različnih obdobij, ki so zaznamovala njene odnose z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami. Sodelovanje v mednarodnih organizacijah je pomembno merilo ugleda države kot tudi forum, na katerem lahko država vpliva na druge države, pridobi razno razvojno pomoč in dostop do tehnologije. Ljudska republika Kitajska je bila prvi dve desetletji svojega obstoja izključena iz večine mednarodnih organizacij. K temu je pripomogel njen podrejen položaj do SZ in nasprotovanje ZDA v Korejski vojni. Leta 1971 pa je Pekingu uspelo pridobiti kitajski sedež v OZN, tudi zaradi otoplitve odnosov z ZDA. Po pridobitvi članstva se je kitajska vključila v večino agencij v sklopu OZN, do leta 1980 tudi v Svetovno Banko, Mednarodni denarni sklad. Nova politika odpiranja zunanjemu svetu je omogočala tudi pridobitev razvojne pomoči, kar je predstavljalo odklon od prejšnje politike samozadostnosti. Do leta 1980 je bila Kitajska članica že v več sto mednarodnih in regionalnih organizacijah. Kitajska je tako lahko vse bolj izražala svoj pogled na različne teme, kot tudi pomembne mednarodne izkušnje. Kljub velikemu zanimanju za »tretji svet«, pa Kitajska ni bila stalna članica v organizacijah, ki so ga predstavljale, kot so skupnost neuvrščeni in skupina 77 (China 2012, 29. maj).

Kitajska tudi podpira reformo OZN, ima diplomatske stike z 171 državam, je zavezana 267. mednarodnim sporazumom in prispeva k mednarodnemu sodelovanju na področjih protiterorizma, omejevanju oboroževanja, ohranjanje miru, ekonomije, trgovine, človekovih pravic in ohranjanju okolja. Kitajska ima tako velik vpliv in ugled v mednarodnih zadevah (Fister 2012, 143).

5.4 Kitajska in orožje za množično uničevanje

Evolucija kitajske politike do OMU je dober primer kako medsebojno vplivanje konfucijanske strateške kulture in zunanjih dejavnikov vpliva na oblikovanje kitajske zunanje politike. V prvih letih obstoja LRK jedrsko orožje ni bila velika prioriteta. Mao je tudi večkrat izrazila prezir do jedrskega orožja. Poleg tega je začetek kolektivizacije v letih 1952 in 1953 ter preganjanje razrednih sovražnikov vplivalo na zmanjšanje socialne elite, vključno s tistimi s tehničnim ozadjem. To je ogrozilo kasnejšo sposobnost Kitajske, da bi si dejavno prizadevala za razvoj jedrskega orožja (Kartchner 2009, 183).

Kitajska je začela svoj jedrski program razvijati januarja 1955 po jedrskih grožnjah s strani ZDA v letih 1954-55 zaradi incidentov v Tajvanski ožini. V začetku se je kitajski jedrski program zanašal na ideološkega zaveznika Pekinga v Moskvi. V tem obdobju, ki predstavlja vrhunec njihovega zavezništva, je Moskva obljubila, da bo prispevala načrte za jedrsko orožje in podprla razvoja kitajske industrije. Razpad zavezništva in umik sovjetskih svetovalcev v letu 1960 pa je bistveno vplival na upočasnitev razvoja jedrskega orožja. To obdobje je sovpadalo z radikalizacijo politike na Kitajskem, kar je bil velik skok naprej. Višje kitajsko vodstvo z Zhou Enlaiem na čelu je moralo med kitajsko kulturno revolucijo posredovati, da radikalizacija ni posegla v tekoče raziskave in razvoj kitajskega jedrskega programa. Kljub temu je leta 1964 v Lop Noru Kitajski uspelo testirati svojo prvo jedrsko bombo. Kljub testiranju novega orožja pa so se morali spoprijeti tudi z dostavo in uporabo tega orožja. Izstrelitveni sistemi so zaostajali in imeli na začetku poudarek na odvracanju SZ. Z uvedbo balističnih raket DF-4 leta 1974 in poznejšimi DF-5 leta 1981 pa je Kitajska pridobila sposobnost jedrskega odvracanja (Twomey 2006, 13, 14).

Kitajsko jedrsko držo sestavlja več stalnih komponent, ki so se razvile v zadnjih 40 letih. Najpomembnejša med njimi je relativno majhna velikost arzenala, zlasti v primerjavi z velesilama in tudi z Veliko Britanijo in Francijo. Velikost arzenala se ni dramatično povečala od začetnega, ki je nastal po letu 1964. Prihaja do posodobitve obstoječega orožja, ki se giblje v smer večje varnosti, vključevanja sodobnih in premičnih balističnih raket DF-31S, DF-31A. Veliko napora je usmerjeno tudi v razvoj jedrskih podmornic, ki bi lahko nosile jedrsko orožje. Okvare na Xia razredu podmornic pa so ta prizadevanja upočasnila. Kitajska je bila tudi ena izmed prvih držav, ki se je odpovedala prvi uporabi jedrskega orožja. Kitajske izjave glede tega so bile jasne, poleg tega pa njene strateške sile niso razvile tehničnih lastnosti, potrebnih za preventivni napad in tudi vlaganja v sistem poveljevanja in kontrole za jedrske sile so še vedno omejena. Njeno doktrino pa lahko najbolje ocenimo kot minimalno odvracanje (Twomey 2006, 15, 16).

Kitajska politika do širjenja orožja za množično uničevanje je zapletena. Kitajska je bila povezana s širjenjem tega orožja ali izstrelkov dolgega dometa v Pakistan, Severno Korejo, Savdsko Arabijo, Iran, Irak, Libijo, in Sirijo. Od zgodnjih 1990-ih pa je Kitajska postopoma začela spreminjati svoje vedenje in prepričanja do širjenja OMU-ja. Podpisala je sporazum o prepovedi jedrskih poskusov in pristala na kontrolni režim pri razvijanju raketne tehnologije (Comprehensive Test Ban Treaty and adheres to the Missile Technology Control Regime

rules). V zadnjih letih je prav tako zmanjšala svojo pomoč Pakistanu, ki je dolgo predstavljal zaveznika v regiji, prav tako je sodelovala pri resoluciji Varnostnega sveta glede jedrskih ambicij Irana in Severne Koreje. Čeprav je nesporno, da je kitajsko vedenje še vedno daleč od takega kakršnega bi si želele ZDA, je tudi jasno, da je prišlo v zadnjih 10 letih do pozitivnih sprememb glede kitajske politike do OMU (Twomey 2006, 17).

6. Zaključek

Bolj pomembno je razumeti sovražnikovo motivacijo, namen, metode in kulturo kot pa imeti nekaj metrov boljšo natančnost, večjo hitrost ali nekaj bitov hitrejšo povezavo.

Maj. Gen. Robert H. Scales, Jr. U.S. Army

Izvor strateške kulture, čeprav je dokaj mlad koncept, lahko izsledimo nazaj do klasičnih del Tukidida in Sun Tzuja. Slednji je zlasti trdil, da je uspeh v boju močno odvisen od znanja in razumevanja tako sovražnika kot sebe. V tretjem poglavju svojega dela *The Art of Warfare* je napisal:

»Najvišja odličnost ni sto zmag v stotih bitkah, največja odličnost je pokoriti sovražnikovo vojsko ne da bi se bojevali.

Za dosego tega pa je potrebno pet dejavnikov:

Kdor pozna nasprotnika in sebe ne bo v sto bitkah nikoli v nevarnosti;

Kdor ne pozna nasprotnika, vendar pozna sebe bo včasih zmagal, včasih izgubil;

Kdor ne pozna niti sovražnik niti sebe bo ogrožen v vsaki bitki« (Carr 2000).

Teoretiki in filozofi že dolgo poudarjajo, da je najbolje poznati in razumeti svoje nasprotnike, Sun Tzu pa je poudaril, da je najbolje poznati tudi samega sebe. Če se voditelji v družbi ali organizaciji ne zavedajo svoje strateške kulture, lahko nenamerno in napačno dojemajo nevarnosti in priložnosti. Strateška kultura ima z zanesljivo konceptualno opredelitvijo potencial preprečevanje nesporazumov pri analizi interesnih skupin v mednarodnih odnosih.

Preučevanje strateške kulture je v zadnjem času doživelo razcvet. Konflikti, ki se jih danes preučuje, niso več omejeni samo na ideološke ali ozemelske razlike med državami ali med interesnimi skupinami, ki so zapletene v državljanske vojne. Vse več nedržavnih akterjev poskuša uveljaviti svoje cilje skozi legitimne procese ali pa z grožnjo in uporabo sile. Strateška kultura lahko predstavlja učinkovito orodje za razumevanje razlogov, spodbud in

motivacij, zakaj se različne kulture odločijo za neko strategijo in razbiranje ciljev vse večjega števila interesnih skupin. Elizabeth Stone pravi, da »obstaja velika razlika med tem kaj voditelji mislijo ali govorijo, da delajo in motivom zakaj to naredijo« (Stone 2005).

Z vidika razvoja varnostne politike ima strateška kultura potencial, da zagotovi boljše razumevanje pravega strateškega vidika potencialnega nasprotnika ali zaveznika v nastajajočem ali potencialnem konfliktu in v tekmovanju ideologij. Raziskovalci so ugotovili, da je treba ponovno preučiti kulturo kot legitimno orodje za analizo politik in da se je preučevanja bolje lotiti ne kot enoten sistem, temveč kot »konglomerat sodelovanje obstoječih spremenljivk, kjer bo vsako večje regionalno in kulturno območje imelo svojo strateško kulturo« (Lavoy 2005).

Z zasidranjem konceptualne opredelitve strateške kulture na stabilne neodvisne spremenljivke, ki jih najdemo v odnosu med družbo in njenim strateškim okoljem, ima koncept potencial za uporabo pri drugih primerjalnih analizah. Merilo univerzalnosti koncepta se lahko vidi v dinamičnem odnosu med ljudmi in njihovim biofizikalnem in socialnem okolju. Ta služi kot niz osnovnih neodvisnih spremenljivk, proti katerim se lahko merijo odvisne spremenljivke, ki predstavljajo širok spekter družbenih, geografskih in strateških razlik, ki se jih lahko meri in analizira s primerjalno analizo.

Raziskovalci so ugotovili tudi, da se je potrebno učiti iz preteklosti. Najprej je pomembno, da se gradi na že obstoječih raziskavah in ne le na raziskavah o strateški kulturi, vendar tudi na že podobnih obstoječih konceptih, kot so politična kultura in nacionalna identiteta. Analiziranje sodobnih mednarodnih odnosov iz globlje zgodovinske in sociološke perspektive omogoča boljše razumevanje izvora človeške družbe, zagotovi vpogled v temeljne vrednote in moč odnosov značilnih za različne vrste sodobnih družbenih konstrukтов, ki so lahko tradicionalne države, nevladne organizacije, podjetja, dominantne religije, interesne skupine ali teroristi.

V svojem delu sem si zastavil tri raziskovalna vprašanja, na katera sem skozi celotno delo poskušal odgovoriti. Prvo vprašanje, kdo ohranja strateško kulturo, je pomembno, saj če sprejmemo, da je strateška kultura koncept, ki je lahko uporaben za razumevanje razlogov, spodbud in motivov za različne strateške izbire in delovanje, oziroma koncept, ki najbolje pojasnjuje državno veliko strategijo in nam lahko pomaga osmisliti vplive nanjo, je potrebno

definirati elemente v družbi, ki definirajo in nadzorujejo kulturne vplive. Če sprejmemo, da je koncept pomemben za politične in varnostne analize, je pomembno pojasniti, kaj oblikuje glavne akterje v družbi, politiki in institucijah, ki oblikujejo zunanjo in varnostno politiko države (Lantis 2005).

Različni avtorji se strinjajo, da glavne skrbnike strateške kulture, predstavljajo elite določene države, ki imajo tudi glavno vlogo pri razlagi zgodovine te družbe. Elite so tudi glavne pri določanju zunanje politike in spreminjanju te politike v primeru novih izzivov. Ta ugotovitev izhaja tudi iz primerjav definicij strateške kulture, saj Snyder odgovarja, da so to člani nacionalne strateške družbe in Booth, da so to skupine, ki imajo »najbolj vplivne glasove« v državi, predvsem politične in vojaške elite, v nekaterih primerih pa tudi javno mnenje. Johnston pravi, da so to predvsem »strategi, vojaški voditelji in drugi predstavniki nacionalno varnostnih elit«. Gray posnema Snyderja in te skupine definira kot »pripadnike varnostne skupnosti na nekem geografskem prostoru«. Longhurstova se tudi strinja, da so to elite v neki »družbi«, ponavadi v državi (Sondhaus 2006, 127). V primeru Indije so nosilci in oblikovalci indijske strateške kulture vodje nacionalnih političnih strank in višji birokrati, medtem ko so višji vojaški častniki izključeni. Prav tako v primeru Kitajske strateško kulturo ohranjajo voditelji države in birokrati na visokih mestih.

Drugo raziskovalno vprašanje se je glasilo ali je strateška kultura statična ali se razvija? Pri tem se pojavi tudi vprašanje, če se strateška kultura lahko spreminja ali so te spremembe nenadne in nepričakovane? Harry Eckstein v svojem članku »A Culturalist Theory of Political Change« piše, da prihaja do socializacije prepričanj ter vrednot skozi čas, tako da se naučeno znanje ohranja v kolektivni vesti in je relativno odporno na spremembe. Lantis temu nasprotuje in predlaga, da so spremembe skozi čas mogoče. Predlaga dve okoliščini, ki lahko pripeljeta do »strateško-kulturne dileme«. Prva je zunanji šok, ki lahko spremeni zgodovinska prepričanja. Druga okoliščina pa nastane, ko načela strateške misli pridejo v direkten konflikt druga z drugo, npr. če je država soočena s strateško kulturno dilemo, ko zagovarja demokracijo in odpor do uporabe vojaške sile, soočena pa je z izzivom, ki zahteva vojaški odgovor (Lantis 2005).

Proces spreminjanja strateške kulture je ponavadi počasen in pride z generacijskimi spremembami. Če sprejmemo, da zgodovinske izkušnje in politične institucije oblikujejo strateško kulturo, potem lahko sklepamo, da je strateška kultura deležna stalnih sprememb.

Različni avtorji pa izpostavljajo tudi možnost dramatične spremembe strateške kulture. Ko je Severna Koreja testirala raketo dolgega dosega leta 1998 in svojo prvo atomsko bombo leta 2006, so se strateške kulture japonske in drugih azijskih držav morale prilagoditi. Strateška kultura pa se lahko spremeni tudi nenadno. Kot pravi Jeffrey Lantis je zato kriv zunanji šok, ki mora biti, kot pravi Farell, radikalen, saj lahko le tako spremeni zgodovinska prepričanja. Primer tega je Japonska v zadnjem desetletju in Nemčija v devetdesetih letih 20. stoletja, ko je humanitarna katastrofa na Balkanu povzročila spremembe v nemški strateški kulturi. Moč zunanjega šoka je tako povzročila ponovni premislek o spremembi dotedanjih politik. Etnično čiščenje v Bosni naj bi izničilo legitimnost pacifizma na politični levici v Nemčiji in pripeljalo do atmosfere, ki je bila bolj naklonjena uporabi sile za preprečitev nadaljnega nasilja.

Definicije preučevanih avtorjev zagovarjajo enak pogled. Snyder zagovarja, da bi se strateška kultura odzvala na spremembe v strateškem okolju, toda le »posredno in v okviru že obstoječih kulturnih prepričanj« (Snyder v Sondhaus 2006, 127). Booth pravi, da bi prestala »vse razen velikih spremembe v vojaški tehnologiji, v notranjepolitičnem in v zunanjepolitičnem okolju« (Booth v Sondhaus 2006, 127). Johnston v svojih opažanjih pravi, da »se njen razvoj ali propad skozi čas lahko opazuje tako dolgo, dokler se naslednje generacije voditeljev socializirajo v njej in delijo iste nauke strateške kulture«. Gray pravi, da se strateška kultura »lahko spremeni skozi čas, s tem ko absorbira v kulturo nove izkušnje«, opomni pa tudi, da se kulture ne da izničiti. Longhurstova izpostavi odpornost strateške kulture in njeno nagnjenost, da »preživi čas, v katerem je bila ustvarjena«. Bolj kot Gray priznava, da je oblikovana skozi zgodovino, ki nanjo tudi vpliva. Po njenem se lahko spremeni »bistveno ali pa le po delih v kritičnih trenutkih družbe« in s konstantnim uravnavanjem (Sondhaus 2006, 127). Kakršni koli proces sprememb pa ne bi bil lahek. Vlogo pri spreminjanju strateške kulture pa imajo tudi elite v državi. Duffield za politične vzroke pravi, da morajo biti dramatični, npr. revolucije, vojne ali ekonomske katastrofe, ki bi razvrednotile pomembne vrednote in prepričanja. Kljub temu se posledice takega šoka ne bi pokazale čez noč. Take spremembe bi povzročile nov proces resocializacije, v katerem bi morale sodelovati različne skupine za doseg kompromisa o novi politično kulturni orientaciji (Duffield 1999, 23).

Tudi pri preučevanih primerih strateških kultur se je pokazalo, da se le te spreminjajo skozi čas. Indijska kultura je tako ohranila svojo unikatnost, vendar je prevzemala ideje in vrednote

iz drugih kultur, ki so prišle v njeno okolje in se tako prilagodila na nove okoliščine in izboljšala. Na primeru Kitajske pa se avtorji ne strinjajo ali se kitajska strateška kultura spreminja in kaka je ta strateška kultura. Navajajo dve vzporedni strateški kulturi, ki sta sobivali druga ob drugi skozi zgodovino ali pa eno strateško kulturo, ki ima elemente obeh prej omenjenih strateških kultur, vendar ne zavračajo možnosti razvoja strateške kulture skozi čas.

Na tretje raziskovalno vprašanje ali se strateški kulturi Kitajske in Indije razlikujeta, lahko odgovorim, da se v svojem bistvu ne razlikujeta, saj imata obe državi realistični pogled na mednarodne odnose. Kljub geografski bližini, ki pa jo negira sama geografija s Himalajskim gorovjem, različni zgodovini, kulturi in filozofiji, imata obe državi skozi zgodovino podoben pogled na mednarodne odnose in uporabo sile. Obe državi sta bili v različnih obdobjih deležni zunanjih groženj s strani nomadskih ljudstev. Pri tem je bila Indija večkrat osvojena s strani tujih ljudstev, ki so bile verjetno tehnološko bolj napredna. Indijska strateška kultura zaradi tega vsebuje elemente drugih kultur, ki jih je absorbirala skozi čas. Prav tako Indija nima tako dolge zgodovine enotne države, kateri bi vladala ena centralna oblast, kot jo ima Kitajska. Obe kulturi se tudi vidita kot superiorne v primerjavi s tujimi kulturami, ki ju obdajajo. Indijska zaradi svoje ohranitve in prilagoditve skozi zgodovino in kitajska zaradi svojega neprekinjenega zgodovinskega razvoja. Obe državi sta tudi pokazali nagnjenost k uporabi sile za reševanje svojih ozemeljskih sporov, vendar le ko sta prepričani v pravičnost svojih zahtev in v svoj uspeh.

Kljub vsemu pa obstajajo tudi težave glede preučevanja strateške kulture. Na kulturo se lahko gleda kot na orodje, ki lahko razloži vse. Toda taka teorija, ki razloži vse, je v resnici nična. Saj če na vse kar naredimo ali mislimo vpliva kultura, ni več ničesar na kar kultura ne vpliva. Strateška kultura tudi ne predstavlja »zdravila za vse bolezni«, kot ga lahko vidijo v vojaških krogih, saj se jo predstavlja kot idejo, ki lahko reši trenutne težave. Kultura je bila popularna že v času Sun Tzuja, sedaj pa je postala popularna zaradi medkulturnih spopadov, v katere so se zapletle ZDA in njene zaveznice. Kultura je tudi raznolika, se prilagaja in sposoja. Primer tega je VB, za katero se je vedno predvidevalo, da ima strateško kulturo, ki zagovarja pomorsko moč. Vendar je bila v dvajsetem stoletju udeležena večinoma v kopenskih vojnah, kot sta bili prva in druga svetovna vojna. Dobro vodene države imajo tako strateško kulturo, ki se je sposobna odzvati in prilagoditi na spremembe (Kartchner 2009, 234-238). Razumevanje sovražnikove kulture tudi ne garantira vojaške zmage, saj so lahko sreča, strah,

nesoglasja ali sovražnikova nesposobnost enako, če ne bolj pomembni dejavniki. Strateška kultura je tako močno orodje za razumevanje razlogov, motivacije, spodbud in nasprotnikovega načina razmišljanja, vendar mora biti uporabljena z drugimi analizami.

7. Literatura

1. Alam, B. Mohammed. 2002. *India's Nuclear Doctrine: Context and Constraints*. Heidelberg: University of Heidelberg.
2. Arrighi, Giovanni. 2008. *Adam Smith in Beijing: lineages of the 21st Century*. New York: Verso, cop.
3. Bajpai, K. P. 1996. State, Strategy, Society. *Securing India: Strategic Thought and Practice*: 141-143.
4. Bakshi, G. D. 2002. *The Indian Art of War: The Mahabharata Paradigm (Quwat for an Indian Strategic Culture)*. Delhi: Sharada.
5. Basrur, R. M. 2001. Nuclear Weapons and Indian Strategic Culture. *Journal of Peace Research*, 38: 181-198.
6. Baylis, John, James J. Wirtz, and Colin S. Gray ur. 2007. *Strategy in the contemporary world: an introduction to strategic studies 2nd edition*. Oxford, New York: Oxford University Press.
7. --- 2010. *Strategy in the contemporary world: an introduction to strategic studies 3rd edition*. Oxford, New York: Oxford University Press.
8. Binnendijk, Hans in Ronald N. Montaperto, ur. 1998. *Strategic trends in China*. Washington: Institute for National Strategic Studies, National Defense University.
9. Boesche, Roger. 2003. *The First Great Political Realist: Kautilya and His Arthashastra*. Lexington Books.
10. Booth, Ken. 1990. The Concept of Strategic Culture Affirmed. *Strategic Power: USA/USSR*: 121-128.
11. Booth, Ken in Russell Trood. 1999. *Strategic Cultures in the Asia-Pacific Region*. London: MacMillan Press Ltd.
12. Brooks, Risa. 2008. *Shaping strategy: the civil-military politics of strategic assessment*. Princeton University Press, cop.
13. C. I. A. W. F. B. 2012a. *Russia*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html#> (14. februar 2012).
14. C. I. A. W. F. B. 2012b. *Canada*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ca.html> (14. februar 2012).
15. Carr, C., Ed. 2000. *The Book of War : Sun-Tzu's "The Art of War" & Karl Von Clausewitz's "On War"*. New York, Random House Inc: 2000 Modern Library Paperback Edition.

16. Cioffi-Revilla, Claudio in David Ali. 1995. War and Politics in Ancient China, 2700 B.C. to 722 B.C. Measurement and Comparative Analysis. *Journal of Conflict Resolution* 39(3): 467-494.
17. Cohen, S. P. 2000. Why Did India »Go Nuclear?«. *India's Nuclear Security*: 17-20.
18. *Collins English Dictionary*. 2011. Dostopno prek: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english> (15. februar 2012).
19. Country Studies. 2012. *China*. Dostopno prek: <http://countrystudies.us/china/> (29. maj 2012).
20. Čepelak Mencin, Ralf. 2004. Neotipljiva kulturna dediščina: Unesco in etnografski muzeji. *Etnolog* 14(2004): 245-256.
21. Daase, Christoper. 2011. *Security Culture*. Dostopno prek: <http://www.sicherheitskultur.org/> (14. februar 2012).
22. Danchev, A. 1999. Liddell Hart and the Indirect Approach. *Journal of Military History* 63: 339-359.
23. David Dewitt, David Haglund, John Kirton Toronto. 1993. *Building a new global order : emerging trends in international security*. New York, Oxford University Press.
24. Desch, Michael C. 1998. Culture clash: Assessing the importance of ideas in security studies. *International Security* 23(1), 141-170.
25. Dessler, David. 1999. Constructivism within a positivist social science. *Review of International Studies* 25(1), 123-137.
26. Dobovšek, Bojan. 1997. *Orgarniziran kriminal*. Ljubljana, Založba Unigraf.
27. Dodds, Klaus ur. 2000. *Geopolitical Traditions: A Century of Geopolitical Thought*. London: Routledge.
28. Dorn Edwin, Howard D. Graves. 2000. *American military culture in the twenty-first century: a report of the CSIS International Security Program*. Washington Center for Strategic and International Studies.
29. Duffield, John S. 1999. Political Culture and State Behavior. *International Organisations* 53/4: 765-804.
30. Dupuy, Trevor Nevitt. 1993. *International military and defense encyclopedia*, Vol. 4: M-O. Washington, New York.
31. *Encyclopedia Britannica Online*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/> (14. februar 2012).
32. *Encyclopedia.com*. Dostopno prek: <http://www.encyclopedia.com/topic/Deterrence.aspx> (14. februar 2012).

33. European Union. 2003. *A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy*. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf> (14. februar 2012).
34. Feng, Huiyun. 2005. The Operational Code of Mao Zedong: Defensive or Offensive Realist?, *Security Studies* 14(4): 637-662.
35. --- 2007. *Chinese Strategic Culture and Foreign Policy Decision-Making: Confucianism, leadership and war*. Routledge, London in New York: Taylor & Francis Group.
36. Gažević, Nikola et al., ur. 1975. *Vojna enciklopedija, 2. Izdaja*. Beograd: Redakcija vojne enciklopedije.
37. Geertz, Clifford. 1977. *The Interpretation Of Cultures*. New York: Basic Books.
38. Ghosh, Arunabh. 2003. *A New Leaf for an Old Book: Traditions of Strategic Thinking and the Sino-Indian War of 1962*. Dostopno prek: <http://triceratops.brynmawr.edu/dspace/bitstream/handle/10066/662/2003GhoshA%28Abridged%29.pdf?sequence=7> (15. februar 2012).
39. Gibbert, Michael. 2010. *Strategy making in a crisis: from analysis to imagination*. Northampton (MA): Edward Elgar, cop.
40. Glenn, John, Darryl Howlett in Stuart Poore. 2004. *Neorealism versus strategic culture*. London: Ashgate Publishing.
41. *Govt. White Papers*. Dostopno prek: http://www.nti.org/media/pdfs/5a_1.pdf?_=1316627913 (15. februar 2012).
42. Graham, Melanie. 2011. *Strategic Culture: A Conceptual Definition*. The University of Northren British Columbia.
43. Gray, Colin S. 1999. Strategic culture as context: the first generation of theory strikes back. *Review of International Studies* 25(1): 49-69.
44. --- 2006. *Out of the Wilderness: Prime-time for Strategic culture*. Dostopno prek: http://www.dtra.mil/documents/asco/publications/comparitive_strategic_cultures_curriculum/essays/Strat%20Culture%20-%20Gray%20NSF%20Paper%20-%20Final.pdf, (20. julij 2011).
45. Halperin, C. J. 1987. *Russia and the Golden Horde: The Mongol Impact on Medieval Russian History*. Indiana: University Press.
46. Heikka, Henrikki. 2002. *Strategic Culture and the English School: Conceptualising Strategic Adjustment in the Nordic Region*. Dostopno prek: <http://www.upi-fia.fi/doc/WP33.pdf> (20. julij 2011).

47. Holmes, Colleen K. 2000. *What the Chinese learned from Sun-tzu*. Dostopno prek: http://www.iwar.org.uk/military/resources/sun-tzu/Holmes_S_L_01.pdf (14. februar 2012).
48. Hosseini, D. 2005. *The Effects of the Mongol Empire on Russia*. Dostopno prek: http://www.sras.org/the_effects_of_the_mongol_empire_on_russia (14. februar 2012).
49. Howlett, D. 2005. Strategic Culture: Reviewing Recent Literature. *Strategic Insights* 10(6).
50. Hymans E. C. Jacques. 2006. *The Psychology of Nuclear Prolifiration*. Cambridge: Cambridge University Press.
51. Jackson, Robert in Georg Sørensen. 2007. *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*. USA: Oxford University Press.
52. Johnson, J. L. 2006. *Comparative Strategic Cultures Syllabus*. J. A. Larsen. Fort Belvoir, Virginia, Science Applications International Corporation.
53. Johnston, Alastair Iain. 1995a. *Cultural realism: Strategic culture and grand strategy in Chinese history*. New Jersey: Princeton university press.
54. --- 1995b. Thinking about Strategic Culture. *International Security* 19(4): 32-64.
55. --- 1996. Cultural Realism and Strategy in Maoist China. V *The Culture of National Security: Norms and identity in World Politics*, ur. Peter J. Katzenstein, 216-256. Columbia University Press.
56. Jones, W. Rodney. 2006. *India's strategic culture*. Dostopno prek: <http://www.fas.org/irp/agency/dod/dtra/india.pdf> (15. februar 2012).
57. Kapur, Ashok. 1976. *India's Nuclear Option: Atomic Diplomacy and Decision Making*. New York: Praeger Publishers.
58. Kartchner Kerry M., Jeannie L. Johnson, Jeffrey A. Larsen ur. 2009. *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction: Culturally Based Insights into Comparative National Security Policymaking*. New York: Palgrave Macmillan.
59. Kartchner, Kerry M. 2006. *Weapons of Mass Destruction and the Crucible of Strategic Culture*. Dostopno prek: <http://www.fas.org/irp/agency/dod/dtra/crucible.pdf> (20. julij 2011).
60. Kavic, J. Lorne. 1967. *India's Quest for Security: Defence Policies, 1947-1965*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
61. Knutsen, Torbjørn L. 2001. *Vzpon in propad svetovnih redov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

62. Ladis, Nikolaos. 2003. *Assessing Greek Strategic Thought and Practice: Insights from Strategic Culture*. Southampton: University of Southampton.
63. Lai, David. 2004. *Learning from the Stones: a Go Approach to Mastering China's Strategic Concept, Shi*. Dostopno prek: <http://www.fas.org/man/eprint/lai.pdf> (15. februar 2012).
64. Lantis, Jeffrey. 2002. *Strategic Dilemmas and the Evolution of German Foreign Policy since Unification*. Westport: Praeger.
65. --- 2005. Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism. *Strategic Insight Volume IV* (10).
66. --- 2006. *Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism*. Dostopno prek: kms1.isn.ethz.ch/.../Files/ISN/.../lantisOct05.pdf (14. februar 2012).
67. Larus, Joel. 1979. *Culture and Political-Military Behavior: The Hindus in Pre-Modern India*. Calcutta: Minerva Press.
68. Lavoy, D. P. R. S., Dr. Elizabeth L., Twomey, Dr. Christopher P. 2005. *Comparative Strategic Culture Conference Report Center for Contemporary Conflict, U.S. Naval Postgraduate School for the Advanced Systems and Concepts Office of the U.S. Defense Threat Reduction Agency*.
69. Li, Jijun. 1997. *Traditional Military Thinking and the Defensive Strategy of China*. Dostopno prek: <http://www.fas.org/nuke/guide/china/doctrine/china-li.pdf> (15. februar 2012).
70. Lipičnik, Bogdan. 1998. *Ravnanje z ljudmi pri delu*. Ljubljana: Gospodarski Vestnik.
71. Longhurst, Kerry. 2000. The Concept of Strategic Culture. *Military Sociology: The Richness of a Discipline*. Baden-Baden: Nomos, 301-310.
72. --- 2004. *Germany and the Use of Force*. Manchester: Manchester University.
73. Lubi, Darko. 2005. *Teorija strategije. Študijsko gradivo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
74. Mackinder, H. J. 1904. The Geographical Pivot of History. *The Geographical Journal*, 170(4): 298-321.
75. Mahnken, G. Thomas. 2006. *United States Strategic Culture*. Defense Threat Reduction Agency: Advanced Systems and Concepts Office.
76. Margaras, Vasilis. 2004. *Strategic Culture: a Reliable Tool of Analysis for EU Security Developments?* Dostopno prek: <http://www2.lse.ac.uk/internationalRelations/centresandunits/EFPU/EFPUconference> (14. februar 2012).

77. Margolis, Eric. 2005. India Rules the Waves. *U.S. Naval Institute Proceedings* 131/3/1: 66.
78. Marwah, Onkar. 1978. National Security and Military Policy in India. *The Subcontinent in World Politics: India, its Neighbors and the Great Powers*: 32.
79. Mearsheimer, J. J. 1988. *Liddell Hart and the Weight of History*. Ithaca: Cornell University Press.
80. Meyer, Christoph O. 2004. *Theorising European Strategic Culture: Between Convergence and the Persistence of National Diversity*. Dostopno prek: http://aei.pitt.edu/6634/1/1126_204.pdf (14. februar 2012).
81. --- 2005. Convergence towards a European strategic culture? A constructivist framework for explaining changing norms. *European Journal of International Relations* 11(4), 523-549.
82. --- 2006. *The quest for a European strategic culture: changing norms on security and defence in the European Union*. New York, Palgrave Macmillan.
83. Mlakar, Viki. 2000. *Jedrska strategija Nata po hladni vojni: diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
84. Mockaitis, R. Thomas, Paul B. Rich. 2003. *Grand strategy in the war against terrorism*. Portland (OR) : Frank Cass.
85. Ng, Chad-Son Maj. 2005. *Assessing China's Hegemonic Ambitions*. Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA437053> (15. februar 2012).
86. Peoples, Columba. 2010. *Justifying ballistic missile defence: technology, security and culture*. Cambridge University Press.
87. Permanent mission of India to the United Nations. 2012. *India*. Dostopno prek: <http://www.un.int/india/> (29. maj 2012).
88. Petrović, Petar. 1981. *Vojni leksikon*. Beograd: Vojnoizdavački zavod: Vuk Karadžić, Ljubljana: Mladinska knjiga.
89. Qin, Yaqing. 2003. Nation Identity, Strategic Culture and Security Interests: Three Hypotheses on the Interaction between China and International Society. *SIIS (Shanghai Institute for International Studies)* 1(2). Dostopno prek: <http://www.crvp.org/book/Series03/III-21/chapter-13.htm> (15. februar 2012).
90. Ragin Charles C. 2007. *Constructing social research: the unity and diversity of method*. Pine Forge Press.
91. Saje, Mitja. 1997. *Zgodovina Kitajske: Obdobje Yuan in Ming. Tuji osvajalci in trdnost tradicionalne ureditve*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut.

92. --- 2002. *Starodavna Kitajska. Zgodovina Kitajske od najstarejših časov do dinastije Qin*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za azijske in afriške študije.
93. Sawyer, Ralph D. 1993. *The Seven Military Classics of Ancient China*. San Francisco: Westview Press.
94. --- 1996. *One Hundred Unorthodox Strategies: Battle and Tactics of Chinese Warfare*. Colorado in Oxford: Westview Press.
95. --- 2007. Chinese Strategic Power: Myths, Intent, and Projections. *Journal of Military and Strategic Studies* 9(2).
96. Schein, H. Edger. 1997. *Organizational Culture and Leadership*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
97. Scobell, Andrew. 2003. *China's Use of Military Force: Beyond the Great Wall and the Long March*. Cambridge: Cambridge University Press.
98. --- 2005. Is there a Chinese Way of War? Review Essay. *Parameters* (Spring 2005), 118-122.
99. Sen, Amartya. 2006. *The argumentative Indian: writings on Indian history, culture and identity*. London [etc.]: Penguin Books.
100. Sidhu, W. P. S. 1996. Of Oral Traditions and Ethnocentric Judgements in. *Securing India: Strategic Thought and Practice*: 175-177.
101. Silviija, Fister. 2012. *Okoljska diplomacija Ljudske republike Kitajske: magistrsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
102. Skuta, Philip C. 2006. *Poker, Blackjack, Rummy, And War: The Face Of American Strategic Culture*. Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA448670> (14. februar 2012).
103. Sladoljev Žugelj Marija. 2008. *Razvoj kitajske strateške kulture: diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
104. Snyder, J. 1977. *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*. RAND Corporation.
105. Sondhaus, Lawrence. 2006. *Strategic Culture and Ways of War*. USA, Routhledge: Taylor & Francis Group.
106. Stone, E. L., Twomey, Dr. Christopher P., and Lavoy, Dr. Peter R. 2005. *Comparative Strategic Culture, Conference Report. Center for Contemporary Conflict*. Office of the U.S. Defence Threat Reduction Agency, USA
107. Suša, Klemen. 2008. *Geostrateški pomen Sredozemlja: diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

108. Svete, Uroš. 2005. *Varnost v informacijski družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
109. Swaine, Michael D. in Ashley J. Tellis. 2000. *Interpreting China's Grand Strategy: Past, Present, and Future*. California Santa Monica: Project Air Force RAND.
110. Tanham, K. George. 1996. *Indian Strategic Thought*. RAND Corporation.
111. Tellis, J. Ashley. 2001. *India's emerging nuclear posture : between recessed deterrent and ready arsenal*. Santa Monica, CA: Rand.
112. Tien, Chen-Ya .1992. *Chinese military theory: Ancient and Modern*. UK: Spa Books Ltd.
113. Toje, Asle. 2008. *America, the EU and strategic culture: renegotiating the transatlantic*. London; New York, Routledge.
114. Twomey, Christopher P. 2006. *Chinese Strategic Cultures: Survey and Critique*. Dostopno prek: <http://www.fas.org/irp/agency/dod/dtra/chinese.pdf> (15. februar 2012).
115. United States Joint Chiefs of Staff. 2001. *Department of Defense dictionary of military and associated terms*. Washington (DC) Joint Chiefs of Staff.
116. United States. Dept. of Defense. 1999. *Dictionary of military terms*. London: Greenhill Books, Mechanicsburg, PA.
117. Urška, Ogrič. 2010. *Mednarodna korporacija med nacionalno in organizacijsko kulturo: diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
118. Waldron, Arthur. 1994. Chinese strategy from the fourteenth to the seventeenth centuries. V *The Making of Strategy: Rules, States, and War*, ur. Williamson Murray, MacGregor Knox in Alvin Bernstein , 85-114.
119. Wang, Yuan-Kang. 2005. *Chinese Power Politics and Confucian Culture*. Dostopno prek: <http://www.ebookfind.net/C-HINESE-P-OWER-P-OLITICS-AND-C-ONFUCIAN-C-ULTURE---D-R.-Y-UAN-....html> (15. februar 2012).
120. Weiner, Myron. 1984. Ancient Indian Political Theory and Contemporary Indian politics. *Orthodoxy, Heterodoxy and Dissent in India*: 113.
121. Wilson R. W. 2000. The Many Voices of Political Culture: Assessing Different Approaches. *World Politics* 52/2: 246-73.
122. Yates, Robin D. S. 1999. Early China. *War and Society in the Ancient and Medieval Worlds: Asia, The Mediterranean, Europe and Mesoamerica*: 7-45.

123. Zaman Uz Rashed. 2006. *Kautilya: The Indian Strategic Thinker and Indian Strategic Culture*. Bangladesh: University of Dhaka.
124. --- 2009. *Strategic Culture: A "Cultural" Understanding of War*. Bangladesh: University of Dhaka.
125. Zeihan, P. 2009. *The Geography of Recession*. Dostopno prek: <http://www.rodgerdeanworld.com/downloads/The%20Geography%20of%20Recession.pdf> (15. februar 2012).
126. Zhang, Shu Guang. 1999. China: Traditional and Revolutionary Heritage. *Strategic Culture in the Asia-Pacific Region*: 29-50.
127. Zhang, Tiejun. 2002. Chinese Strategic Culture: Traditional and Present Features. *Comparative Strategy* 21(2), 73-90.
128. Žabkar, Anton. 2003. *Marsova dediščina 1: Temelji vojaških ved*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.